

КЪИЖЕВНИ
СУСРЕТИ НА
КОЗАРИ

**ГРАД ПРИЈЕДОР
КЊИЖЕВНИ СУСРЕТИ НА КОЗАРИ**

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

Слободан Јавор, Бранко Мудринић, Александар Миљешић,
Маја Кунић, Оливера Брдар Мирковић, Зоран Барош, Андреа
Вукадиновић, Милица Вукојевић, Борис Еремић, Срђан
Књегињић, Слађана Кнежевић, Немања Курица, Божидар
Николетић, Младенко Саџак, Дадо Џинић, Иван Раденовић,
Слободан Премасунац, Далиборка Гаћеша, Дијана Трубајић,
Тамара Зрнић, Милош Милинчић

**БИБЛИОТЕКА
КЊИЖЕВНИ СУСРЕТИ НА КОЗАРИ**

**ЕДИЦИЈА
ОВЈЕНЧАНИ**

**УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР
ИЗДАВАЧКЕ ДЈЕЛАТНОСТИ
КЊИЖЕВНИХ СУСРЕТА НА КОЗАРИ**

Младенко Саџак, уредник
Слађана Кнежевић
Борис Еремић
Ведрана Радиновић
Дајана Вулин
Милица Вученовић

НЕНАД ГРУЈИЧИЋ

ДОБИТНИК НАГРАДЕ „СКЕНДЕР КУЛЕНОВИЋ“
2005. ГОДИНЕ ЗА КЊИГУ „СВЕТЛОСТ И ЗВУЦИ“

ПОКРИВАЊЕ КУЋЕ

**ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ, ПОЕМЕ, ЕСЕЈИ,
ПУТОПИСИ, ЗАПИСИ, ПРИЧЕ И
ИНТЕРВЈУИ**

Књигу приредила и у сарадњи са аутором
избор сачинила Слађана Миленковић

ПРИЈЕДОР

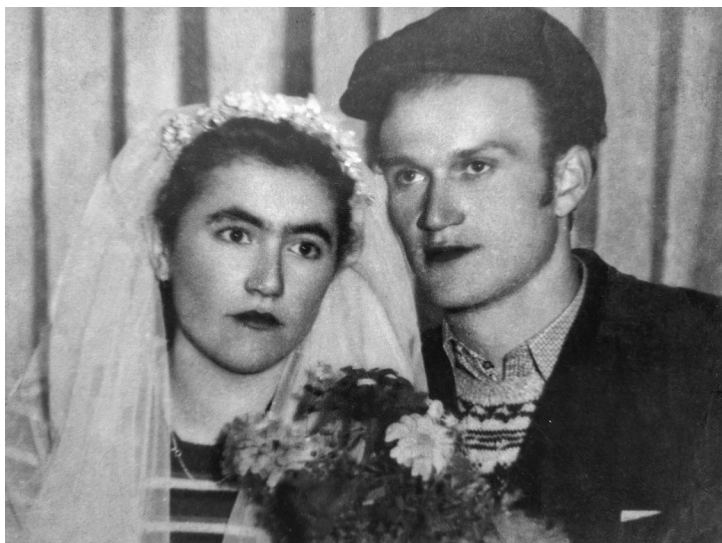
2026

ЖИВОТ И ДЕЛО
НЕНАДА ГРУЈИЧИЋА

Птица са првим крилом

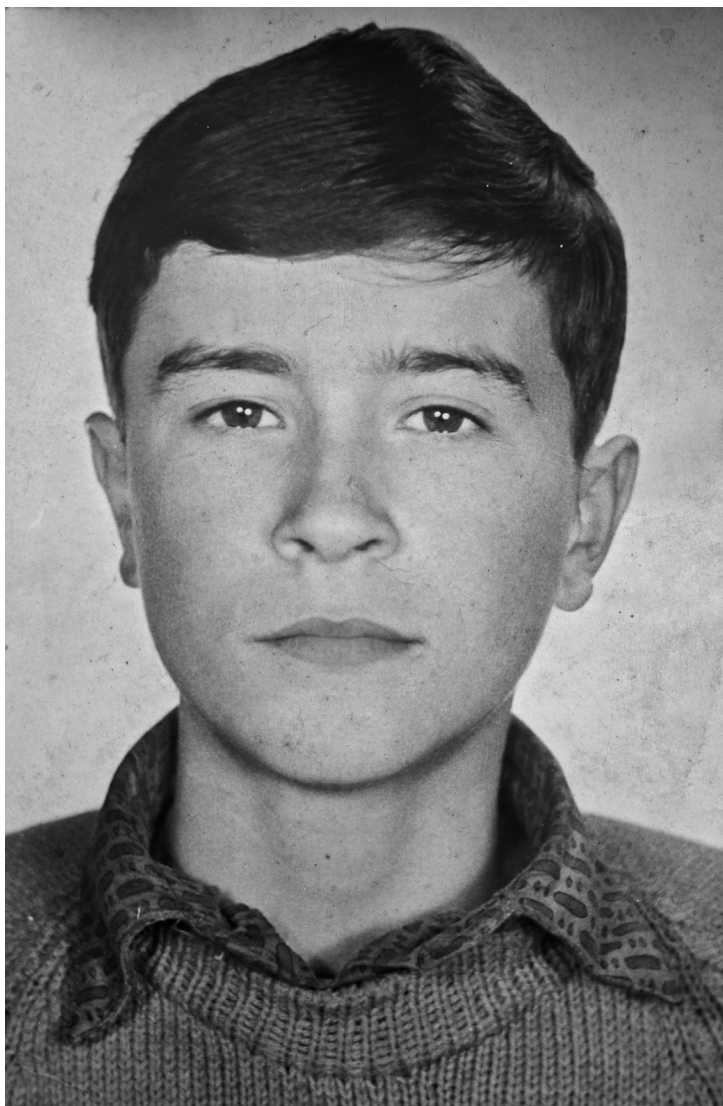
*Цртеж Ненада Грујичића који је освојио прву награду на Јавном
часу цртања у Културном центру младих
(Нови Сад, 20. 3. 1976)*

Са венчања, мајка Симоја и отац Драшко, Земун, 1953.

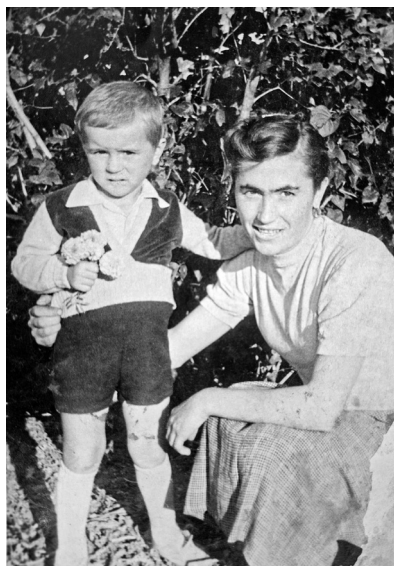

Са сестром Нагом у Шајкашу, 1959.

Ненад Грујичић, ђеџи разред, Гомјеница, 1965.

Родитељи Ненада Грујичића, мајка Стоја Микић из Пејића, у својој шеснаестој, и Драшко Грујичић, из Томашице, у двадесет трећој, 1953. године одлазе из Приједора у Војводину где се убрзо венчају. Ненад је рођен у Панчеву 12. септембра 1954. године, а сестра Нада у Новом Саду 31. јула 1958. године. Породица мења станишта у Новој Пазови, Падинској Скели и Сибници, а 1956. године праве кућу у Шајкашу где остају до 1960. године када се са још три приједорске породице (Микићи, Митровићи и Дамјановићи) враћају у завичај, у Поткозарје, и граде нови дом у Гомјеници.

Са мајком Стојом у Шајкашу, 1957.

Ненад Грујичић основну школу учи у Гомјеници и Приједору. У седмом разреду школе „Мира Цикота“ у Приједору у школском листу „Пионир“ објављује своје прве песме „Вилин коњиц“ и „Пчела“. По препоруци наставника, његове писмене саставе читају на часовима и у

другим разредима школе. У Приједору случајно уписује техничку школу (машински смер) која је управо (1961), као одјељење бањалучке, била отворена у граду на Сани. Иако одличан ђак у основној школи, и већ запажен као талентован ђак песник и млади писац, једва завршава техничку школу која му никако не одговара. У то време, у Гомјеници највише се дружи са вршњаком, комшијом Милованом Марчетићем који такође пише поезију, читају један другоме своје песме.

*Одликаши из петог разреда са учитељицом Нусрећом
Идризовић, први с лева чучи, нова зграда школе, Гомјеница,
1964.*

По препоруци професора тадашњег српскохрватског језика у техничкој школи, Јакова Бабовића, одлази 1974. године у Сарајево на пријемни испит на Филозофском факултету, али неким чудом касни један дан. Универзитетски професор Радован Вучковић (пријатељ професора Бабовића из њихових студентских дана) саопштава да

*Са сесѝром Нагом, као сѝуденѝи,
исѝред куѝе у Гомѝеници, 1975.*

му у тој ситуацији ништа не може помоћи, и Ненад се, тужан, враћа у Приједор. У Гомјеници, пак, чује од млађих комшија, а они од једног студента из Љубије, да на Вишој техничкој школи у Новом Саду још траје упис. И, да не би провео годину дана у Приједору без студирања, шаље документе и буде примљен. Ту проводи две године, али при самом крају машинских студија, чврсто одлучује да напусти ту струку и упише књижевност на Филозофском факултету у Новом Саду, и посвети се ономе што његово биће свим срцем осећа и жели. Полаже проширени пријемни испит (1976) са кандидатима са неодговарајућом средњом школом и успева.

Радосно студира југословенску и општу књижевност на Филозофском факултету у Новом Саду, и дипломира (1982). Као студент друге године добија „Бранкову награду Матице српске“ (1978) и постаје главни и одговорни уредник студентског књижевног листа То јест (1978–1980)

на Филозофском факултету у Новом Саду, листа којем даје име напуштајући стари назив „Књижевни билтен“, и прави ликовно-техничко заглавље тог књижевног гласила. У Гласу омладине 1980–1981. године уређује рубрику поезије на две стране тог листа, пише разноврсне текстове, приказе и прави интервјуе са својим генерацијским исписницима.

С мајком Стојом, Приједор, 1966.

У периоду студирања, дакле, зачиње и новинарски рад, и стиче важна публицистичка искуства. Као млад песник, све време студентског живота, објављује поезију (и помало критику) у београдској „Књижевној речи“, „Студенту“, „Видицима“ и „Знаку“, у новосадском „Летопису Матице српске“, „Пољима“, „То јесту“, и „Гласу омладине“, суботичкој „Руковети“, загребачком „Оку“ и „Питањима“, сплитском „Видику“, сарајевском одјеку „Одјеку“ и „Лицима“, титоградском „Овдјету“, скопским „Разгледима“ и другде. Касније ће у дугом низу година,

пored осталог, бити редован сарадник Културног додатка листа „Политика“, те „Дневника“ и „Вечерњих новости“. Његову каријеру све време, иначе, прати завичајни „Козарски вјесник“.

Са мајком и оцем у Гомјеници, уз кућу, 1975.

Са две већ запажене песничке књиге, у јулу 1981. године одлази у ЈНА у Рашку, учи за радиотелеграфисту. Ту успева, у паузама, да напише и своју прву драму „Читај Тракла“ (Никад ништа од тебе неће бити). Из касарне постаје дописник „Војника“, листа београдске војне области. Из Рашке (ВП 1365) пуштају га да као војник наступи на „Струшким вечерима поезије“ (1981). Ту песникиња Мирјана Божин прави с њим интервју за многотиражни омладински београдски недељник „Младост“ који је читан у целој Југославији, а који је у великом броју примерака долазио и у рашку касарну.

Са оцем Драшком у дворишту у Гомјеници, 1977.

Након петомесечне обуке, изненада, из Рашке прекомандован је, на велику радост, у београдску Војну гимназију на Дедињу, где питомцима предаје књижевност. Као војник наступа на Коларцу у Београду на програму „Млади југословенски песници“. По изласку из војске, не може да се запосли у Новом Саду због жига који је добио у данима Титове смрти (1980) као главни и одговорни уредник студентског књижевног листа „То јест“ чије је штампање заустављено, а даље излагање забрањено због неколико песничких и прозних текстова Херберта Збигњева, Јована Радуловића и Ђуре Ђуканова, који асоцирају на Јосипа Броза.

На чело Бранковог кола, ипак, долази 1983. године, и то сматра Божјом руком. Био је председник Друштва књижевника Војводине (1993–1997), и члан Управног одбора Удружења књижевника Србије (1993–1997), један од оснивача и председник Међународног салона књига и „Дана Лазе Костића“ у Новом Саду (2000–2004).

Са кћерком Милицом у Бранковом колу, 1992.

Објављивањем првих и потоњих књига Грујичиће-ва каријера се развија на релацији Београд–Нови Сад–Сремски Карловци. Осим треће по реду књиге објављене у Матици српској, првих десет књига објавио је код београдских издавача (Просвета, БИГЗ, СКЗ, Време књиге, Завод за уџбенике и наставна средства, КОС). Најпре, и највише, као песник, досад је објавио педесет књига разних жанрова. Добитник је преко тридесет угледних награда и признања. Живи и ради у Новом Саду и Сремским Карловима. Има две кћерке, Милицу (1983) из првог и Даницу (2011) из другог брака, као и унуку Ану.

Са суйрујом Миленом и кћерком Даницом на Осјироју, 2024.

Песничке књиге

*Са Драіаном Країуль и Милованом Марчейићем на Козари,
1975.*

*Као студенти, са Драганом Сјанићем и Савом Дамјановом,
најам Филозофској факултету у Новом Саду, 1976.*

Као студент друге, односно четврте године на Филозофском факултету у Новом Саду, објавио прве песничке књиге („Матерњи језик“ и „Линије на длану“) у Београду, о којима су одмах писали његови професори (С. Гордић, Ј. Делић) у „Летопису Матице српске“ и „Гласу омладине“, а код којих још није био положио испите из теорије књижевности. О његовом запаженом првенцу пише и колега-студент М. Ненин у „Делу“ (уредник критике Мирослав Егерић), као и многи други критичари и песници тога времена (Д. Ређеп, М. Перишић, А. Пуслојић, М. Попадић, Х. Демировић, В. Копицл, М. Пантић, В. Деспотов). Рецензент друге по реду књиге био је такође његов професор, Милорад Павић, који свом студенту није то открио на предавањима све до појаве збирке на Сајму књига у Београду. Прва књига „Матерњи језик“ изазива велики одјек и до данас доживљава четири издања.

И, тако млади Грујичић на велика врата улази у савремену српску књижевност. Као песник, Грујичић подједнако успешно пише (пева) у слободном и везаном стиху. Прве четири књиге написао у слободном стиху, а пета „Јадац“ појављује се у везаном, књига коју отвара својом чувеним сонетом „Недеља“. Уследиће књига сонетних венаца „Пуста срећа“ која је доживела три издања, затим нове књиге сонета и других песничких облика (катрен, дистих, терцина, велика сестина, малајски пантум); књига „Цваст“ доживљава два издања. Први и досад једини у српској поезији објавио је и два венца терцинâ са акростихом.

Објављује даље књиге са слободним и везаним стихом истовремено, на пример „Сновиље“ и „Жива душа“, а у „Светлици“ уводи песничке облике: рондо, рондел, триолет, глоса, канцона и частушка. Позната је његова изјава да воли српским језиком да насељава светске песничке форме и облике показујући тако снагу и лепоту наше ма-

терње мелодије и језика. За разлику од самосталних пе-сама, његове поеме су најчешће испеване у ијекавици, а у слободном стиху. Грујичића називају и „песником разли-ке“ управо због разноврсних песничких облика и богатих тематско-мотивских светова.

Ненад Грујичић досад је написао највише сонетних венаца у српској поезији – једанаест. Сви венци посе-дују акростих од којих четири – име Марије Балковој. У овој новој књизи, са тим акростихом, заступљен је венац „Жижак“. Мимо ове књиге, поседује и сонетне венце са акростиховима попут „Господи помилуј“ и „Надисати се душе“, на пример. У књизи у едицији „Овјенчани“ налази се кроз циклусе распоређена лирска, завичајна, духовна, љубавна, родољубива, социјална, сатирично-критичка, контемплативна (мисаона), метапоезија (поезија о пое-зији, песницима и песничком чину), песничке посвете, песме за децу...

О Грујичићевим књигама досад је, уз већ поменуте, писало мноштво критичара и песника, све до најмлађих генерација: Мирослав Егерић, Богдан А. Поповић, Чедо-мир Мирковић, Момир Војводић, Павле Поповић, Ми-одраг Перишић, Новак Килибарда, Николај Тимченко, Михајло Пантић, Златко Красни, Иван Негришорац, Ду-шица Поттић, Желидраг Никчевић, Александар Јерков, Саша Радојчић, Милош Петровић, Ранко Рисојевић, Драгољуб Стојадиновић, Васа Павковић, Вујица Решин Туцић, Радмила Поповић, Драгомир Брајковић, Стеван Тонтић, Живко Малетић, Тиодор Росић, Владимир Јагли-чић, Зоран М. Мандић, Селимир Радуловић, Хаџи Драган Тодоровић, Милка Божић, Предраг Бјелошевић, Зоран Ђерић, Ненад Шапоња, Александар Б. Лаковић, Бошко Сувајџић, Валентина Питулић, Бранко Брђанин Бајо-вић, Ласло Блашковић, Милета Аћимовић Ивков, Драган Јовановић Данилов, Дамир Малешев, Слађана Миленко-

вић, Дејан Тадић, Христо Петрески, Миленко Стојичић, Љиљана Лукић, Предраг Бјелошевић, Мирко Вуковић, Јелена Алексић, Милутин Ђуричковић, Јован Попов, Светлана Калезић Радоњић, Славица Гароња Радованац, Милица Јефtimiјевић Лилић, Бошко Ломовић, Анђелко Анушић, Радомир Д. Митрић, Срђан Орсић, Маја Белегишанин, Марија Јефtimiјевић Михајловић, Тодор Бјелкић, Иван Деспотовић, Андреа Беата Бицок, Ирена Бера, Валентина Милачић, Александра Мариловић, Растко Лончар, Милица Миленковић, Милан Громовић, Јелена Марићевић, Драгана Лисић, Душан Захаријевић и други.

Ненад Грујичић припада оној реткој врсти песника чије име у савременој српској књижевности носи посебну тежину и препознатљиву духовну и поетску снагу. Његово стваралаштво прожето је истанчаним осећајем за језик, јаким наслеђем традиције и српске поезије, али и оригиналним певањем на савремене теме са дубоко личним чином. Као песник, критичар, есејиста и полемичар, оставио је дубок траг не само својим стилском-језичким карактеристикама, већ и особеним начином размишљања и тумачења књижевности.

Његова поезија настаје на раскршћу савременог израза и богатог наслеђа. У стиховима Ненада Грујичића осећа се и одјек старог песничког духа, али и свежина модерног гласа који уме на аутентичан начин да споји у јединствену целину иронију и готеску, хумор и сатиру, ерос и емоцију, рацио и родољубље. Посебност његовог песничког дара лежи у способности да језику врати снагу првобитног, исконског импулса, оног који истовремено звучи интимно и универзално.

Грујичићев стил одликују музикалност, језичка раскош и игра значења. Његови стихови често делују као пажљиво изграђени лирски механизми у којима звук и смисао прожимају се до потпуне складности. И када го-

вори о свакодневици, он у њој проналази искру дубљег значења, претварајући оно обично у поетско и трајно.

Ненад Грујичић остаје један од оних наших истакнутих песника који су успели да створе препознатљив печат у језику и, у савременом добу, сачувају живу везу са коренима претварајући их у поезију снажних осећања и високе вредности. Његове песме превођене су и на друге светске језике, што сведочи о снази и универзалности његовог песничког рукописа и гласа.

Године Грујичићевог рада обележене су и снажним повратком темама културног памћења, завичаја и идентитета. Ту најпре мислимо на поеме „Покривање куће“ и „Козаро, сејо и прамајко“ (Речитатив о геноциду, слободи и заборава), које указују на егзистенцијалне крајности поднебља, на силе ероса и танатоса у времену. Уз поеме „Жабар“, „Вијадукт“, „Шеснаест година разапет на великом дрвеном крсту на Мраковици“, топоними Гомјеница и Приједор, Поткозарје и Козара добијају ореол високе песничке светлости. Међутим, овај песник је подједнако посветио пажњу свом „другом завичају“, панонском амбијенту, конкретно Шајкашу, Сремским Карловцима и Стражилову, најпре у књигама „Шајкашки сонети“ и „Сремскокарловачке терцине“. То су амбијенти његове најраније, предкрајишке младости и потом стваралачке и радне зрелости, то јест остварене животне путање и књижевне каријере у Војводини, то јест Србији.

Ево редоследа објављивања досадашњих Грујичићевих песничких књига: Матерњи језик, Књижевна омладина Србије, Београд, 1978; Линије на длану, Просвета, Београд, 1980; Врвеж, Матица српска, Нови Сад, 1985; Царска намигуша, БИГЗ, Београд, 1990; Јадац, Српска књижевна задруга, Београд, 1993; Пуста срећа, Просвета, Београд, 1994, 1995. и 1996; Матерњи језик и песме при руци; Књижевна омладина Србије, Београд, 1995; *Limba maternă și poezii la-ndemână*, Еуропоинт, Букурешт, 1996;

*На Сѣрушким вечерима ѿезије у ѿројраму Млада срѣска
ѿезија - Рагмила Лазић, Милан Ђорђевић, Душан М.
Кнежевић, Милош Комадина, Брајислав Милановић и Ненад
Грујичић*

*Са Драгишином Тадијановићем, Весном Парун, Даринком
Јеврић, Јагранком Стојаковић, Стеваном Тонићем, Ранком
Рисојевићем, Слободаном Ракићем, Мирјаном Вукојичић...
Сѣражилово, 1985.*

Лог, Време књиге, Београд, 1995; Цваст, Просвета, Београд, 1996. и 1997; Сновиље, Глас српски, Бања Лука, 1998; Жива душа, Просвета, Београд, 1999; Шајкашки сонети, Прометеј, Нови Сад, 2008; Светлица, Просвета, Београд, 2015; Маца на вратанца (песме за децу), Бранково коло, Сремски Карловци–Нови Сад, 2015; Матерњи језик (четврто допуњено издање), Посвета, Београд, 2018; Песме о младости, Бранково коло, Сремски Карловци – Нови Сад, 2019; Сремскокарловачке терцине, Бранково коло, Сремски Карловци–Нови Сад, 2020; Лија пандемија (песме за децу), Институт за дењу књижевност, Београд, 2023; Козаро, сејо и прамајко (Бесједа, Бањалука, 2023); Сонети о земаљској љубави (Бранково коло, Сремски Карловци –Нови Сад, 2024)

*Сћаро козарско коло у свечаној сали Мајнице српске на
йредсћављању йейої издања књије Ојкача, 2004.*

Књиге изабраних песама

Са Милованом Марчејићем у Гомјеници, 1973.

15. БРАНКОВО КОЛО

12. септембра – 5. октобра '86.
Срењски Кирловци – Странилово – Нови Сад

*Са Новаком Килибардом, Рајком Пејировим Нојом, Раишом
Пойовом, Изејшом Сарајлићем... на Окрујолм сјџолу о Бранку
1986.*

На ѿјесничком Шушњару, са Душком Трифуновићем, Сїеваном Тонїићем, Радованом Павловским, Радомиром Сивићем, Милованом Марчеїићем и Борисом Веселиновићем, 1979.

Са ѿјесницима из свеїа код Бранкової сїоменика у дворишїу Карловачке їмназије, 2007.

Ненад Грујичић досад је објавио осам књига изабране поезије, а ова нова, девета, специфична је по томе што се појављује у његовом завичају о којем је надахнуто певао и писао, па је осим песама и поема уврштена и проза, есеји, путописи, записи и интервјуи. Овај избор конципиран је тако да, уз остало, превагну теме и мотиви са завичајним фантазмама, на шта, поред осталог, упућују први циклус песама „Слава завичају“, две поеме „Покривање куће“ и „Козаро, сејо и прамајко“ и неколико записа о Поткозарју.

Ево наслова досадашњих избора из Грујичићеве поезије: *Чистац*, Просвета, Београд, 1997; *И отац и мати*, Матица српска, Нови Сад, 2002; *Млеч*, Глас српски, Бања Лука, 2004; *Свeтлост и звуци*, Српска књижевна задруга, Београд, 2005; *Дарови*, Орфеус, Нови Сад, 2009; *Вијадукт* (поеме), Прометеј, Нови Сад, 2011; *Неко ми узe реч (Некој ми јо зеде зборoи)*, Арка, Смедерево и Матица македонска, Скопје, 2014; *Надисати се душе* (духовна поезија), Српски културни центар, Модрича, 2016.

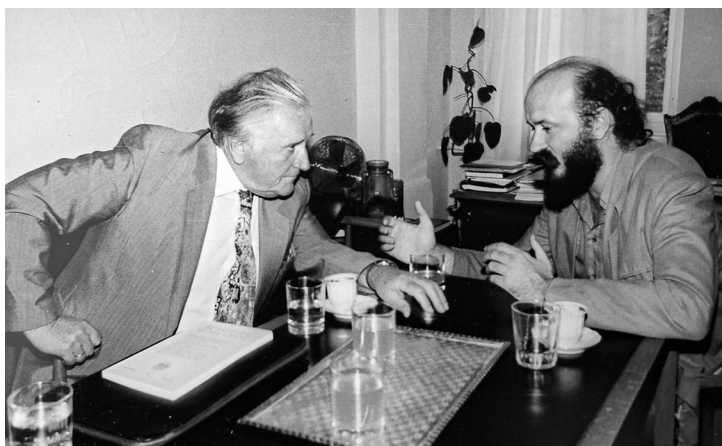
Остала дела

Пре свега песник, Ненад Грујичић је и особени прозаиста, есејиста, критичар, драмски писац, путописац, полемичар, публициста и антологичар. Занимљиво је приметити да је одмах по повратку из ЈНА (1982), добио „Дневникову награду“ за причу „Живе болести“, на челу чијег жирија био је његов славни суграђанин Александар Тишма. Потом ће током каријере објавити још две књиге приповедака и роман.

Паралелно са поезијом, дакле, Грујичић почиње да се бави и прозом, есејистиком, критиком и проучавањем народне књижевности показујући јасне знаке и резултате своје свестраности. Монографија „Бранко, песник младости“, која је имала много издања, и у великим тиражима, показује његову судбинску и трајну везаност за Бранка Радичевића. Књига „Ојкача“, антологија са студијом, открива колико Грујичић дубоко разуме и живи усмену традицију, звучност и семантику српског народног крајишког певања. Он уочава динамично надгорњавање римованих двостихова кроз натпевавање у ојкачком колу што указује на једну врсту агона као принципа који сусрећемо још код старогрчких хорова. То је књига која је имала велики медијски одјек и, уз оригиналну студију и антологијски избор десетерачког римованог народног двостиха, донела нове видике и открића наспрам антологије „Бећарац“ Младена Лесковца. Уз много тиражних издања и радио и телевизијских уметничко-документарних емисија, ова Грујичићева књига нашироко је прославила и открила Приједор, Поткозарје, Козару, Крајину, карактер и менталитет виолентног динарског човека. Заслугом Ненада Грујичића ојкача је 2013. године званично уписана у први Регистар нематеријалног културног наслеђа Србије.

Са Бориславом Пекићем и карловачким џамбурашима на ручку на Дунавском чардаку, 1991.

Са Дејаном Медаковићем, Нови Сад, 1995.

Са Мајијом Бећковићем у Бранковом колу, 1992.

*Са Момом Кайором Грујићем ојивара изложбу Драјоша
Калајића, Сремски Карловци, 1992.*

Књиге критика, есеја, полемика и огледа „Прокруста постела“, „Полемике и одушци“, „Плес у негвама“, „Руку на срце“, „Трагови и таласи“ представљају Грујичића као храброг и правдољубивог, духовитог и бескомпромисног тумача књижевности и њеног живота, аутора бројних текстова такве провенијенције, што га представља као писца несвакидашње широког креативног и културног захвата.

Поред поезије, с почетка 21. века све више се окреће прози и мемоарско-есејистичком запису. У књигама „Приче из потаје“ и „Приче за романе“ исписује ефектне прозне слике пуне животне непосредности са анегдотско-искуственим описима различитих судбина и карактера, док роман „Мужа душа“ представља продор у шири наративни простор на нивоима тумачења, поред осталог, мушко-женског принципа у најбољој традицији магичног реализма.

Као приређивач и антологичар, Грујичић објављује „Антологију српске поезије“ (1847-2000) и антологију избегличке поезије, „Прогнани Орфеји“, цветник песама посвећених Бранку Радичевићу „Ао, данче, ала си ми бео“, а пре тога и једну панораму и алманах стихова, чувајући тако живу везу са песничким и историјским наслеђем, али указујући и на нове песничке појаве и просторе наше епохе.

Велики допринос дао је, не само као челник Бранковог кола и културни посленик, у обележавању 200. годишњице рођења Бранка Радичевића (2024), откривајући, још раније, податак о прослави стогодишњице Бранковог рођења у Приједору (1924). Написао је неколико књига у славу јубилеја два века од Бранковог рођења и први у нас сачинио поменути цветник песама посвећених Бранку Радичевићу – од Његоша, Змаја, Костића и Шантића, преко Црњанског, Десанке, Ћопића и Скендера до данашњих времена, укупно 149 песника.

*Са мајком Стјојом и сесџром Надом у друшћиву са Илеаном
Урсу, Милосавом Тешићем и Миланом Ненадићем,
Нови Сад, 1993.*

*Са крајишким јесницима Стивком Козић Прерадовић, Ранком
Прерадовићем и Милом Мујићем, Сремски Карловци, 1998.*

У дела богатог жанровског распона убрајамо, по годинама појављивања, следеће наслове Ненада Грујичића: Читај Тракла (драма), Радио Нови Сад, 1983; Бранко (монографија о животу Бранка Радичевића), Књижевна заједница Новог Сада, 1984, 1985. и Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1990, 1991, 1992, 1995; Прокрстова постеља (есеји и критике), Стражилово, Нови Сад, 1988; Ојкача (антологија), Књижевна заједница Новог Сада, 1988. и Дневник, Нови Сад, 1992. Задужбина Петар Кочић, Бања Лука–Београд, 2002, Музеј Козаре, Приједор, 2004, Верзал, Нови Сад, 2005; Аух, што живот ушима стриже (алманах поезије), Стражилово, Нови Сад, 1990; Плес у негвама (есеји и критике), Просвета, Београд, 1998; Полемике и одушци, Ослобођење, Источно Сарајево, 2004; Приче из потаје, Прометеј, Нови Сад, 2007; Мужа душа (роман), Прометеј, Нови Сад, 2009; Приче за романе, Културни центар Новог Сада, 2012; Антологија српске поезије (1847-2000), Бранково коло, Сремски Карловци, 2012. и 2013; Да доплетем венац започети (панорама поезије); Бранково коло, Сремски Карловци, 2013. Од нечега се мора живети (драма), Књижевни преглед, Београд, 2013; Руку на срце (полемике, есеји, записи и путописи); Службени гласник, Београд 2014; Прогнани Орфеји (антологија српске избегличке поезије), Бранково коло, Сремски Карловци, 2015; Од нечега се мора живети (драма), Књижевни преглед, Београд, 2016; Пјевај, ори, прозоре отвори (антологија крајишких ојкача), Радио-телевизија Србије и Бранково коло, 2017; цветник песама (о) Бранку Ао, данче, ала си ми бео, Бранково коло, Сремски Карловци–Нови Сад, 2024. и Коло, коло, наоколо (Појаве и портрети), Бранково коло, Сремски Карловци–Нови Сад, 2024; Коло, коло, наоколо (1) - Појаве и портрети, Бранково коло, 2025; Коло, коло, наоколо

(2): Стражиловски времеплов, записи и сећања, цртице и коментари, Бранково коло, 2024; Трагови и таласи, књига сачињена од текстова свих жанрова којима се Грујичић бавио (1975 – 2025), Бранково коло, 2025; Ја, Мина Бранкова (монодрама), Бранково коло, 2025.

Посебна издања

Публициста и новинар Радио Београда, Милош Јевтић објавио је књигу разговора Живи звуци Ненада Грујичића, у познатој колекцији Одговори, у издању Београдске књиге, 2008. године. Затим, појавио се зборник радова са Округлог стола Стваралаштво Ненада Грујичића, приредио Растко Лончар, Бранково коло, Сремски Карловци, 2023; Свечане речи (Песничке беседе на Бранковом колу од 1972. до 2024.) – приредили Ненад Грујичић и Растко Лончар); Живот песничког дела Бранка Радичевића (Зборник радова – приредили Ненад Грујичић и Растко Лончар), Бранково коло, 2024; Године и разговори (Сто интервјуа са Ненадом Грујичићем – приредио Растко Лончар), Бранково коло, 2025. Ова драгоценa књига обухвата интервјуе од 1977. до 2025. године.

Песме Ненада Грујичића превођене су на руски, енглески, немачки, француски, италијански, шпански, јерменски, пољски, грузијски, арапски, румунски, шведски, чешки, словачки, украјински, мађарски, македонски, русински и словеначки језик. Заступљен у великом броју песничких антологија у земљи, региону и свету. Највећи број Грујичићевих песама (преко седамдесет) заступљен је на руском језику у антологији српске поезије приређивача Андреја Базилевског. Заступљен је и у енциклопедијама, лексиконима и речницима. Укупна библиографија Ненада Грујичића износи око три хиљаде јединица.

Одлазећи у свет, у Европу и регион, наступао, поред осталог, у Немачкој, Русији, Аустрији, Грузији, Чехословачкој, Румунији, Македонији, Хрватској, Црној Гори, Босни Херцеговини и другде, то јест на Хумболтовом универзитету у Берлину, на песничким и културним манифестацијама у Москви, Бечу, Тбилисију и Букурешту, на светским фестивалима и семинарима у Куртеа де Арђешу, Братислави и Струги, те у Темишвару, Базјашу, Санкт-Петербургу, Горију, Молдави, Скопју, Охриду, Загребу, Луковдолу, Славонском Броду, Сарајеву, Пришти-

ни, Подгорици, Будви, Херцег Новом, Бањалуци и широм Србије.

Доласком у Бранково коло (1983) у својој двадесет деветој години, остао је у овој културној институцији до данашњих дана. Одбио је разне понуде за челне позиције у другим установама, позориштима, медијима и културним центрима из разлога што се у рад тих институција меша дневнополитички резон ометајући просторе стваралачке слободе. У Бранковом колу видео је шансу да оствари јединствену мисију на овим просторима у славу вечно младог српског романтичара Бранка Радичевића, те Стражилова, Сремских Карловаца и Новог Сада. То је била прилика и да се максимално посвети струци, у великом поседовању времена за своје стваралаштво, писање (певање) и бдење над сваким стихом, реченицом и пасусом у веома независној позицији аутора који мисли својом главом. У такозваном демократском периоду друштвених токова, никад није улазио у политичке странке и партије. Струка и таленат за таленат, свест о артикулацији и чувању урођеног дара и припомоћ другима, нарочито младима, постали су му основна водиља и принцип деловању у јавном животу.

Духовни амблеми поменутих топонима, српског Парнаса, српског Сиона и српске Атине, указали су се као узвишени духовни простор са могућношћу реализације врхунских садржаја у новом руху и времену. Грујичић је унапредио активности и концепт Бранковог кола, развио и створио културну институцију у чијој сржи се налазе песници и поезија са разноврсним књижевним жанровима и писцима, у симбиози са програмима драмске, музичке и ликовне уметности, те са филозофијом и духовним садржајима, али увек и са присуством младих песника и уметника, које подржава и упућује у врхунске токове поезије и уметности.

*Шаховски дој са Ришом уз кидицера Јова на турниру у
Сремским Карловцима, 1999.*

Са Ришом Пойовом у Карловачкој гимназији, 2001.

Оснивајући и развивши запажену издавачку делатност Бранковог кола, инсистирао је на афирмацији и подједнаком третману екавског и ијекавског изговора српског језика у објављеним песничким књигама. Поред осталог, и затим, основао је и Међународну награду „Бранко Радичевић“ чији лауреати долазе из Велике Британије, Русије, Грчке, Немачке, Румуније, Јерменије, Француске, Мађарске, Црне Горе, Хрватске, Босне и Херцеговине и других земаља односећи у своје средине интернационално признање са именом великог песника српског романтизма. Делујући на широком простору, изван граница Србије, Бранково коло је под Грујичићевим руковођењем постало културни бренд.

Огледајући се и у другим медијумима и жанровима изван књижевности, Ненад Грујичић је и на тим пољима оставио значајан траг. Аутор је уметничко-документарне телевизијске емисије за целу претходну Југославију, Трагом Бранка Радичевића (ТВ Нови Сад, 1984) где осим њега као сценаристе и наратора ту учествује и тада млади глумац Тихомир Станић, родом из Босанске (Козарске) Дубице. Затим, аутор је документарно-уметничке емисије Ојкача, вековна песма Поткозарја (ТВ Нови Сад, 1990), коју снима на терену Поткозарја, у Гомјеници, Пејићима и Чиркин Пољу код Приједора, са аутентичним певачима у Старом козарском колу, у натпевању са римованим ојкачких десетерацима-двостиховима насталих у народу. Ова култна емисија била је емитована у ударном термину 16. јануара 1990. године, у 19 часова, пола сата пре удараног телевизијског Дневника, на укупном простору тадашње СФР Југославије. Одјек је био огроман, са многобројним репризама, милионска публика изненађена и задовољна открићем шире непознатог културног феномена из народа. Већ наредне године (1991), емисија „Од бећарца до ојкаче“ (Радио Нови Сад), сценаристе Ненада Грујичића, освојиће прво место на Смотри југословенских радија у Охриду.

У оквиру серијала Реч и дело (ТВ Нови Сад, 1999), урађена је уметничка емисија посвећена песнику Ненаду Грујичићу, ауторке Љубинке Егерић. А у серијалу Песничке ведрине (ТВ Београд, 2000) створена је уметничка емисија Тајни дах посвећена Грујичићевом песништву, уредника Слободана Ж. Јовановића, са много поновљених емитовања. Поводом књиге Шајкашки сонети (РТВ, 2008), снимљена је документарно-уметничка емисија Шајкашке милоште, ауторке Душице Пејовић, посвећена најранијем песниковом детињству у Војводини.

У серијалу Споменици Војводине, Грујичић је наратор документарно-уметничке емисије Бранков гроб на Стражилову (РТВ, 2011), редитеља Милана Белегишанина. У серијалу РТВ-а, Кроз одшкринута врата књижевне радионице, редитеља Ђорђа Рандеља, 2011. године урађена документарно-уметничка емисија Мени свака реч је невина првина, у којој су, по концепту серије, представљени стваралаштво и живот оца-песника и кћерке-глумице Милице Грујичић. Затим, РТВ је снимила специјалну емисију Антологије: некад и сад, посвећену Грујичићевој Антологији српске поезије (1847-2000), аутора Борислава Хложана. Урађене су и две емисије Баштина завичајних стваралаца РТГ, за РТРС (2026) Матерњи језик и Бранково коло, о Грујичићевом детињству у Поткозарју, песничком стваралаштву и животу у Србији и шире, аутора Милана Пилиповића.

Поред поменуте телевизијске емисије о поткозарској ојкачи, Ненад Грујичић је аутор и телевизијских документарно-уметничких емисија: Ојкача – љута милошта крајишка (РТРС, 2003), Ојкача – и отац и мати (РТРС, 2003) и Ојкача – лирска позлата крајишке душе (ТВ Нови Сад, 2004). Заслугом Ненада Грујичића, истакнимо, ојкача је 2013. године званично уписана у први Регистар материјалног културног наслеђа Србије. Његова монодрама Ја, Мина Бранкова премијерно је извођена на Бранковом

колу поводом 200. годишњице рођења Алексија Радичевића (2024).

Грујичићева поезија је и компонована. Позната кантауторка Љиљана Петровић, која је певала наше и светске песнике, често је изводила и његову песму „Моћ која није“, поред осталог и на „Горановом прољећу“, „Фестивалу југословенске поезије младих“, „Бориној недељи“ и другде, у Бечу, Москви и Темишвару. Такође, обрадила је и певала поткозарске ојкаче које је Грујичић сакупио и објаснио у својој чувеној књизи. А угледни композитор Зоран Јовановић компоновао је шест Грујичићевих песама („Додир“, „Празник“, „Господе, браћам се Теби“, „Тек“, „Опет“, „Заједно“,) које је изводила оперска певачица Тања Обреновић.

*Са унуком Аном и млађом кћерком Даницом на Сјџражилову,
2024.*

Са Видом Оїґеновић у Карловачкој їмназији, 1992.

Са Стјеваном Раичковићем испред манастира Манасија, 2001.

Награде и признања

Од ране књижевне младости, Ненад Грујичић овенчаван је значајним наградама и признањима, домаћим и међународним, и тако, у непрекинutom низу, уз објављене књиге, остварио континуитет снажног јавног прусуства. То су Бранкова награда Матице српске (Нови Сад, 1978), за есеј – семинарски рад „Јавна птица Милана Дединца”; Печат вароши сремскокарловачке (Стражилово, 1979), за поезију објављену у „Гласу омладине”; у листу Политика, у престижној анкети „Ово је била њихова година“ (1979), Ненад Грујичић изабран за најуспешнијег младог песника заједно са младим ствараоцима из целе Југославије, међу којима су били и режисер Емир Кустурица, сликар Стане Јагодич, пијанисткиња Наташа Вељковић, глумица Мерица Исаковић, социолог Тодор Куљић, архитекта Дејан Ећимовић и драмски уметник Диме Илиевски; Дневникова награда (Нови Сад, 1982), за причу „Живе болести”; Стражилово (Ириг, 1988), за књигу огледа, есеја и критика „Прокрстова постеља”; Кондир Косовке девојке (Грачаница, 1990), за књигу песама „Царска намигуша”; Прва награда на Смотри југословенског радија у Охриду (1991), за емисију Радио Новог Сада „Од бећарца до ојкаче”; Грб Сремских Карловаца (1992), за књижевни опус и успешно вођење Бранковога кола; Златна значка Културно-просвјетне заједнице Србије (1993), „за несеквичан, предан и дуготрајан рад и стваралачки допринос у ширењу културе”; Милан Ракић (УКС, Београд, 1994), награда за књигу године „Пуста срећа” три сонетна венца; Кочићево перо (Бања Лука, 1995), за књигу сонета „Лог”; Лазар Вучковић (Приштина, 1996), за песме (из књиге „Цваст”) у часопису Стремљења”; Шушњар (Оштра Лука–Сански Мост, 2002), за књигу изабраних песама „И отац и мати”; Вукова награда (Београд, 2003); за резултате и мисију Бранковога кола; Скендер Куленовић (Козара–Приједор, 2005); за књигу изабраних и нових песама „Светлост и звуци”; Павле Марковић Адамов (Сремски Карловци, 2009), за укупно књижевно дело и вођење

Бранковога кола; Пјесма над пјесмама (Мркоњић Град, 2010); (за љубавну поезију и сонетне венце посвећене Марији Балковој); Повеља Српског филозофског друштва (Београд, 2013); „за постојану и успешну сарадњу на одржавању регионалних филозофских скупова”; Браћа Мицић (Београд, 2014), за песнички опус и књигу полемика и есеја „Руку на срце”; Награда интернационалне академије „Иво Андрић“ (Београд, 2015), за животно дело и антологију српске избегличке поезије „Прогнани Орфеји”; Гајков пјеснички шешир (Модрича, 2016), за књигу песма „Светлица”; Међународна награда „Златен прстен” (Скопје, 2016), за укупни књижевни опус; Сава Мркаљ (Београд, 2017), за антологије „Прогнани Орфеји” и „Пјевај, ори, прозоре отвори”; Титула амбасадора Кнежевине Горња Драготиња и Марини у Новом Саду, Приједор, 2017; Пелагићев рунолиост (Бања Лука, 2018), за укупни стваралачки опус; Повеља Града Сремских Карловаца, за „изузетне резултате у култури и дугогодишњу афирмацију Сремских Карловаца”; Златни Орфеј (Јагодина, 2020) „за свевремени печат и трајно присуство у српској културној баштини”; Кочићева награда Града Бањалука (2020) за укупно књижевно дело; Велика Базјашка повеља (Румунија, 2021), „за књижевно дело којим је допринео богаћењу српске културе и очувању српског националног бића и промовисању српско-румунских културних и књижевних односа”; Драгојло Дудић за књигу-поему „Козаро, сејо и прамајко“, 2024; Симо Матавуљ, за књижевни опус, УКС, Београд, 2024; Повеља за животно дело, УКС, Београд, 2025; Похвала Града Приједора, за књижевни рад, 2026.

Књижевни пут Ненада Грујичића развијао се у континуитету, у потпуној ауторској посвећености од прве књиге до данас, у непрекидном успону, снажно и доследно, као ретко која песничка биографија у савременој српској књижевности. Од првих стихова до позних књига, његово стваралаштво остало је везано за матерњи језик и коренску мелодију, љубав и трагање за суштином песме, а у незабраву аркадијске лепоте и значаја завичаја чијим се амблемима дотиче универзално. Истовремено, Грујичићево стваралаштво се непрестано мењало на тематско-мотивском плану, ширило и добијало нове облике и форме, у поезији и другим жанровима, па се у његовим књигама могу препознати разноврсне плодне стваралачке фазе и открића непресушног талента са аутентичним поетичким решењима и резултатима. Ова најновија књига, „Покривање куће“, у едицији „Овјенчани“, лауреата награде „Скендер Куленовић“ на 33. *Књижевним сурејима на Козари* (2005), доноси управо таквог, репрезентативног и непоновљивог Ненада Грујичића.

Слађана Миленковић

Са Радованом Крајуљем, Нови Сад, 1997.

*Са Драїаном Колунцијом и Здравком Микићем на тераси куће
у Гомјеници, 2004.*

ПРЕДСКАЗАЊЕ

У деветој години
писао сам о пчели и цвијету.

Моја мајка наглас је
читала пјесму и плакала.

Послије сам често узимао
оловку и започињао исто.

Кад год бих уступио мјесто
некој појави или предсказању
на папиру је ницала
гомила реченица.

Рађало се нешто
налик на љубав.

Љубав је преузела све
што се одигравало
пред мојим очима.

На другој страни
остала је немоћ
да бдим над цјелином
која се зове живот.

ЕСЕЈИ О ПОЕЗИЈИ

О ПЕСНИЧКОЈ РЕЧИ

У поезији реч је непредвидива и другачија. Написана или изговорена, ћутана или певана, песничка реч је светлост живог духа. У епифанијском блеску песме, речи се брзином светлости ланчано вежу у низове слика које нису од овога света, али му припадају. Реч се прелива у демијуршким силницама сопствене музике и значења. Онтолошку осу речи у поезији одређује симбиоза артистичке и семантичке плодности. Нема краја поетској сили једног језика.

Песнички таленат је горња мера употребе речи, највиши спрат артизма у баратању матерњим језиком. Песници од заборава краду и стварају нове речи. Некад то чине лако, као од шале, а понекад рударски тешко. Реч је човеков узрок, голо тело логоса, огледа се у себи и нано-во рађа ни из чега.

Песници су емотивни оружари талента чија је „муниција“ положена у синестезијске руже језика. Ма колико били заточници својих снова и визија, песници су хиперсензитивна бића која и те како разумеју стварност и њене кругове. Они су ујединитељи могућег и немогућег. Песници су Орфеји са Јанусовим лицем: у исти мах виде и напред и назад, али – и доле и горе, у свим правцима. Песници су у свим временима *par excellence* личности.

Песници су мајстори видовитог ероса, оне прекогнитивне силе која надвремено твори слику тренутка. Већ својим рођењем у матерњем језику, песник је детерминисан особеном температуром мелодијске супстанце и семантичког сјаја речи. Песнички таленат је чудо које смрти

гледа у очи. „Песник је одувек био онај који у другима лечи болест од које сâм умире“ (Б. Миљковић).

Кроз време човек трепери осећањима, траје као биће несвесно зачетка. Нема човека који није расцепљен на светлост и таму, божанско и ђаволско, ерос и танатос. Ма како гледали на смисао и функцију поезије, она у свом творачком чину не може да мимоиђе предочене полове разлике, крајности које чине полугу људског постојања. Песник андрогински веже једно и друго, талентом надилази ограниченост свакодневних поступака.

Не постоје унапред задате координате песничког медијума. Свет се помера у песми, измиче реалном поретку ствари и појава, замиче у онкрај. Песници се расцветавају у калеидоскопу сопственог маштаријума и слободе, у непоновљивим отисцима дара у језику. „Песник је, пре свега, особа која је страсно заљубљена у језик“ (В. Х. Одн). Онако и онолико колико му је, на кашичицу, талентом дато, ни мање ни више.

Песници своје дело довршавају ма колико дуго (кратко) живели. Бранко Радичевић – двадесет девет (29), Десанка Максимовић – деведесет две године (92). Двојка и деветка играју „замену места“, указују на релативност хроноса, на симбиозу младоликог и староликог у кугли апсолутног дара. Бранко је млад писао као старац, а Десанка у годинама старице – као девојка. То је закон поезије, нема година, постоји само таленат, надљубавно стање језика. *Poeta nascitur, orator fit*. „Песник се роди, говорник се постане“, рекао Цицерон.

Песници су посвећеници речи, монаси матерњег језика. Што више мрвица света, ситних слика и призора, то крупнији досег песме. Поезија не воли вештачке и апстрактне теме, одриче се говора у име неке идеологије или политике. Писање поезије се не може импровизовати, оно је дубоко индивидуални чин, подразумева „светле тренутке“ (*lucida intervalla*).

За песника није добро да обува страначке чарапе, готово не оне са рупом. Песник је принц „босоног детинства“. Важно упозорење оставио је и Гете: „Чим неки песник хоће да дејствује политички, он мора да се определи за неку партију, а чим то учини, изгубљен је као песник; он мора да се опрости са својим слободарством, својим неспутаним погледима и да сав огрезне у ограничености и слепој мржњи.“ Дакле, поезија искључује удворичко дадиљање дневнополитичких флоскула. Поезија, за разлику од политике, није „уметност могућег“, она је немогуће.

Поезија „редовно занеми од близине дневних догађаја“ (И. Андрић), грми у тишини. У облику говора, „поезија је циљ људске врсте“ (Ј. Бродски), највиши домет језика који се лишава идеолошке спутаности и мрака. Она „лечи ране што их задаје разум“ (Новалис). Песнички језик нема свој Речник.

О СЛОБОДНОМ И ВЕЗАНОМ СТИХУ, И О ЈОШ ПОНЕЧЕМ

Питање слободног и везаног стиха јесте, заправо, круцијални чвор на мапи савремене српске поезије, и посвуда. Слободан стих је у неколико новијих деценија постао полигон за ћердање и проституисање песничког језика. Распродаја стихоклепачких којештарија постала је одликом једног времена које је изгубило критеријуме и образ пред прохујалим вековима поезија. Као да је поезија измишљена у фабрици хемијских оловака или у компјутерској ложи па се све исписано гушчијим пером на пергаменту може сматрати превазиђеним.

И, као да Хомер и Петрарка станују у комшилуку па ћемо их са жаљењем попатити док ујутро купују хлеб у драгстору! Салијеријевски дух населио је вештачки нађубрене ледине бесмисла оличеног у шанси неталената да се промовишу као поете. А слободан стих, у ствари, далеко је од слободног шврљања и каљања хартије. И те како је он везан – талентом понајпре, а онда талентом за таленат. А то је већ друга басна.

Писати везан стих у контексту где су се намножили жбири сваке врсте, недошколовани боемчићи, умишљени свезналци библиотека диљем малене домовине и слаткорепи ушкопљеници којима песништво јесте филателистички хоби викендом, значило је бити изопштен и – нико. Јер, коров бескрајних слобода у жврљању стихова, однеговао је зврндове књижевног живота који су посезали за судовима и закључцима од епохалног значаја. Свему је погодовао идеолошки предзнак времена. Класичну лепоту стиха, која осим дара тражи и врхунско познавање

заната на трагу највећих мајстора, замењена је деструкцијом склада и хармоније. Као еклатантан пример креативне немоћи јесте квазисонет од четрнаест механички нанизаних слободних стихова без риме и метра. Та монструозна творевина, коју изгубљено производе сушичави геј-комарци савремене песничке сцене, личи, уствари, на одело без тела бачено на калдрму. Сонет је звоно (*soneto* – ситан звук; *sonare* – звучати). Без риме, метра и музике сонет је немогућ. Све остало је бласфемично зујање и пад, сад већ, ошамућених спреј-комараца ниског лета.

Удавити стражиловску жилу куцавицу – значило је бити модеран, и у светском тренду. Уништен је вечни принцип *tat tvam asi* (то си ти) и створен је наказно нов: то ниси ти. Односно, установљено је правило, болесно и унапред мртво: не буди свој, већ туђи.

Слободан и везан стих доживљавамо и откривамо као мушки и женски принцип песништва, као двоструки одраз мимесиса. Тек скупа, бели и метрички стих јесу једно. Као дан и ноћ, пунина круга, савршенство без пукотина у перцепцији наших уморних чула. Окрепљујућа је паундовска истина да песник с почетка – пише, а доцније – пева. Слободан стих јесте поезија само уколико је певан, дакле, створен у пуном ангажману искуства и надахнућа. Римован – такође, с тим што је пун замки и причинâ за оног ко хита да занат преломи преко колена. Песничку уметност, и њен живот, онтолошки храни и одржава таленат за таленат, пандан ономе што називамо свешћу о дару као видовитом еросу. А без таквог, у тоталној прогресији, ероса, нема ни танатоса. Нема, дакле, ни човека ни света. Песниково је да, поводом свега, не мистификује, већ да, озарен, отвара и проналази нове стазе и богазе у језику над језицима.

Читав један смешни погон херметичне поезије (у највулгарнијем смислу) васпоставио се у мрежи српског језика и оплеснивио златне нити једне традиције опле-

мењене непролазним лирским вредностима. Тзв. слободни стих постао је простор *бескрајних* слобода у којем се надмено газило крхко и прелепо биће класичног стиха. Под крхким подразумевамо суптилну грациозност класичне грађевине што почива на прецизним валерима заната. Крхко је, дакле, у исти мах стамено и моћно попут сунчеве светлости која се неће упрљати ако обасја и најгоре сметлиште. Везана форма тражи додатне напоре, она подразумева вишак дарова и бдења, и, напokon, осећање континуитета такве красоте. Није случајно Езра Паунд рекао да се у зрелим годинама пређеног пута и искуства, у ствари, пева. Мало је рећи – пише, јер певати значи реализовати законодајне принципе и дамаре не само матерње мелодије језика, већ и откључати шифру компаративистичког увида у феномене форме и облика.

Отуда су сонет (његов венац), терцина, сестина лирика или октава, на пример, прилика за цветање српског језика у формама које су никле негде другде. Насељавање глосе, на пример, амброзијом српске мелодије језика, јесте, у ствари, примена амалгамисаних моћи италијанске или шпанске, француске или енглеске парадигме у нашем миљеу. То је, дакле, чин којим се не укида *туђе*, већ градивно подиже на сушти степен креације. Римован стих, био он исписан у руском или немачком језику, не потиरे своју језичку матрицу, без обзира што је *зазидан* у форми насталој у трећем језику.

Расправом о везаном стиху, и скретањем пажње на њега, никако не значи да слободан стих остаје без шансе. Напротив, прави песник подједнако пише и један и други стих. Пример Брехта или, пак, Раичковића најбоље говори да песник нема проблема са *везаном* формом, већ да лажни песници имају ту муку. Песник се установљује у своме дару и подразумева форму. Несрећан је онај песник који се олако обрушава на било који од два глобална обрасца. Овде се све време желело истаћи да је слободан

стих већа зона лажних писаца и најгрубљих прекршаја песничког заната. Поготово ако је текст плод импровизације на којем се ништа не ради. Али, и тад, лешину од текста немогуће је усавршавати, јер је посреди мртав чин, лаж, ништа.

Исто тако, протеклих деценија, намножио се цео један сој индиго-песника чије су смешно римоване песме личиле на раздеветано клопарање парњаче кроз *идиличне* дневно-политичке пејсаже и кривине. У шећер саливене риме вашарски су презаситиле и обљутавиле на правди Бога катрене упрегнуте у лицитарске поруке и бесловесности. Поезија је редовно остајала негде другде. Јер, бити песник – значи грлити судбину. У језику и животу. Све остало је артифицијелна кокетерија. И све попут фукаре заудара на лицемерје и смрад.

А о критици савремене српске поезије – само оволико: Којег ли конвертитства, и којих ли сићаних нагодби у дневном пазару! Које ли бесловесне мељавине на исти штос! Урнебесна досада, звана прича о песничком поступку, котећи се годинама на страницама књижевне периодике и дневне штампе, немилосно пада у јаму коју је сама себи копала. Неинвентивни критички текстови спаљују сами себе појавом нових песника и свежих песама. Остаје једна трагикомична епизода кућних мајсторчића којима, после свађе са неопслуженим партнерима, не преостаје ништа него да се повуку у свој собичак и у мемли стида и јада напишу још који текст за колумну од деветсто динара. Српску критику и поезију, на срећу, захвата нови озон што долази са чистих предела језика и дара. А раскорењивачи сопствене традиције промену посматрају шкиљећи из шупе што им с леђа гори потпаљена туђим погледом на свет.

(Политика, Београд, 1997)

Appendix

Бранислав Петровић

Есеј Ненада Грујичића „О слободном и везаном стиху, и о још понечем“ може послужити као иницијал за велико спремање по дворцима, подрумима, таванима, тмушама и забитима савремене српске поезије. Да се потресу школске лектире, факултетски приручници, антологије, да се у замашћене издавачке куће унесе хлора и креча, да се добар део издавачке продукције проследи санитарној инспекцији. С Грујичићем се можемо сложити или не сложити, али његов есеј апсолутно сигурно значи да се нешто важно догодило.

(НИН, Београд, 1997)

СЛАВА ЗАВИЧАЈУ

Насїуй на Мраковици, 2005.

НЕДЈЕЉА

Облачи се лично отац, на свадбу ће – да запјева,
мати скаче, џеп пришива, марамицу меко свија,
ћаћа виче: Брже, брже, десна, лијева, десна, лијева!
Мајка кончић црн удијева ко питома кућна лија.

Све трепери, кућа дише: Ој, отац се на пир спрема!
Греда шапће, димњак жмирка, у дворишту пас се чешка.
Додај пиштољ, црна жено, за ципеле гдје је крема?
Поцупкује Равијојла, у покрету сва се мрешка.

Кад се снабдије свим што треба, отац засја сав у лицу,
у комаду шпигла гледа да л се длака брка дигла.
Ако јесте: Дај маказе да мандркнем издајницу!

Све у реду, трк на свадбу, чека плећка, пива кригла...
Мати стоји ко стожина насред куће у смирају,
с пода диже ситну длаку и стеже у загрљају.

КАЦА

То је требало гледати:
Кад отац прави кацу
под жалосном врбом у Гомјеници!
Прво се дуга, с ексером са стране,
забије у земљу.
Затим се веже канап
уз који се полажу друге.
Ја сам у царству
које опасује сува храстовина.
Свијет се лелуја,
а моје је да дугу, ако клизне,
хитро вратим уз шпагу.
Чујем ли изнад ријеке јато чавки
– не смијем подићи главу.
Чим се споји кула од карата
отац одока спусти обруч
– па гдје се заустави.
Спрам те мјере праве се нови.
Трбух нитне положи се
у јамицу наковња,
а пробушени крајеви обруча
спојени натакну на њу.
Голим рукама обруч се не држи
док се чекићем туче.
Бар стару чарапу на длан!

О, што је лијепо слушати звуку
и гледати оца како лијево
руком окреће обруч,
а десном размекшава му обод!
Тад не отпоздравља комшији на коњу.
Уловим му занесено лице
и клиснем у кућу да читам.
Над књигом мезим шљиве из чаше
у коју могу стати три.
Заборавим оца
док обла кацу као оборену звијер.
Али – он ме позове и ја се вратим,
завирим у њу и викнем.
Глас се распе на сјевер и југ.
Тако оцу дам вољу да утори.

Пјесник каже овако:
Дуплом тестерицом величине шаке,
чији су зубићи размакнути
за дебљину малог прста,
клечећи дуби жлијеб за дно.
У кружну бразду ставља
тијесто па суви рогоз.
Дно се у комадима углављује
у мало разлабављену кацу.
Кад легне – пјесма!
Удри по обручевима.

У отворену флашу пива,
гле, увлачи се стршљен.
Једном је оца жалцем у уста
баш кад је навио боцу
па усна букнула триред.
Вјетар из крошње хладио усну,
а лишће падало на дно.

Сад отац кацу помјера до бунара
и тапше са стране.
Ја сипам воду до врха
да љепотица набрекне до јутра.
И ни једна кап
за цијели живот не исцури.
Са прозора мајка опет
приговара да и овај посао
погођен је будзашто.
Скупљам талашику
и знам очев одговор.

КРАЈИНА

Пропеваћу, зар? А прошао је збег
ко у тешком сну. И Крајина тужи.
Низ брда и доље попануо снег.

Крајишки је дан незамислив, дужи.
Ту луњају вук и ован заједно.
Већ се топи смет, моја душа јужи.

Запеваћу: ој – ма и не прогледо,
јер што видим сад боље да не видим:
крај пусте куће манито говедо,

скуњен Шаров пас ко да ме се стиди,
украј мртав ђед и поломљен му штап,
над шумом небо гуши се, ја бридим,

сузно је вече прогорео уштап.
Тица Банија гукну преко свода, а
Лика срна за облак одлута,

медвед Кордун бди из сазвежђа свога.
О, да је срце велико као џин
не би се њиме настанити могла

туга којом ме у зору буди Книн
– жртвено јагње љубљено од Бога.
Пропевао сам, да, као прави син,

то је аманет и моја залога.
Јер што шанe смрт, а запише рука,
само је мајка светија од тога.

А уз хоризонт – сестра Бања Лука.

ПЕСМА ИЗА БРДА

Мајка је најлепша
у дворишту крај бунара.
Капи се проспу из ведрa
и дођу за њом у кућу.
Над столом – дуга.
Од једне шаре справља се супа.
Покрај чиније – још две дугине боје:
Румено печење и чокањ!
Отац недељом чисти пиштољ,
синоћ је био на пиру.
Мирише весеље из опрљене цеви.
Неко ће лупнути о прозор
и брзо нестати.
Тад ми се јавља глас.
Са залогајем у грлу одлазим у воћњак.
Рано ме цвеће надахњује
на разговор с непознатим.
Све траје док не утихне песма иза брда.
Тад целу кућу оборе снови
и кроз мали век
лизну позиви на живот.

КРУШНА МРВА

Крај бунара мати
меси хлеб из ничег.
Лепе руке гњече
невидљиво тесто.
Тек када нам гладна
срца ужагре,
крушна се мрва види.
Иза планине,
с тек покривене куће,
висок у зору долази
отац и пева.
За појасем
цев пиштоља испарава.
На грудима прекрштене
две кошуље беле.
На рамену сломљен ражањ
с пола печенице.
Промукао ћаћа зари.
Матер склања
пун чокањ у сенку,
и на светлу,
крај хладног печења,
сече вруће шните.
Отац зорли спава.
Изнад гаја севне муња
и преврне у устима
слатке залогаје.

БОЖЈИ БАНКЕТ

Било лето, био живот: низа гроце клизи шљива,
чарапуши у пролазу испод сукње нешто свира:
сиротан се на бостану наместио па призива,
бициклиста стиже отац, склањајте се да паркира!

На небу се слике слажу, душу љубе Божја уста,
анђеоска пљушти милост на кошчице, на телеса,
располућен облак дише: вазноси ме сила пуста,
зрака сунца попут конца пришива ме уз небеса.

На земљици, пред дућаном, намигују барабини:
сваки цевчи своју росу из чокања од пет пара,
провинцијска царевина успомене своје слини.

О, ракијо, цигерушо, ти којом се живот чара,
не дај да се Божји банкет испретура у вртаче,
не дај своду да се спусти и пригњечи посматраче.

ДАВОРИЈА

И ѿре смртии дивам мртјав...
Сава Њемањић

У храшћу се поткозарском разбожени народ тиска:
збороване, певанија, шљивовица, туча, вриска.

Из прикрајка, из бујади, где земљице душа спава,
све посматра нетремице прикривени Свети Сава.

Снаша врцне, комшо лане, севне пиштољ са три метка,
на виждрачу пајто акне и подригне п'јана тетка.

С омаглице на обали, где се млади рајска трава:
зажарених трепавица у молитви Свети Сава.

Светогрђе (аој, сунце) подивљалог рода липти,
бес избија из кукова, газом колска песма кипти.

Из шљивика, иза штале, где вавољи лепа крава,
мотри коло нерођени у сузама Свети Сава.

Коло попут змије шара, тло се тресе у прашини:
полудела даворија, запенили пријашини!

Међу њима, клецајући, да ли сан је или јава,
коло игра тужног лика прерушени Свети Сава.

Изненада – пљусак ледан, отвори се земља плава,
развеза се живо коло, за брег зађе Свети Сава.

ЋИЛИМ-НЕБО

Врели катран, пресе, ваљци – завичајна ренесанса,
пола куће, цврчи трава: тако хоће инжењери,
шиба цеста, шуште паре: заиграјмо преферанса
– та морају лудовати у бараци пролетери!

Смртни дани, апсурд раја, уштројени протестанти,
ћилим-небо над пољупцем, стручак цвећа у бензину,
на ђубришту сиротиња, за шалтером интриганти,
Карењина кува чорбу, Петруњела у казину.

Нигде моћних витамина, идеала ни за лека,
сува ребра, очи дрежде, трбух кичму облизује,
Божја рука дотиче ме у молитви издалека,
ћаћа пијан, матер сузи, муња тајну исписује.

С ПРАГА

Сувомразица и пар гавранова
на врху храста без икаквог листа.
Тек грактај један над пределом снова!

Крај бунара звек чија канта блиста.
А из мајке дах док извлачи воду:
Проспе се и кап – њена суза чиста.

Изнад куће дим свија се у ролну.
Притиснуо брег с ону страну пута.
Комшија с прага носи душу бону.

Крајина је то учарана, пуста...
Кад ли ено сад неко отуд пева!?
И моја се ту отварају уста.

Прхнуо је пар у среди поднева.

ИЗ СВЕСКЕ СТАРЕ

Нестала река – снег је по дну,
један се живот пита где је,
предео јављен у давном сну
говори да *йройало све је*.

Један се живот пита где је:
из свеске старе, из сваштаре,
говори да *йройало све је*,
гомјенички вир и маштање.

Из свеске старе, из сваштаре,
наједном грне Приједор мој,
гомјенички вир и маштање:
лиле разгара ојкачки пој.

Наједном грне Приједор мој,
откључан призор и далек пут,
лиле разгара ојкачки пој,
очева усна и стршљен љут.

Откључан призор и далек пут,
у псовци матер, сунце и кру,
очева усна и стршљен љут:
нестала река – снег је по дну.

УСПОМЕНЕ

Ако је ишта остало у мени
од раних дана приједорског жара,
то су у башти мајчини невени,
чамац на Сани што виrove цара.

О, шта ли је то светлело из мене
у авлији школе, уз фудбалске клапе?
Разбијен прозор и лопте крпене,
и судац отац накривљене капе.

Ако је ишта ницало у мени
што би се песмом навек могло звати,
то су тренуци кад се душа пени
а успомена у свој извор врати.

Где је тај дечак збрисао из мене?
Ево га, сâм ће кроз живот да крене.

НИКОЉДАНИ

Гомјеничка јутра у никољске дане,
млади свештеник с мантијом у сунцу,
са кљастог храста гргољају вроне,
а праг се пење ка славском врхунцу.

Слатка молитва у вечност је стала,
деца се збрала око пуног стола,
повик са цесте – то пролазе мала
дрвена кола с два мршава вола.

У пламу срца никољданска свећа,
ракију отац подиже и здрави,
душа је утом све већа и већа,
предачка нит се распреда у слави.

Ушли су гости, један незван зева,
мајка га части, он обасјан пева.

НА СВЕТОГ ИЛИЈУ

Ено се к'о ћаћа шепури на збору,
распирује ватру са ражњем у волу.

Вруће месо кида – већ оран за тучу,
весели у колу ојкачи јаучу.

Литрењача уста залива одозго,
шљивовица пуста зацариће мозгом.

Погледајдер очи: ускомешан мутљаг,
вилен преза коме да исече бураг.

У гају, под храстом, је л' застала снаша,
међу ноге лети испијена флаша.

Ако ико ишта приговори лоли:
двојица су већ се ножима изболи.

Илиндан загрми преко колске песме,
обрисати крвцу нико ником не сме.

ОЧЕВИ МОТОРИ

У Босанском Новом, ономад, царина:
отац купи мотор – здрава олупина.

Из Немачке *Хорекс*, црне боје справа,
приколица уз њу – у брзини страва!

Брекће к'о два змаја, вуче на врх брда,
отац низ богазе у даљину врда.

Иловача жута точкове овија
док отац *Хорексом* звучни зид пробија.

Пасти са мотора – па то није греда,
али томе отац не дâ се и не дâ.

На збору, крај цркве, пијаних трепуша,
на мотору отац слалом кроз гај куша.

Свет у чуду гледа где се смиче храшће,
а таман помислиш: ударио, пашће.

Једном покрај куће мину стара кајла,
пројури к'о метак – пукла ручна сајла!

Како заустави, питај драгог Бога,
кад пред вече ето кући читавога!

Хорекс оде другом, замени га *Ило*,
марка какве нигде у крају не било.

Па слаломи опет, скокови и чуда,
оста глава жива, весела и луда.

А и овај точак, како му већ дође,
оде низ друмове, у рђано гвожђе.

За кућне потребе, сад већ смирен, јао,
отац купи *Томос* – посла га сам ђаво.

На том моторчићу, кунем ти судбину,
запео ивичњак и – отац погину.

ЈУТРЕНИК

И без велике воде, млин може да меље.
Симеон Дајбапски

Пламичак зоре над реком мири,
прамење магле личи на душе,
змијски језичак из пања вири,
јутро разгони чупаве тмуше.

Прамење магле личи на душе,
остац млина гураво ћуте,
јутро разгони чупаве тмуше,
рибари реку уловом муте.

Остаци млина гураво ћуте,
низ воду мине сенка пачија,
рибари реку уловом муте,
на цести пучне коњска канџија.

Низ воду мине сенка пачија,
далеки лавез пада на житњак,
на цести пучне коњска канџија,
на посо рани раднички свитњак.

Далеки лавез пада на житњак,
змијски језичак из пања вири,
на посо рани раднички свитњак,
пламичак зоре над реком мири.

НЕОРА

Ни киша, ни сунце.
Та светлост ме опија.
Све је пред очима, а далеко.
Зато је рад у башти најбољи.
Мајка цимне двапут ашов у дубину
и преврне глатку сису земље.
Није свака киша за сејање.
Ако стално пада – неора.
Она мало гушћа од росуље – та!
Чим се сушне двориште пропева.
И сви причају да је најлепше
кад отац и мајка раде заједно.
Тад је живот јак.
А кромпир брзо процвета.
Ја скупљам златице
и највећу стављам на врх прста
– да полети.

СВЕТЛОСТ И ЗВУЦИ

У пролећна поднева
светлост је најчистија
на јајету које кокош
снесе крај бунара.
Можеш на њему да се огледаш,
а нос некако велики.
Слику поправиш над водом у чатрњи.
Преко су врбак и планина у сунцу.
Треба ми бар брзина звука
да све што видим и опипам.
У јулу река пуна купача.
Цика ме најежи као стара музика.
И даје снагу да пливам.
Левом па десном – мршав преко воде.
Из вира ноћу изађе сом
и попасе ливаду.

МАЈКА

Сине,
изађи на терасу
и прислушај
разговор тица:
То наиђе.

Ја се извињавам,
ја морам слушати,
сине!

СРЕМОМ И ШАЈКАШКОМ

Ненад Грујичић, Нови Сад, 1990.

СРЕМСКИ КАРЛОВЦИ

С Афродите пао малтер, керче куња иза крста,
ни Аполон нема главу, богу фале четри прста.

Подлокана чучи црква, иза школе вири флаша,
разбијено сто прозора, накресана три бирташа.

Месни бећар плази језик, општинари крију плату,
на отпаду сиротиња: има лајсни на отплату!

Литургијска лети грудва из онога златног века.
Мичи око: Опомена! Може главу да уцмека.

Које ли је ово место? Бог га спусти са небеса!
Што га нису окречили после ратног урнебеса?

Објашњења нека стоје: Ко ће коме да верује?
У Мушицком куца Бранко, а векови хује, хује...

ДВОРСКА БАШТА

(Љубичасто-белим цветовима пауловније)

Али ми смо карловачки ђаци...

Сећаш ли се оне дворске баште
кад мириси расцветају чула,
када младост са песмама расте

у бојама стражиловских чуда,
миг пролећа и загрљај лета
у цвркуту славуја-булбула,

липа мири, ценарика цвета,
утом јесен, младог Бранка знаци,
мили Боже, велика је штета

што сви нису карловачки ђаци,
златно лисје у бојама дуге,
око оку пољубац добаци,

у даљини, уз писак са пруте,
оде јесен, а шуња се зима,
пахуље ће у ноћи предуге

лептирати нечујним крилима;
чим пролеће нову светлост баци
по гранама и по пупољцима,

дворску башту населиће млади,
а небо ће постати још веће,
без младости нема живе глади,

љубав никад уминути неће.

КАРЛОВАЧКА БЕРБА

Не бере се грожђе тек тако, мој друже,
и не пада оно са небеса сâмо,
око вина треба руке да се пруже,

виноград се чува љубављу и – стално,
око лозе чворци са вранама круже
да обрсте зрна, али ми не дамо,

па терамо тице, да их нема дуже,
помоћу страшила, мреже и сирене,
ветрењаче исто могу да послуже,

ал' пре свега треба, послушај ти мене,
кад ластари крену и њина коленца,
припазити грожђе – да цваст не увене,

болест *й*лемењача из прикрајка пеца
и зато се мора брзо залечити,
за месец-два стиже друга – *йејелница*,

и на крају трећу мораш приметити,
то је *сива йрулеж* баш кад берба крене,
домаћин је хитно мора истребити,

сачувано грожђе, боје сазреване,
бере се од зоре до прве врућине,
па онда пред сумрак опет се покрене,

и тако данима, у царству милине,
све док се виноград посве не оберје,
у Бранково време, почуј мајчин сине,

тамбура са песмом уз бербу се стере,
мелодији жице радују се људи,
у коло ускачу сви са пуно вере,

веселе се вину што се младо буди,
прослављају живот, да не буде смрти,
а песме се оре – боголики људи,

босонога селе игра, коло врти,
коса вије, нога земљу не додира,
тамбур, тамбур, ено неко и упрти

своје лане, па и свирац јаче свира,
пуне каце бриде, обрани су грозди,
грожђебал се спрема, пала прва шира,

у Карловце берба туристе доводи,
три ће дана бити весеља за лека,
можда све то неком иначе не годи,

али тако мора, и биће, и нека,
мада ту се нађе прескупе естраде,
те се та приредба, делом и без шмека,

претвори у дернек све до зоре ране,
па у центру града – разбијене флаше,
пластика и отпад тужну слику граде,

али шта је живот већ слабости наше,
загрлити, пити и лупати боце,
но Карловци нису да се тако праше,

морамо штовати очеве и оце,
јединствено место на Балкану, друже,
где преци духовне подигоше дворце

да тако спасимо ово мало душе.

НА СТРАЖИЛОВУ

*Настављам судбу, већ и код нас прошло,
болесну неку младост, без пресјанка;
тек рођењем дошло,
са расућим лишћем, што, са јрода Бранка,
на мој живој пада.*

(М. Црњански)

Пењући се к врху, толико сам пута,
када стршљен зукне низ падине Фрушке,
около тражио боје апсолута

у грозду са брега, јабуке ил' крушке,
у очима Бранка с врха Стражилова:
карловачке бербе – попуцују пушке,

и румени бермет из пијаних снова,
бела нога игра – загрљаји млади,
тамбурица стара, а жица је нова.

За правог песника звук се сликом слади
и увек ће живот у стиху их наћи,
када мине време старост све подмлади.

У Броду на Сави било Стражилова,
а Земун се њиме на Дунаву кити,
темишварски дани пуни су стихова

са студенца где се коњиц трза вити,
и девојка воду опет завила
не знајући да ће нов крчаг разбити

и да л' је момчета на извору снила?
Путељком до Бранка – разбијени црепи,
ветар стражиловац као виолина

путника с уранка мелодијом крепи.
Испод крста пише: *Бранку српски народ*,
о, камене коцке са наших планина,

сваки песник јесте и Симеон Наход
у пустињи света остављен да пева,
одевен у глину са божанским дахом,

умешен у облик човечјега зева.
И Беч овде посла сиротињске дане
Алексија-Бранка што на српском пева,

ког јектика младог осуши до гране,
у врућици песник нове песме ствара,
о томе је Лаза написао стране.

Ено лисје жути, у прах се претвара,
одузима живот лирскоме божанству у
Вијени што га лепотом учара.

Стражилово налик олимпском пијанству
додало је дашак васељенске силе,
па је тако Бранко умак'о изгнанству,

крунишу га данас карловачке виле.
Са расутим лишћем што са гроба Бранка
на мој живот пада, пристижу и птице,

измешана јата, долазе без станка,
веје цела Фрушка, гусну се облаци,
намерници стају, симфонија мрака,

олуја се диже, ковитлају зраци,
два света у једном, Стражилово мири,
а из гроба Бранко светлицу избаци,

само једна искра – а пламен се шири,
заплесаше муње, громови рикнуше,
а онда се тама са светлом измири,

и престаде чудо, к'о да бози чуше,
сину ново небо, сунце зраке кује,
око гроба Бранка зацаклише музе,

да свак' види причин, да сведоком буде;
музе пале свеће, свака пламен љуби,
Црњански се крсти, и он не верује,

девет пламенова гробом се изгуби.

ПРЕД КРИПТОМ ГОРЊЕ ЦРКВЕ У СРЕМСКИМ КАРЛОВЦИМА, ДАНАС МАНАСТИРА ВАВЕДЕЊА ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ

*Пролазан и њрешан удишем мирисе
ружџа око цркве, једна је црвена,
ох, колико даха са њене лаиџице
у замаху Божјем из сийној семена.*

А у крипти манастира – земни трази патријарха
Георгија Бранковића што озиди све што радост
чини оку када стигнеш до средишта Карловаца.

Поред њега обезглављен, лежи други, што нажалост
настрада у Бад Гаштајну, лечилишту среће грубе,
убише га бечки жбири, начинише горку пакост:

Лукијан је Богдановић симбол судбе наше хуе,
и последњи карловачки патријарх у тешкој збиљи
пред почетак Првога рата – да и тако нам науе.

И о једном и о другом патријарху, Боже мили,
нико причу не покрену, у заборав пала оба,
у вунено оно доба удбаши су те хапсили –

то врхунац беше власти све до њеног празног гроба,
забранити српску славу, мучки цркву подлопати.
Кренух око манастира, крај гробница старог доба –

монаси и монахиње, не мораш им име знати,
ту осташе у завету са костима које ћуте.
Са мнош ходи моја жена, и ћерка се уз нас јати,

опет цвеће, свуда руже, принесосмо свеће жуте
души мајке, оца, стрица што у рату млад погину,
молитвице крај пламена са тамјаном тајне слуте.

При одласку указа се светлоплава бројаница,
пазарисмо јоште једну, радује се и Милена,
и календар ту куписмо, прелистава већ Даница.

Ја сам Ненад. Ја Ружица, отпоздрави стара жена.

У РАВНИЦИ

Дудови шајкашки, једно стабло криво,
Пролетерским шором пелене и цуцле,
Топови од блата, све се чује живо,
Умазана уста, у шакама сунце.

Свуд около куће насељене, швапске,
Веселе из Босне стигло преко Дрине,
На новом се крову прикивају даске,
Од животне јаре душа ће да плине.

Перица чаврља, Пиштика се смеје,
И Војица сипа мало свог клибера,
Дружину клапаца пријатељство греје.

Преподневне часе разби пуц кликера:
Неко узне стакло окрњене кугле
И стави у уста да испроба зубе.

КОРИНЋАШИ

Поворка у шору, Бадњи мраз се хвата:
Ја сам мала Јаша, идем са салаша,
Коринђашка маска свуд отвара врата:
Ја сам из Шајкаша, јашем на чилаша!

На дар шљиве суве, јабуке и новчић:
Ја сам мали Петар, трчим као ветар,
Неко испред куће оставио сточић:
Ја сам мала Јела, ујела ме кера.

Бадње вече сија, колач као жртва:
Ја сам мали Мита, долазим из рита,
Да живина буде жива, никад мртва:

Коринђају деца, а маска им жива:
Ја сам мала Ива, трчим преко њива.
Ја сам мали Јоца, убола ме овца!

МАШЋЕЊЕ ЈАЈА

На Велики петак фарбају се јаја:
Све дугине боје за Васкршњу цваст,
Али треба знати да *фарба* ил' *доја*
Нису српске речи, већ наша је – *масй*.

Минула кроз време пансловенска речца,
Прогута је турска и германска потом,
У мастилу века неста светлог претка,
Понекад због речи плати се животом.

Нек' се масе јаја за Васкршње дане
У куповној боји названој *варзило*,
Али одувек се за Васкрс пазило

Да машћење буде, о, жути шафране,
И у кори шљиве, дуду, детелини,
Коприви, млечики и – у луковини.

ЗАБИЈАЧКА

На среди дворишта – обешене бутке,
Кобасице, шваргле и бубрези бели,
Цупкајући петом, отац сецка – ћутке,
Али чим замези, песма га насели.

Од мехура свињског ујак лопту прави,
Мени да се срећа осмехне тог дана,
С коском у чељусти пас Џими се дави,
На руб зида слеће јато белих врана.

Из казана липти мирис паприкаша,
На столу се гизда џигерњача *цајка*,
У рукама масним премеће се флаша,

Без ракије нема ни доброга чварка.
Џими здипи комад шарене сланине,
Отац ману ножем и пас – без репине!

ШЕШИРСКА

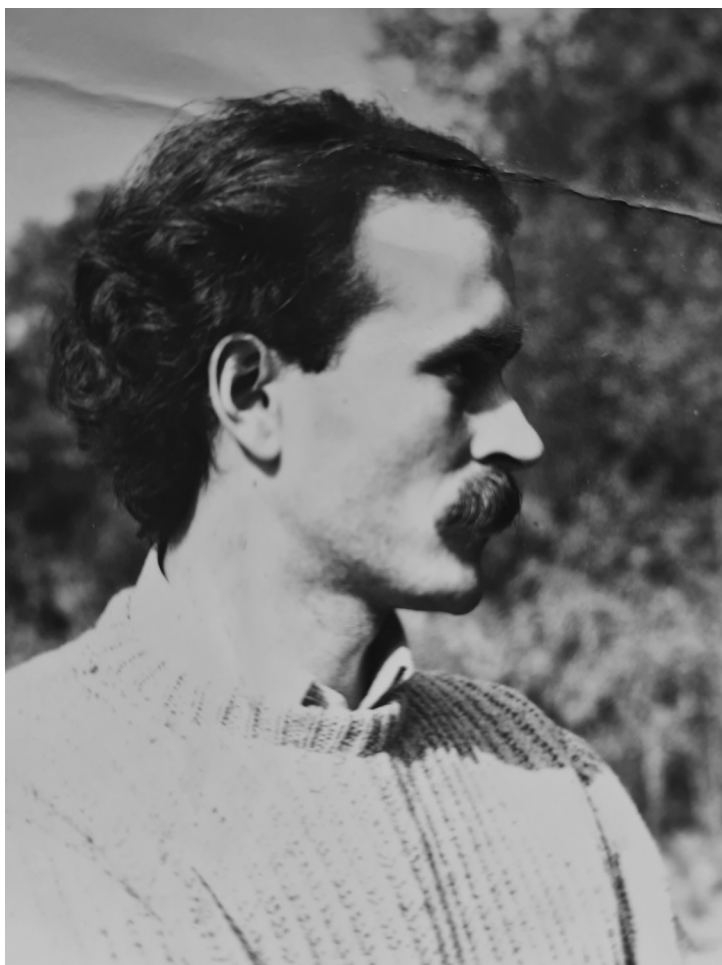
У славној Шајкашкој Крајишника има,
Шљивовица греје с распеване усне,
Певанија руји – све у слаповима,
У срцима земним множи се и гусне.

Нема раја, чујем, без свог завичаја,
Дудовим сојаком рони даворија,
С бећарцем се крсти ојкан из мог краја,
Ораницом црном двостих нови клија.

Сватови се грозде, трепетљика цепти,
Вилово и Чуруг у празничној цвасти,
Коло кâсом титра, кума куму лети,
Бели свàт из плòске љутом муњом части.

И Пелагић цупка, а с њим и Руварац,
У ојкачу сплетен шеширски бећарац.

МАТЕРЊИМ ЈЕЗИКОМ

*Ненад Грујичић у Дунавском њарку, фото-рад Андреја Тишме,
Нови Сад, 1977.*

ОЛОВКА

Оловка је као жена.

Престали смо се
договарати
о свему што је ручак
и потреба.

Лажемо се
и трошимо
пред спавање.

По некоји пут
клизим с постеље
низ папир!

ПОЕЗИЈА

Ах:
То је бистри Ум.
Језик ослобођен предрасуда.
Отворене реченице
мојих главних брига.
Расуло које
доводим у ред.

Заправо
сад се избављам
прије времена!

УНУТРАШЊА

Ипак
неки Велики закон
изван земаљског реда
успоставља поредак
у мојим стиховима
што црпе сву снагу
и служе мени-жртви
да поклекне
судбинском терету
изнутра.

Ох душо
како мудро
забављаш се тијелом!
Твоја оргија
небеска је страст
што кратко траје
и оставља ме
у разореном стању.

Брижно исписујем
неку врсту сна:
Унутрашња грађа
мога бића што прије се
мора рашчланити
и отпочети
живот без сметње.

ВЕЛИКА ПОМЕТЊА

Душа једном напусти тијело
и не враћа се у исто.
Слободна истражује
и лови опет неког створа
да га оптерети
читавог живота.

Моја душа
поприлично мирује.
Не залази у наше
заједничке проблеме
онолико колико ја то чиним
и поједох се жив
што понекад не могу
пјесму написати
или још горе
кад помислим
и уплашим се
да никад ништа
нећу написати.

О велике ли пометње!
Ни трага ни гласа од створитеља
а ја нагађам
и увеличавам
овако дивно стање
мога меса.

МОЋ КОЈА НИЈЕ

Исто је писати о ружама
прије
или послје кише.

Пишем о свему
не бих ли освојио
голема пространства.

Има ствари
и појава
о којима нико
никад не пјева
а оне су такође пјесме
јер саме себе пјевају
не чекајући мене
и мени сличне.

БЕЛО

Сонет је бео – само то ћу рећи,
остало дајем на бајно маштање.
На пример: галеб или зимско грање,
први дечји зуб од осмеха већи.

Сонет – рани снег покорице тање
по којој могу нежно, не пртећи,
између снова бестежински прећи
у бели дашак светлости јутарње.

Бело је сада и ово сонетче
што само себе повлачи за уши
и шири риме у празнично вече

док се оловка запаљена пуши
као танцара из које опет ће
хитац белине песму да заглуши.

КОМПАС

О, песме моје, злато у баштини,
ново је јутро увек скупље од вас
што сте молитве и једини ми спас
од грехова у свагдањој таштини.

Песник се бори у земној прашини
да не изгуби међ људима компас
и трља очи, и лаје као пас,
дајући прилог општој немаштини.

Преоран ходам кроз годишња доба
и плевим дане пишући сонете:
Коме се свиђа – нека исто проба.

Ту један савет не би био штете:
Лепша је роса на зрневљу грозда
него у песми, о, не буди дете!

ПЕХАР

Сонет је пехар наливен винима:
не можеш усне на руб му тек тако,
он се испија господски, полако;
додир сонета врсна је интима.

Ко сонет дира игра се чинима,
јер неће увек баш све ићи лако,
сонет ко туђа жена, и те како,
нуди и мами телом, триковима.

Пијан од риме у сонету свако
ничице пада док га хвата плима
вртложних речи што узносе јако.

А то је, опет, вековна истина
коју песници на земљи, једнако,
познају као и на небесима.

ЧЕРТАР

Настанио се у мени па песме миришу.
У крошњама ветрић и сирово небо.
Даљина од које се пати.
То осећа и вранац везан уз моју сенку.
Остављам га кад одлазим по воду.
Дуго се огледам у језеру као вила.
Неопажен вратим се пред ноћ.
Мој прелепи коњ једва чујно фркне.
Суварке бацим под котлић.
Плавкаста ватра мази као бивша љубав.
На њој крчка танки паприкаш.
Окусићу га чим утихну жабе.
Та музика успављује као дим.
Са залогајем на рубу ћу шуме да спавам.
Земља је најближи мајчин длан.
Овако ћу па онако намештати лице.
Све док се не ушушкам у лахор.
И док ме тама не прекрије сребром.
Као да ме и није било.
Нити ће икад игде више бити.

НОВОСАДСКИ ДАН

Дан се просуо као рижа.
Улица лепа
и људи намигују.
То је живот.
Шта ће ми сан у којем се
не зна ко пије, а ко плаћа.
Идем као човек на свој посао.
Тамо тече река,
а овде срце.
Последњи сам који ће дићи
руку на себе.
Ено – и цурица звиждуцка.
Па ово је рај!
Нисам ни знао чиме сам дариван.
Ако се лишће
проспе пред ноге
– то ја пребрзо старим.
Кусе гране населиће граја
и опет ће бити зелено.
Дан што се једном у животу јавља.
Дан подељен на године.

ЛАБУД

На води лабуд, у ноћи, у парку,
спава са кљуном ћушнутим под крило,
мирна је површ и месеца кило
испод безглавог што личи на барку.

Ни боре вала да помери варку,
ни мехура с дна да плопне ко било,
у крошњи брезе мирује белило
чаробног перја што светли у мраку.

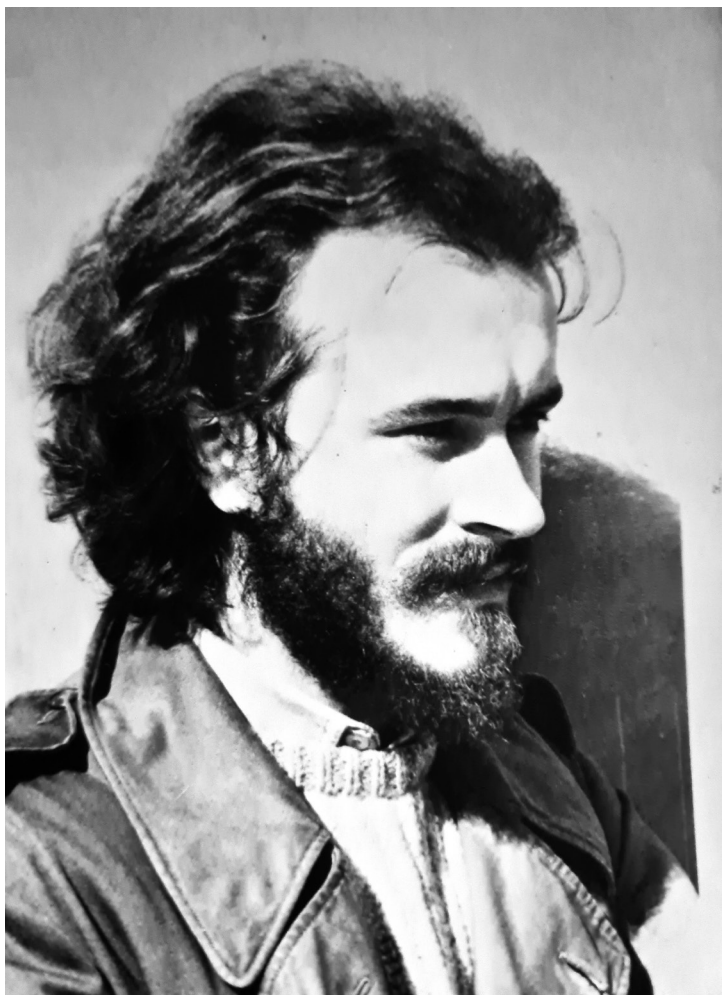
Пролазим тихо, ко сенка, безмерно,
да лаки ветрић не створим у ходу
од чијег дашка пренуће се перо
на врху репа што дотиче воду.

Пред кућом спазих сретан неизмерно:
Лабуд и луна мазе се на своду.

ТИШИНА

Убијају ме
разговори о количинама.
На нули сам сазидао све.
Сад путујем кроз царство
у којем језик пандан је животу.
Налазим се у тачки
где вршак пера дотиче бескрај.
Ту се одмара вук
и претвара у росу,
а језеро пада с планине.
Дечак је то видео матерњим очима
и зато му верују сви.

О ЉУБАВИ ЗЕМНОЈ

Портрет Ненада Грујићића, рад Андреја Тишме, 1978.

ЗНАЦИ

О љубави дуго нисам певао.
Дотицале су ме којештарије,
ислужене глупости света.
Једном сам храмао кроз жито
и разумео љубав.
Ветар савијао даљину,
а пшеница стризала.
Други сам пут волео жену
коју је издао други.
Намучио сам се да проговори.
Кад се исповедила – нестала.
Сад знам да негде тугује.
Био сам час у њој,
час у себи.
Ти преласци су ме заморили
и отресли као снег са рукава.

НА КОЛЕНИМА

Осипа ли се, драгано,
твоја самоћа јутрос као моја?

Ослушкујеш ли хук
тричавих наших свађа
што се умножавају у грудву смрти?

Из пламена мотрим твоју сенку.

Ја ти се нећу вратити,
ја ти се нећу враћати онако спокојан
као у дане када је кошава
витлала лишће и тањире
изнад наших глава у студентској мензи.

Обожаваћу те као силу у даљини
што корача у неизвесно.

Одржи се у седеф-јутру,
у лахору чежње,
одржи се на коленима,
љубави!

ЈЕСЕН У ПРОЛЕЋУ

Пођимо, драга,
у јесењу шизофренију лишћа,
у крикове анђеоских крошања.

Стушtimo се у комедију
туристичких обилазака градова
у којима хипноза векова
слатко нас узима за руку.

Проћердајмо овај уски дан.

Јесен је у пролећу
и нешто превелико
мешкољи се у моме срцу
што подиже високо.

До колена Божјег.

ДОДИР

Отишла си на јут, са севера, нагло,
као птица коју тера тамна туча,
остала је твоја порука, о, магло,
да за нашу љубав ипак нема кључа.

Нека трепне Господ у твојем милом ходу
и нека се море расточи у боје,
када твоје тело такне хладну воду,
можда ћемо тако наћи се обоје.

БЕЗИМЕНА

Ње више нема, то је био звук,
нити се икад родила за мене,
ја само видех надвремени лук
како избија из обриса жене.

Ње више нема, то је био звук,
као лаки прх из нестварне пене,
ка хоризонту стуштио се мук
бачен у светлост, на пут душе њене.

Ње више нема, то је био звук,
тек честице траг из очиње мрене,
рука ми прође кроз њен вити струк,

додирнух сенку опеване жене.
Ње више нема, то је био звук,
само ме каткад у сну трзај прене.

ЉУБАВНА СКАСКА

(Sestina lirica)

Штошта сам знао, али нисам ово
– да ће ме шмизла (кочопрцно јаре)
превести жедног преко слатке баре,
измишљотина чије свако слово
врцало ми мед кроз сазвежђе ново
у пометен ум и на ране старе.

Беху то тако неке цак старе
на које паде чак и чудо ово
што се песником зове (ништа ново!)
па се наивно, ко жртвено јаре,
испећи дало на вараво слово
кокетне мале из приградске баре.

Шта је то могла жабица из баре
да закрекеће из кајданке старе,
а да ни ноту, баш ни једно слово,
не препознах, јер (пази сад и ово!):
у живот ми, вај, ускочило јаре
ђавоље шаре – чудовиште ново.

Просечна цура – ништа богзна ново,
осмех јој цвета ко локвањ сред баре,
док се шепури умилно је јаре,

на тренутке из бечке школе старе,
а кад сеје лаж тад уради ово:
Рашири око и прогута слово!

Залуд сам држо уводно јој слово
да у животу увек има ново
искуство које није као ово.
Она би на то опет у кал баре
– до грла у бљуз лагарије старе
житке ко нож за недоклано јаре.

Извоза ме скроз то без душе јаре:
Ни длаку кике што личи на слово
немам да чупнем са те лије старе,
нити да додам свраки перце ново,
јер сам као сом у растињу баре
прогутао мџм којим пишем ово.

Тако све ово – шта замеси јаре
у муљу баре – није мртво слово,
већ нешто ново из читанке старе.

СТАРИШ ЛИ?

Стариш ли, драга, или ми се чини
да ти се тугом настањују очи?
Чујеш ли, мила? Гле, на месечини,
звезда у сузи са зеном се смочи?

Стариш ли, драга, или ми се чини
да с лепог лица млада старост точи,
а мрежа бора налик паучини
небеске сузе на лицу закочи?

Стариш ли, мила, или ми се чини
да твоје усне к'о дуван се суше,
а гласнице се у муцању туше?

Стариш ли, драга, или ми се чини
да твоји прсти попут лисја трепте
по моме челу, неувели цвете?

ОМАМА

Ти спаваш лепа ко планинска шума,
на рубу лица језеро се мрешка,
тик изнад воде цакли дуга ума,
а с краја уста кепец сна се смешка.

Тако те сликам: утрљавам у се;
предеље већа дојављујем Богу,
удивљен падам крај тебе ко кљусе
и гицам петом по мирисномлогу.

Ту и мене сан уплиће у мрежу
што у омами ври уз твоја плећа
чије ме руке надљубавно стежу:
Ко да нису две – већ има и трећа.

Маглиш се у мом оку у трептању,
нестајеш цела у лудом тепању.

НА ДУНАВУ

(Сонет њрођуженој ѡрајања)

Изуваш се бела на трави крај реке,
чарапица зева са палца и пете,
женски вртлог бића с кога трнци лете,
лабуђа рамена и врат страшћу прете.

Недра – мала гипка бурад у налету,
колена и бедра, и бутине клете,
у костиму, с пупком, о распусни свете,
да обришеш шминку узимаш салвету.

Флаша ти у руци наздравља животу
па се кокта слива низа вилин-гроце,
у здравој белини дајеш се клокоту.

Прабаба ти Сојка чувала је овце
и сушила хаље на глоговом плоту,
гле, њен ген те посла, даде ти прапорце

да зазвони сонет продужене риме,
да запевам, селе, кријући ти име.

СУКЊА

Ова млада сукња стоји ти к'о цвеће,
и лахор се буди око твог колена,
макнеш ли се напред, вихор се замеће,
а сваким кораком – нова кантилена.

Окретом у месту развијаш лепезу
сазвежђа ти нових са белог бедра,
наставиш ли даље, подижу се једра:
голе ноге лете и уздахе везу.

Мушка брња кликти на ножице златне
што под сукњом крију успавано штене,
а оркански вртлог по носу ме млатне
док затечен рајем у покрете бленем.

О, врлетне сукње ђаволскога склада,
због вас мушка глава вековима страда.

КОКЕТА

За стих дајем све – лупила је шмизла
и заводнички наместила косу
прстима чије нокте је изгризла.

Онда је палцем такла ме по носу
и бистрим оком зачкиљила витка:
Кокета што се ко пиринач просу!

Затим би ногом танком као притка
плес око мене зачала у трансу
глумећи срећу главног добитника.

И пољубац ми даде у авансу
за оно што ће напоследку пасти
као карта на карту у пасјансу.

Ал изненада, у нектару страсти,
она отвори врата и намигну:
Низ степенице (о, моје пропасти!)

силазећи тек поруб сукње дигну.

МАЋИЈА

Допевати твоју лепоту би било
исто што и дуги рашчинити боје,
али ето кушам – па ма шта се збило,
да украдем урок из мађије твоје.

Исто што и дуги рашчинити боје,
тако ћу кроза те ја недрити речи
да украдем урок из мађије твоје:
да постанеш чиста – мелем што све лечи.

Тако ћу кроза те ја недрити речи,
иако далеко од мене ћеш бити,
да постанеш чиста – мелем што све лечи
док се борим за те на претанкој нити.

Иако далеко од мене ћеш бити,
твој осмех и очи – ко кестени врући,
док се борим за те на претанкој нити,
мени тек у риму заувек ће ући.

СЕЋАЊЕ

А ми смо се вукли к'о два стара кера,
без љубави, среће, цукела и куја,
у очима тмулим гасила се струја
псећега предграђа крај трулих бандера.

Ми смо празне вреће, без молитве вера,
на сметлишту кесе, брабоњ од пасуља
из гладног трбува јадног пролетера
чији крзав барјак више се не љуља.

Цукела и куја на ђубришту њуше
да пронађу коску пропале љубави,
ломи се дрвеће, црепови се руше,
улицама ходе худи и губави.

Авај, збогом хуље, утваре и чуме,
ја истину рекох, други нека глуме.

ДУША

Како хоћеш, душо, ионако кликер
дугиних си боја што се креће као
муња нове песме – видовити бисер.

Како хоћеш, душо, можда нисам знао
да препознам твоје силаске у таму,
можда нисам хтео да признам пакао.

Како хоћеш, душо, могу ја и драму
одиграти с тобом као светски дилбер,
могу да те просим као туђу даму.

Како хоћеш, душо, ионако кликер
дугиних си боја што се креће као
муња ове песме – мога дара бисер.

Како хоћеш, душо, да ти кажем право!

КОШУЉА

Жена је увек на почетку лепа
као чарапа нетом обувена.
Речи од миља на пò пута тепа

радосна што је мушки обљубљена.
Затим се, сита, нагло исколачи
и почне као змија нагажена

са лица праву кошуљу да свлачи.

ИСКУШЕНИЧКЕ

Насируи на йесничкој Млагој Сируи, 1979.

ПАСЈИ ЖИВОТ

Пасјем животу правила су чудна
ил боље рећи, готово их нема,
многа ће прича бити узалудна
ако твој живот неко други спрема.

Ти увек реци да никада ниси
живео пасји за свога живота
мада ти овај баш на њега киси
као коштица у плесни компота.

Живети пасји усред светске граје,
шта му то дође у ова времена?
Ко за твој живот петопарац даје
што ти у глави чучи васељена?

Упрегни живот у нове кајасе,
одживи пасји, не дај ником на се.

СИТА ГЛАД

Ја сам гладан дух на коначној црти,
гладан сâм себе и својих двојина,
љубави преко суза и долина,
сит количина живота и смрти.

Све док се човек око себе врти
гладан ћу бити његових година,
халав и жедан, несит ко сомина
што ждерић икру самог себе прти.

Све што опевам оно пева мене:
То ли је закон од ког зебе срце?
Кључаоница живе васељене

која у оку настањује мрце?
И сит сам кад ме мајчин лелек прене
и груди њене на ме млеко врце.

БУМЕРАНГ

Данас је празник. Пуцају спознаје.
Блиста трпеза старих огрешења.
Јутри се осмех залудних тешења.
Слика живота није врт: гроза је.

Ко ли о томе истине дознаје?
Које је слово бумеранг решења?
Празнична глава букти од мрешћења
црних фантазми и луде промаје.

Као да ништа не може помоћи,
нити се ичим успомене спрати.
Тешко је снити када бол заноћи

и јутром стопут ужаснији врати.
Да ли за њиме слављенички поћи
или на веке и векове стати?

ПИРУЕТА

Још овај сонет на тему несреће
тулиће појац из дубоког мрака,
а онда валцер, у разрезу фрака,
врцнуће ноге лаке, трепереће.

Плес пируете, испод звезде среће,
на врху прста, ко на грани сврака,
винуће мајстор нестварних корака
чија се сенка висинама креће.

Играч и игра? У два вела тајна
што трепти као упарене свеће
кад се свијају уз мирис тамјана.

Ал бих рекао нешто сасвим треће:
Слава животу са хиљаду рана,
од њега нема пируете веће.

ПРИЧУЈ

С ветром и кишом као да ћеш доћи.
Ноћ је врч тинте испуштен на патос.
Од живих мрља састављам парастос
за мртву љубав натприродне моћи.

Гримаса муње кроз прозор у ноћи
мину и цео осветли ми атмос
не би ли тако усковитлан пѣтос
оживео те у глувој самоћи.

Али те нема. А ни оног даха.
Пљусак досипа стару тугованку.
Причуло ми се у два у три маха

да црна штикла лупи у довратку.
Од причуја тог оста само: ха-ха,
и далек мрмор грома у одласку.

СЕН

Ево на врата опет неко лупа.
Чији ме прсти опомињу на те?
У тајни куцња успомене чате:
Било па прошло – чему сета тупа?

Ал опет неко (сад и нога цупа!)
удара јако као у дно канте.
Ко би то незван у преситне сате
ко Поов гавран у дом да ми ступа?

Знам, то ниси ти, отворити нећу.
Умрла си, да, нема твога срца.
То туђи нокти на мене налећу.

Неко ставља кључ, сад и брава крца,
врата из зида одједном излећу:
На прагу сенка у светлости грца!

ПОСЛЕ СВЕГА

Фото-портрет Ненада Грујичића

КЛИМА

У малим
скрпљеним собичцима,
у мемли и млакој пари јухе,
у мирису вреле масти,
искуваног веша
и дечјег пролива,
у кућној атмосфери, дакле,
над хартијом чучимо.

Вани кора дрвета цвета,
стеже иње, леди,
пршти крти снег.

Но ми пишемо
отаџбинску литературу,
ћушнути у ћоше
деламо књижевну ствар,
сањамо далека острва
и дворце где
властелин с властелином
пљуцка и хушка,
мигом решава проблеме,
чека прилику да вирнемо из јазбине,
да се накашљемо
и замолимо
па да узврати кашљем:

Где сте ви, нема вас,
шта је с вама,
шта с песмицама,
дајте, ма дајте,
ви сте духови нашег времена!

Да ми јесмо то што смо,
ето, таква је и таква ствар,
па опет трк
у загушљиву собицу,
гушчијим пером да скицирамо
климу у духовним барама
и провинцијама,
да пишемо афирмативно,
весело, конструктивно,
да већ једном закукамо како ваља,
да се што пре родимо у ропцу,
ми писци,
грофови језика,
ми утве,
златни адути сваког времена.

КРВАВИ ГЕСТ

У очима познаника
видим прљава дјела
ал упуштам се
у мучне ноћне разговоре.

Тече слатка прича ласкавица.

Кад понестане
тема за обмањивање
лисац лисцу
вук вуку
шара по очима:
пази да не промакне
случајно крвави гест.

У противном
оде глава
кад-тад!

О САГОВОРНИКУ

Дошла ми Мазга на разговор.

Раскусураће се, вели,
са мојом прошлошћу:
мајчином попаром и приглавцима.

Опуномоћеник Мрака,
бироократски срећник,
ушиљен,
изрешетан,
умрљало га,
сатрло,
прцуљко дневне штампе,
сировина с папцима за извоз:
такав сео са мношћем да беседи.

Он ће да ме среди,
из поштовања изљуби на одру.

ЈАДАЦ

У димним сам завесама насрко се сличурина,
пионирске пево химне са штафетом у ручици,
китио се паучином политичких причурина,
шамаран сам иза ува: носим разрез на губици.

Гацо сам кроз режим-блато што замеси школа нова,
месечину пеко с мућком па мирисо на узглављу,
распириво у животу идеални прашак снова,
препродаво празну сламу, чешљо краљу гриву лављу.

У собичку где се мемла пакује у реум-шкриње
мљацкао сам што се могло: јадац-кости, чварке, диње.
Спадао сам са сећије поребарке сред кухиње
кад у зору јогун-оца хапсиле су аветиње.

РАЧУН

Драга моја постојбино, уплашено копрц-јаре,
за спас твоје лабрњице ја списаћу силне паре,
вождов свитњак и брабоњке, крштеницу и магаре,
основаћу и институт *Полиџичке иџре сџаре*.

Светску штампу окитићу јоргованом и уштипком,
почастити мрског врага комовицом са урликом:
Нек се сладе држављани, нек ликују језик-браћа,
о рачуну брину Савез, Штаб, Секција, лично Ђаћа.

ИСПОВЕСТ

У мраморној заветрини командант се исповеда:
Љубио сам и стрељао, ангажован био врло,
набациво униформе на медведе и говеда,
не дај боже да сагледаш пода мноме шта је мрло.

Убеђиво туђу мајку да за сина раку спрема,
чачко јањад у зубима, скриво се у увалама,
у народу кад сам лаго нисам знао шта је трема,
свагда био и остао чауш, дијак, врдалама.

Сто вагона ордења сам оставио свом народу
да претапа у ђинђуве, химне, зајам и трикове,
да *чим њрије* споменике поисправља свом изроду:

Ја на лицу носим тајну, огрешења и пликове,
што сам реко и чинио, што градио и палио,
не узмите за озбиљно, геније се и шалио.

БОЈ СА НЕЧАСТИВИМ

Жандар баца сина ми на асфалт,
други ћерку испод рампе бије,
криминалац, гадне власти гарант,
хоће моје дете да убије.

С младих ногу патике су спале,
жуљеви се виде на све стране,
мајице су деци покидане,
на телу им бубоци и ране.

Голих леђа и крвавих стопа,
настављају борбу против власти
што студенте хоће да покопа
и животе свима упропасти.

Још ми туку децу – очи моје,
гребу лице, чупају перчине,
не дај, кћери, плетенице своје,
ево стижем да те браним, сине!

ПОСЛЕ СВЕГА

О, збогом да су устаничка писма,
подигнути стег и пузања равна,
срећни смо опет – не једе нас шизма.

Сада се роје нова прасад товна
пуштена, зна се, из старог шињела,
само им гдегде сине грешка словна

у помрчини личнога имена.
Леп нам се живот цери испочетка
и кратак музе срећу из вимена

историје што на костима претка
кроз Новог чову (ево документа!)
нутка програме цивилног напретка:

Свеже мекиње бучног парламента
збрчане стручно с лажима са летка
дају помије ретког изузетка

где на крају све зависи од метка.

СНЕГ

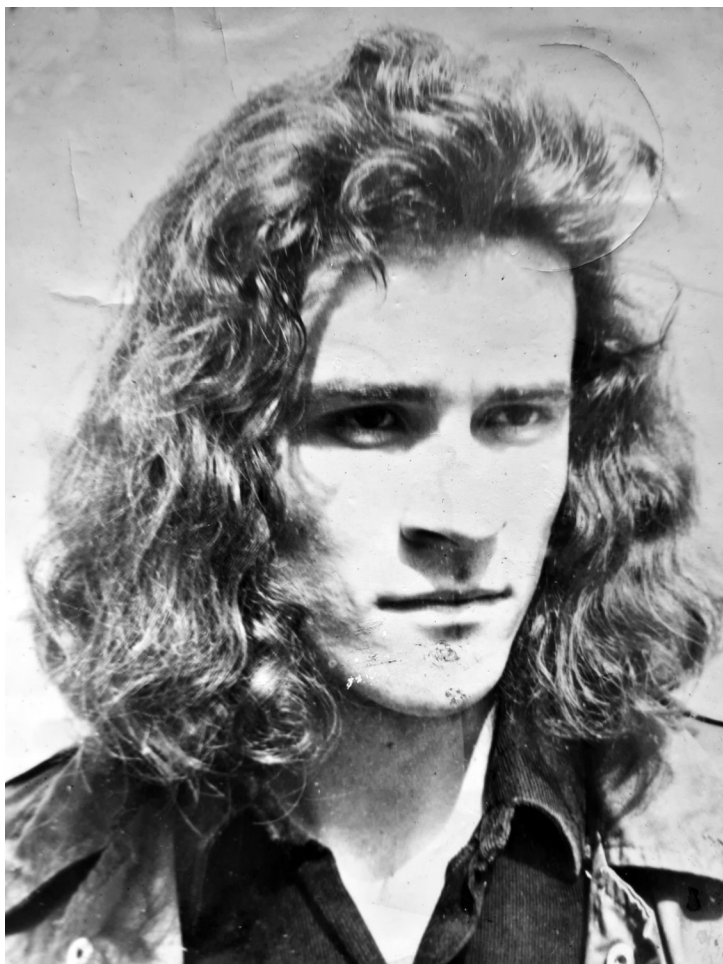
Пада снег.
Ко то види?

Нико ништа не види,
а
и ако види,
неће да види.

Ми који, заиста, видимо,
ћутимо
и не видимо.

Зашто бисмо видели?

МОЛИТВЕНЕ

Портрет Ненада Грујићића, Нови Сад, 1975.

КАД

Ако те одсвуд сколи велики бол
и скршен паднеш у чаму до сржи
па те и голог муња патње спржи,
не бој се краја, и тад те чува Бог.

Ако на зиду расту сен и њен рог
и привиђење у страху те држи
да од грехова нећеш бити бржи,
не клони спрам тог, у Богу је твој лог.

Дани доносе и проносе свуда
људе и речи без реда и броја,
умрљан њима, ко мастилом дуда,
запевај песму – булку са присоја.

Душу селицу што вапије чуда
окади док још грли рука Божја.

БОГОРОДИЦА САВИНСКА

Богородице Света Савинска,
чудом се Твојим спасих невоље,
из срца слабог нестаде стиска
и све наједном крену набоље.

Попут вихора тело се прену
и пређе беспут времена земног,
заправо, све се случи у трену:
постадох срећник из бића грешног.

Не знадох да си чудотворан врт
кад ступих к'о дечји потез кистом:
Ал' случајан час закон је утрт!

И, све од каја иде ка истом,
ка сили Бога чија си рука,
пречиста сузо са мог јастука!

МЛЕЧ

Далеко, предалеко,
а ту уз мене, сасвим,
тиња несводив неко
што пали се и гаси.

Час ватра, у том жижак,
звезда и угарак њен,
посечен брз пламичак,
вечност везана у трен.

Господе, самери све,
додај ми једину реч,
да песма сама се, гле,

ни из чег створи у млеч,
да њом се мијем безлик,
мален, у Теби велик.

ДУБ

Љубави моја, опет не знам где си.
Далеко бива и од срца ближе.
Рачвасто време успомене стриже.
Љубави, суза за Тобом се реси.

Цео се живот у секунди деси:
Твој лик у дубу бескраја се диже
и болна радост у сусрету дише.
Љубави, ја знам – јеси на небеси.

Овај дан је рана, ја крварим с њим.
Детињство пада у сновне откосе.
Мајка пева псалм, на криоцету спим.

Путује тајна, велови је носе.
Уместо свога у Твом животу бдим.
Пену времена болови разносе.

БАЈ

Опој ми душу, мајко,
ено је на врх коца,
обоје нас ће тај што
уби и нашег оца.

Опој ми срце, сестро,
стрељано поврх села,
што се као повесмо
распрело у анђела.

Опој ме, мртви оче,
тобом којега нема,
мноме још предак јоче
све и до аскурђела.

Десет колена наших
опој ми, оче мртви,
десет легенди страшних
рођених после смрти.

Опој нас, вељи Боже,
васцели народ клети,
зар нас ни ти не можеш
молитвом вазнијети?

Господе Боже, опој,
несрећу опој српску,
даруј нам, Боже, спокој:
под водом барем трску.

ПОСТРИЖНИК

*Ејџо и јолуб се научи јисмо да носи,
а како јџи да не навикнеш добра чинијџи.*

Симеон Дајбапски

Певају неке далеке слутње,
од самог себе човек се крије,
казаћу опет из своје ћутње,
од блата јесмо, но душа није.

Од самог себе човек се крије,
истине тако у страху бриде,
од блата јесмо, но душа није,
кроз чисто срце Богу се иде.

Истине тако у страху бриде,
грешан сам, ломан, не још за подвиг,
кроз чисто срце Богу се иде,
молитва тражи монашки постриг.

Грешан сам, ломан, не још за подвиг,
ситан ко бибер, ко мољац бедан,
молитва тражи монашки постриг,
Господе, Тебе у свему гледам.

Ситан ко бибер, ко мољац бедан,
казаћу опет из своје ћутње,
Господе, Тебе у свему гледам,
певају неке далеке слутње.

РАДОСНИК

*Кројач не њрекида рад
ако му се конац ојџкине.*

Симеон Дајбапски

Патријарх Павле пришива дугмад,
радост у души засија тако,
као мој отац кад прави бурад,
конац и обруч притегну јако.

Радост у души засија тако,
патријарх Павле поставља фасунг,
конац и обруч притегну јако,
мајсторска рука угради дихтунг.

Патријарх Павле поставља фасунг,
оков и опток, држаљ и оквир,
мајсторска рука угради дихтунг,
зацељен расцеп чврст као порфир.

Оков и опток, држаљ и оквир,
и на ципеле поставља пенџет,
зацељен расцеп чврст као порфир,
радосна душа испија шербет.

И на ципеле поставља пенџет,
као мој отац кад прави бурад,
радосна душа испија шербет,
патријарх Павле пришива дугмад.

ГОЛУБ И ЗМИЈА

Не бој се људских подвала,
оне ће закратко сјати,
овде је друга обала,
одавде божанско чати.

Не бој се туђе сујете:
и она слепило има,
и мржња чак док трује те
остани чист у мислима.

Не бој се брзе промене:
ни оне што излаз нема,
јер свет се очас окрене
и све буде како треба.

Ма како живот ћарлиј'о,
не бој се, голубе-змијо!

ТАЈНИ ДАХ

По крову старе куће сипи снег.
Сам ми се Господ тиме казује,
јер кроза њ сам и онај нежни брег

у даљини што прима пахуље.
И гранчица сам, ту, на прозору,
обељена скроз – па надахњује.

О, да ли ћу сам чекати зору
у белини тој што најављује
један нови сан у мом обзору

чији тајни дах већ успављује?

КОБ

Грома хромог звук.
Цепа ока сев.
Злослут певне ћук.
Оца мрвог пев.

Тишина и коб.
Бије срца руј.
Крчи млади дроб.
Пределима хуј.

Из сна хрли лик.
На узглављу сен.
Недостаје крик.

Ко је коме плен?
Вирови и чун.
Ти си крвав трун.

Лист се гором њише.
Опрљен је пејзаж.
Лију црне кише.
Сам од себе презаш.

Пусто дете спава.
Луде ране пеку.
Још ти стоји глава.
Ветар јаше реку.

Спасиоци где су?
Ћутњу мрве сати.
Удес у удесу.

Сузе лије мати.
Земља ил небеса?
Бог се тобом стреса.

СВЕТЛИЦА

Мајчица мрва – неко у сну рече
– *лејџи ка небу*. То беше стих списка
у којем Бог ми венама потече
и песму своју на тренут исписа.

Као Дис што је узалуд кушао
из сна на јаву строфе да изнесе,
тајну сам света удивљен слушао
жудећи да смрт живог ме узнесе.

Мајчица мрва – то од песме оста?
Порука? Завет? Шта ли? Опомена?
Или светлица? Вај, о томе доста!

Лејџи ка небу, видим, света жена,
чиста у срцу и у молитвама,
рођена мати моја у сузама.

ВИЉЕ

Уснила ме луда вила
да испијам златни пехар
и у власти пјаних сила
прелазим из сна у несан,

у распету недођију
измеђ' виља и живота
где се душе у обиљу
сјајакају од грехота,

где су звуци невид-звона,
а мириси свлак небеса,
где реч није рана бона,
па ките се свуд чудеса:

Два-три сунца и престопа
рука Божја, нетелесна.

ПЛАТАН У ПОРТИ ДОЊЕ ЦРКВЕ СРЕМСКОКАРЛОВАЧКЕ, СВЕТИХ АПОСТОЛА ПЕТРА И ПАВЛА

Када душа милост тражи, према Доњој цркви кренем,
годинама нисам знао које тајне она крије,
из даљине кад угледам, целим бићем се покренем.

Хвала, душо, што си светлост која моје кости мије,
и што сенку јоште имам док корачам према порти,
ту ме чека бели платан што од света овог није,

три столећа он проноси, струји живот у аорти,
надљудско се знање крије у том стаблу непомичном,
а гране се шире к небу које нашу смртност мотри

да умрви мало звезда у трајање страубично.
Платан многим сведок био, многе часе саслужио,
ту је Петар Први Његош рукоположен званично:

митрополит черногорски, светима се придружио.
Обухватам свето стабло, приљубим се малим телом,
ширим руке – али кратке, но душу сам сву пружио

да је чисти и припрема невидљивим својим велом,
е да бих се просветлио и Господу представио.
Благи ветар почешља ме и помази питателно,

платан с беле своје коре очима се отворио,
и уста се указаше, проговори старац-дрво:
Добро дош'о, земни сине, један нас је Бог створио,
наше душе стреме к њему, ал' се овде чисте прво.

ПОСВЕТЕ

Поред сјоменика Бранку Радичевићу у Славонском Броду, 1984.

ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ

Тамо где се сенка под шеширом гради
и лепрша лака подно Стражилова,
знај, на невиђено, о Деси се ради.

Кад песници крену од првога слова
да песму говоре, глас им се промени,
ништа није исто, то природа нова

шири своја крила да стару одмени.
По томе се позна да л' је неко песник,
и колику пажњу других тада плени.

А наш дневни говор обичан је језик,
и свако га носи као врећу бува,
али овај други песнички је – велик,

по томе што душу свакоме презува.
Кад Десанка своје стихове казује,
грлена јој жица стањи се до ува,

као дете када прве речи кује
мелодијом мајке из Божје утробе.
Тако измењена, принадошле струје,

Десанка се ђипи, па са обе ноге
полети високо као ластавица
и кружећи спусти на нечије роге

да крилом очисти вражје мрље с лица
оном ко и не зна да се све то види
док му ломну душу насељава тмица.

А једном је шешир, к'о ветар са хриди,
полетео с' чела усред песме плаве
и кружио дуго, да га свако види,

изнад Стражилова и Бранкове главе.

ИВАН В. ЛАЛИЋ

За кафанским столом, у магли од дима,
Лалић држи цигар, налакћен до уста,
а на руци прстен што му посве штима.

И док плесан дима као шлаг већ густа
овија нам главе, а Иван је једе,
развеза се прича, поетска и пуста,

о таленту Божјем... па се онда деде
на песничке форме и старе облике,
к'о крај пећи мачак, Лалић о том преде,

призива епохе, стихове и слике,
о занату најпре да се знаде шта је.
Наведосмо пример *сесџине лирике*,

коју на Балкану мало ко познаје,
Италија гнездо за те је облике,
као и сонету и терцини даље.

За нашу културу, и сваком песнику,
од првог је реда и суште важности,
да кроз светске форме, на радост велику,

покажу да српски језик има јаке
кости које могу изум Италије
дићи без по муке небу под облаке,

показати бисер наше мелодије,
матерњи садржај као оригинал,
у томе је снага сваке поезије.

А на ове речи, са лицем из дима,
са жутих прстију, све од никотина,
Иван Лалић рече да за мене има

једну малу тајну, па трепну прстима
и додирну прстен што му шаком влада:
Добро је кад нешто од предака имаш

да помогне души кад недужна страда,
ово ти је прстен Бајић Исидора,
оца моје мајке из Новог Сада.

И отпухну колут – као да не мора.

ВЕСНА ПАРУН

У земаљском веку људско тело гори
страстима и снагом да се задовољи
свиме оним што нам Створитељ поклони.

Али живот има, није нам по вољи,
и страдање, муку, трпљење и чемер,
кад би човек знао, о, био би бољи,

да у равнотежи кроз свет носи тème,
све би лакше ишло, и његове мисли
не би вражје биле, већ божанско семе.

Има један фотос, све троје се стисли:
Милош Комадина, Весна Парун и ја,
на Бранковом колу, од песме пресвисли,

уосталом то нам чини поезија,
а на Стражилову, крај Бранковог хума,
где реч свака, вечна, из ероса клија.

Ономад сам, опет, с карловачког друма
телефоном чуо Весну у болници;
из Загреба слаба, али чистог ума,

звонколико прича, као у зборници,
да Србију воли и да, ево сада,
лети понад река, прате је звоници,

изнад Стражилова и Новог Сада,
до Бориног Враћа, Космета у миру,
да због нашег бола, њена душа страда,

рече: Мог живота вир је на увиру.
А на овом свету биће још промена,
Весна Парун знала за Бранкову лиру,

чула: Надо моја, ниси ваљда пена!

СТЕВАН РАИЧКОВИЋ

После матинеа на Бранковом колу,
одосмо у Гложан, у ресторан *Синдња*
са кровом од трске. Кукуруз у болу

панонске низије чија стална жудња
за далеким морем пуни живе душе.
Стеван и ја сами, неко псето луња

око нашег стола, поветарац пуше
и савија ново море кукуруза,
клипове са брадом што се сами њуше.

У једном тренутку, нешто попут блуза,
засвира кроз гањак ресторанске куће,
то животно море проливених суза

кроз векове изби на шибље и пруже
велике живице што атар сакрива.
Стигло је и јело, мирисно и вруће,

паприкаш словачки, ту је литра вина
са металним чепом к'о са флаше пива,
не онај од гљиве – то је само финта,

јер тај пловак ваздух кроза се пропушта,
тад црвено вино обична је тинта,
без свога букеа, пијеш га без гушта.

И наставља Стеван, док му вино сипам,
да је литар белог, има га тма-тушта,
зачепљен металом, ево сад чеп пипам,

десет пута бољи нег' скупа бутељка
коју јак вадичеп завртњем отвара.
То је увек тако и без изузетка.

Дуну јачи ветар, јекну канта стара
на чатрњи која даје хладну воду,
кукурузи цвиле; нема за то пара

којима би ико платио ту згоду
да чује равницу како се таласа
у богатству зрна, у Божијем плоду.

Стеван испи чашу, рече у по гласа:
Ово кад засвира – с клипом виолина,
кад загуде ари звуком контрабаса,

ко не чује, не зна шта је Војводина.

МИРОСЛАВ АНТИЋ

Са овога света песник отишао к небу рано,
али има једна слика: Мика поред *Чей'ри лава*,
умео је у свом болу да делује насмејано.

С усана му облак дима, завејана цела глава,
песник вири сувим лицем, поред њега и Десанка,
и публика ту је млада, са песником разговара.

Учарано то је око, досађаног неког санка,
а кад нешто проговори, догоди се и да муцне,
измеђ' јаве и тих снова линија је врло танка.

Кад год стигне током дана волео је кап да гуцне,
о животу пропевао младалачки попут Бранка.
А у центру Карловаца, као да ће сад да штуцне,

црно-бела слика каже: нема данка без осванка,
песници су као деца, остарили пре времена,
пут путују ка звездама као путник без уранка,

време стоји, простор хита, на леђима два бремена,
једно – ерос што нас куша, у висине луде баца,
а друго је црн танатос, вреба искру из камена.

И Антић је добро знао каквим светом то кораца,
пет пута се оженио утопљен у пјанство неба,
знао је да овај живот тамо-амо чојка баца

и да с песмом к'о са смрћу до бескраја ићи треба.
А на земљи – факултети, разноразне предрасуде,
бирокарски формулари – многи студент знање штреба,

професори уче како наставником да се буде,
не годи им када студент одмах жели песник бити,
да објаве прву књигу узалуд се деца труде.

Еј, Антићу, веле профе, откуд сада овде и ти,
популаран јеси много, твоје песме воли раја,
ал' докторат овде код нас нико неће одобрити,

естрадни си мангуп, Мико, херметика ти не ваља,
ми пуштамо рад о оном кога народ и не чита.
Песме моје, сирочади, у траљама вас остављам,

ево јурим к Стражилову да и Бранка о том питам,
рече Антић – дочека га зеленило, дечја граја,
потражују аутограм, с омладином врху хита,

у тој маси три разреда из Микиног завичаја.

БОРИСЛАВ ПЕКИЋ

Висок као племић из далеке бајке,
онај што к'о трска ка небесу стреми,
стиг'о у Карловце из животне хајке.

А на столовачи (тако то боими
седећи у Колу поред боног Бранка)
са флашом вискија опире се трети.

Наочаре крупне – и гледа без станка,
очи још крупније, оквир преливају,
без литературе нема нам опстанка.

У Бранковом колу, у еглена сјају,
гроздови на столу, и црни и бели,
песници с Пекићем свемир захватају.

Да л' сазвежђе исто, један од њих вели,
као човек има законе трајања,
и да л' људска рука, ако се осмели,

наћи ће семенку космичког бескраја.
И да ли слобода коју људи траже
може се постићи без крви и рата?

Пекић само гледа, ал' не лези враже,
рука хвата чашу вискија са ледом,
и док писци жучно одговоре траже,

Борислав им речи испира погледом.
Кренусмо на Дунав – на обали ручак,
наравно и ту је нова чаша с ледом,

и за младу даму свежег цвећа стручак;
одмах нас окружи банда тамбураша,
један омириса из букета тучак,

а Пекић се намах свога џепа маша –
за музику сремску добар бакшиш мора,
препун сто песника, разноразних флаша,

уз певане песме биће одговора.

ОЉА ИВАЊИЦКИ

Има људи који носе таленте за више ствари,
када букет Божјег дара нађе се у једној души,
кад уметник, земни човек, својим ликом и не стари,

већ га младост свуда прати, у дворцу и потлеуши,
где год дође, шта год ради, ореол к'о сунце сија,
то су људи кентаури, око њих се чудо пуши,

укрштених енергија свака реч те благосиља,
боја гласа, поглед, покрет, све небеска симфонија.
И Оља је Ивањицки била биће од обиља,

и сликарка, песникиња, дете руских губернија,
визионар новог света, златоуста звезда снова,
имала је нешто своје, неки печат који прија.

На Бранковом колу, давно, изложба је била нова,
ту портрети свих песника које Оља познавала,
много света, Стефанеум, простор испод златног крова,

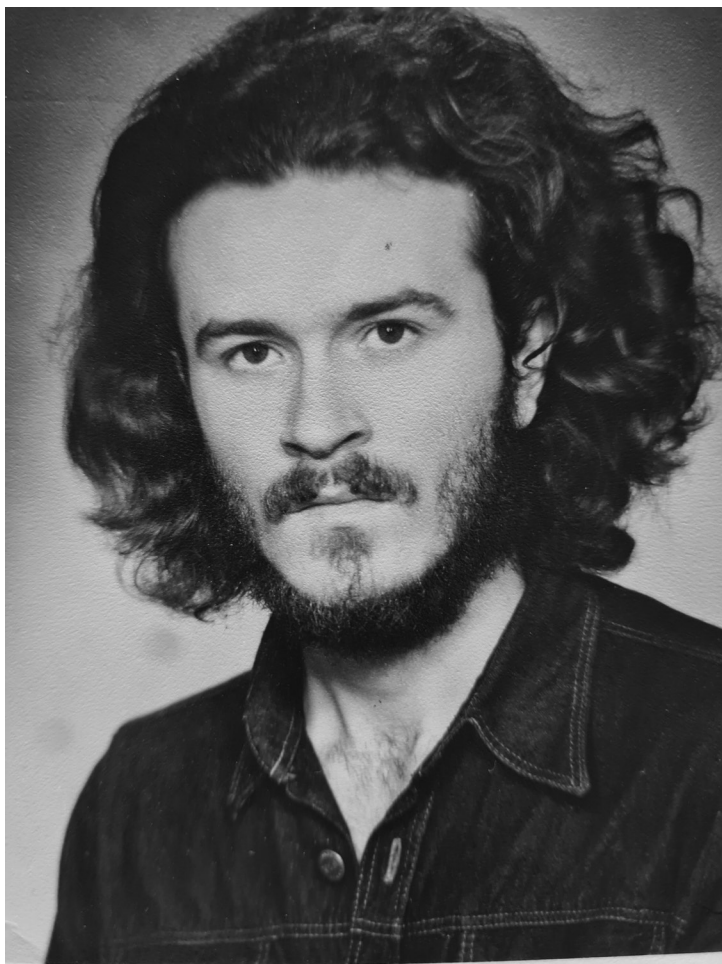
ја отварам и поздрављам лепоту без преседана,
додала је и Његоша, Бранка, Лазу и Дучића
кругу живих што к'о капи росе висе с танких грана,

јер сви ћемо испарити, баш те капи са листића,
ал' остати на сликама које Колу даде дама
као поклон из времена наших земних снохватица.

У то време моја коса по рамену беше пала,
а портрет ми насликала без фризура, голе главе,
ко год виде, зачуди се, но међутим Оља знала

да ћу једном дуге власи ошишати попут траве.

ПЕСМЕ ЗА ДЕЦУ

Портрет Ненада Грујићића, Приједор, 1974.

МЛАДИ ПЕНЗИОНЕР

Није ми до градске вреве,
нити до кркљанца,
свуда народ попут плевe,
ено и пијанца.

Побећи ћу, поверујте,
из претесног града
па нека се моји љуте,
нек' пукну од јада.

Нема везе што у школу
кренух пре од свију,
шеста ми је на помолу,
одох у пензију.

ЗАВОДНИК

Ал' сам деран, охо-ха,
свашта уем, пуно знам,
проценићу одока
да л' да вам се удварам.

Све зависи од ситнице:
осмех, нокти, тип фризура,
какве су вам ципелице,
а и други да л' вас јуре?

Обратите пажњу сада,
меркаћу вас врло мало,
слатка сте ми, госпо млада,
ал' ми до вас није стало.

ЛЕПОТИЦА

Доселила са Телепа
лепотица Јеца,
толико је, људи, лепа,
завиде јој деца.

Да је лепа, зна и она,
(и свима је узор!),
а да мама не сазна,
попне се на прозор:

Нек' је други гледају,
нека јој се диве,
јер у кући не хају
што с лепојком живе.

КЕРЧЕ

Ако керче лаје,
значи да је добро,
до знања ти даје:
не плаши се, побро!

Ако керче ћути
повијеног репа,
и очима мути,
тад ће да те шчепа.

Па ти сад оцени
какво желиш керче,
може да ти оштени
три за једно вече.

НЕМА ЗИМЕ

Ово није права зима:
нема снега, иња нема,
ова зима баш не штима,
као да је држи трема.

Баш је нека, баш без везе,
ни свој ћилим на прозору
зима више и не везе,
као да је на одмору.

Али, ипак, ја се надам,
пахуљице ноћу сањам,
поледицом како падам,
из сметова да израњам.

ВРУЋИ КРОМПИРИЋИ

Пандемија дошла, мораће отићи,
пристижу нам, видим, млади кромпирићи.

Алај ће нам мама апетит подићи,
из шпорета вире врући кромпирићи.

На столу се горде бели тањирићи,
миришу у кући врели кромпирићи.

Кајмаком бојени млади краставчићи,
и са њима јоште млађи кромпирићи.

Клопамо, мљацкамо, секу секутићи,
јао што су добри ови кромпирићи.

На тераси цвеће, цвркућу врапчићи,
топе се у устима слатки кромпирићи.

Хвала ти, мамице, немој нигде ићи,
потребни су јоште врући кромпирићи.

Једе се и слади, лете лептирићи,
карантински то су драги кромпирићи.

И несташе часком врући кромпирићи,
тако ћеш, короно, и ти, бре, отићи!

БРОЈАНИЦА

Ан, бан, тролија, чеволе, парапин,
клин, клан, дволија, еволе, чакупин.

Абер, енгете, жерипан, ондола,
швабер, пенгете, пеливан, дондола.

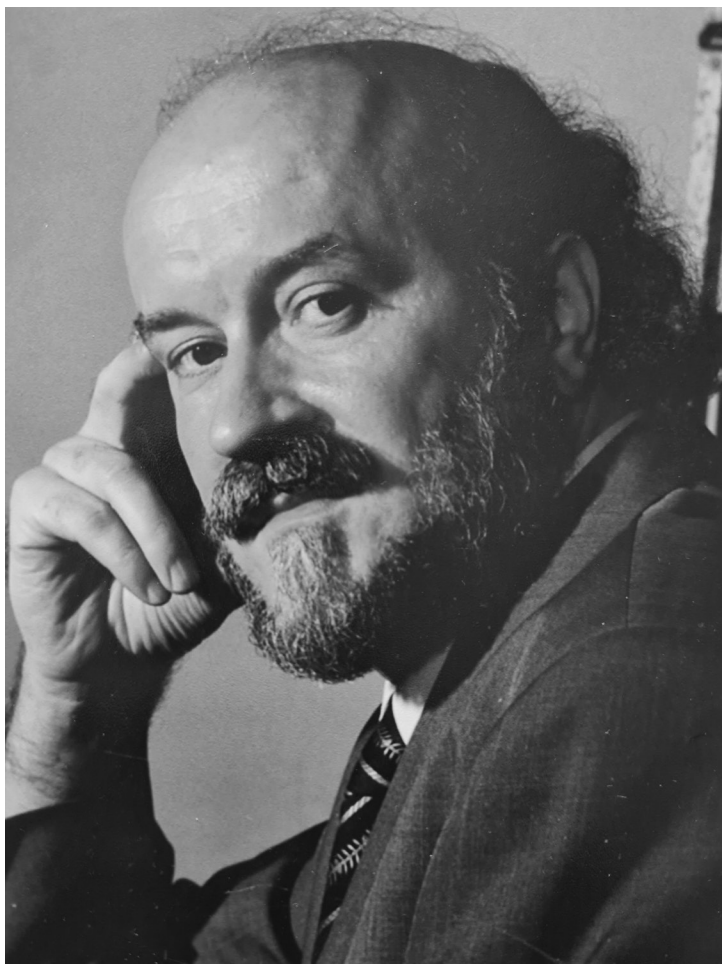
Јад, шаћин, лењга, једноле, дивиња,
глад, аћин, шењга, деволе, душиња.

Опс, попс, поврлус, тестамир, цукуран,
кос, нос, бравус, намастир, рогован.

Апа, шипило, детичак, шишкала,
упа, пипило, јабучак, пишкала.

Тиква, јединар, карагуш, коза врец,
диква, дводинар, парапуш, бежи зец!

СОНЕТНИ ВЕНАЦ

Портрет Ненада Грујићића, фотографија Гавре Грујића, 1999.

ЖИЖАК

I

Мени свака реч је невина првина
попут омаглице детињег даха
чији рајски гугут с небеских утрина
разносе сонети лептировог праха.

Љубав – каква речца! – вечно узнесење
у велу живота где несрећа снива,
љубав – цветни отров што крвљу се пење
у круницу срца коју Бог дарива.

Кад се права љубав са тајнама спетља
које нико никад словом није реко
па се онда црна ко ђавоља петља

укаже у песми коју пева неко,
тада она јесте, о, кажи то смело,
анђео у паклу и небо васцело.

II

Анђео у паклу и небо васцело
ко потоп ме носе к теби пустимице,
а сунце те живу до Бога пропело
па све сија јасно од аз до ижице.

Нема песме, драга, док нам не заруди
пољубац у срећи што ко муња мине,
нити моје главе док је не одруби у
срцу реч Вишњег кад са сузом лине.

Тај глагол: Волети! Шта он сеје, драга?
Јесу ли се силна затворила врата
оног трена кад си прешла преко прага

скованог од рђе и жеженог злата?
Реци кад већ ништа не казујем, ина,
речи су ми руже распукле од вина.

III

Речи су ми руже распукле од вина
што тону у сонет кобајаги вечно,
оне Божји шапат примају с висина
док се к теби шуњам уздуж и попречно.

Где сам оно био? У којој удоли?
Или сам се висом указао себи?
Ко се оно с тобом ништавилу моли?
На уво ми шапћеш да о томе не би.

Равнотежа сунца и месеца, драга,
љубав је на земљи, на стази од бола,
а њихове јаре и мине, до врага,

колају у нама ко вечита школа.
О, много се страсти у нама зачело
и рана љубавних у срцу, зацело.

IV

И рана љубавних у срцу, зацело,
имао сам вазда мислећи да ништа
и никада неће начети ми тело
жеравицом бола новог чистилишта.

Али сретох тебе – дугу после кише,
корачаш по уској стази неискуства,
затомљена у те моја судба дише,
шта да чиним Господ даје ми упутства.

Једна земна трица ко паперје лажи
кружи око главе и поглед ти тужи:
Успомена тешка (!) – не пореци, кажи

– сатире ти срећу и Мефисту служи.
Не плаши се више, пуцај од смелости,
ја и када хулим волим до вечности.

V

Ја и када хулим волим до вечности,
јер лет је формула за закон падања:
Лепих сам се, душо, насрчко глупости,
опроштајних мука, трачева, јадања.

Таман кад се зденем у живу варницу
и кратковек прхнем у твоје зенице,
миг драгог Господа севне на твом лицу
и утрне жижак с врха трепавице.

Колико сам пута ко стрвена рага
батргао градом кроз руљу у ноћи
да те видим само, да ме шутнеш, драга,

кад већ ниси хтела на мој јаук доћи.
Го на месечини са звездом се спрдам,
истурам бркове и свашта лапрдам.

VI

Истурам бркове и свашта лапрдам:
Био један светац – ореол му жена
која куковима и ушима мрда,
на врх главе – очи! – дупла васељена.

У овом сонету нешто јако шкрипи
на плану љубави о којој је слово,
песник не сме рећи ко му тему здипи
због које је досад успешно болово.

Ал живот је такав, и он је празнина,
зашто онда не би и песник предахно
када љубав има триста образа

због којих је светац дватрипут издахно.
О љубави пишем без имало злости,
боли ме кад морам тобож из пакости.

VII

Боли ме кад морам тобож из пакости
упирати прстом где ти лежи срећа,
затим салетати без трунке милости
голо неискуство од којег си већа.

Један мали приказ из твоје прошлости
дошанућу свету на сва своја звона
како си се млада, о, драга, опрости,
с моста хтела у вир бацити због коња.

Ти би сада гњила у мутном врбаку
и страшно би зверле твоју душу јело.
Да ли би се псалми зачули у мраку

да ти се у сунце претварало тело?
Ја не могу више очишћен и грдан
апсолутну љубав пред тобом да врдам.

VIII

Апсолутну љубав пред тобом да врдам
нећу и не могу као некад, драга,
ја сам сада други, одваљен од брда,
јачи од Орфеја што је гледо страга.

Ено две-три сенке раде против мене,
зајашују моју и са њом се трве:
Дај царни им руком ужагрене зене
и одувај снажно те плесниве мрве!

Ал ме страх и даље кроз кости походи
кад помислим да си и ти можда сенка
чији неми говор у несрећу води

где ће туђи грохот попут хладног тенка
сатрти нам љубав, о, запамти, мила:
Лажне речи хрле из сотонског крила.

IX

Лажне речи хрле из сотонског крила
и главе се саме смењују на пању,
дошло доба смрти и нечистих сила,
опет братац брата уби на спавању.

Откуд онда срећа, љубав до ушију,
и зар такво чудо може да се збуде
у невреме лудо кад зло криви шију
и омраза пада ко плесан на људе.

Ти, међуштим, расшеш стиснута уз мене,
ко милошта с неба падаш ми на скуте,
звон смеха ме као препелица прене

док у песму стављам и ...della salute.
Ја не видим више месеца ни сунца
ко дете у ватри кад заразно бунца.

Х

Ко дете у ватри кад заразно бунца
и нестварне речи у грозницу плете,
тако моја љубав светом се потуца
личећи на твоју од главе до пете.

Нађох те у речи једне приче штуре
где олуја живот у чворове веже,
разменисмо своје провалије суре
из којих иначе и ђаволи беже.

Шта нам сада оста? Таламбаси где су?
Беле хаље ко ће смочити у блату?
Чукни ме питањем о новом удесу!

Љуби ближњег свога, подај млека брату:
Мене је дојила присојкиња вила,
о, зар је и тебе нека друга сила?

XI

О, зар је и тебе нека друга сила
принела на одар љубавне крлетке
па си као жртва ужаснута била
да истина има и у злу заметке.

И ја сам са змијом на узглављу спаво
и на хладном репу вечерао снове,
не хајући ништа данима сам књаво
мислећи да снови ка дивоти плове.

Али то је прошлост – најежена рука,
угашено царство без жезла и круне,
сад се кује небо од пређашњих мука

које ни у мемли не може да струне.
Шарка ме је гуја ко наивног јунца
винула у забит крвавог врхунца.

XII

Винула у забит крвавог врхунца
једном једна вила свог љубљеног вешца
а он са висине где црн поглед пуца
меркао је батак новог женског јешца.

Све би ово било шаљиво и лепо
да није посреди изгубљена срећа
које вештац једном био се дочепо
у врбопуц рујни раног пролећа.

Сад мелеми пљуште по рањеном срцу
и плавуша ноћна чизмице изува
у предворју смрти што пева минорцу

да се неверстава и урока чува.
Опомена пала – још и та ситница:
Остај проливена посред мога лица!

XIII

Остај проливена посред мога лица
као мраз по цвету нерођеног плода
што се с овог света пуног леденица
бацио у загрљ небескога свода.

Вилен склапам венац, а реч ми се мрзне:
Видим ангел-дете како на свет ступа!
Да ли ће се ико икада да дрзне
песму из твог тела опет да ишчупа?

Пада мало вече и вију се звуци,
Господ спушта на нас велике дарове,
кроз мећаву прте из детињства вуци,

сан се са сном веже у златне парове.
Дај ми читав ланац, о, не буди злица,
ја ћу са белегом летети ко тица.

XIV

Ја ћу са белегом летети ко тица:
Белег – љубав коју и хоћу и нећу
да скријем у чардак кучина и трица
за незване госте што пазаре срећу.

Ако ли ме продаш знајући шта кошта
овај венац што се расплести не може,
и тај пазар буде последња ми пошта,
снаћи ће те кусур – каиш моје коже.

Пир њорује грозне јекнуће из пакла
и бесна ће уста пенити несрећу.
Кога није таква животиња такла

тај не позна закон и судбу керећу.
Не дај ме будзашто, чувај од стрвина,
мени свака реч је невина првина.

XV

Мени свака реч је невина првина,
Анђео у паклу и небо васцело,
Речи су ми руже распукле од вина
И рана љубавних у срцу, зацело.

Ја и када хулим волим до вечности,
Истурам бркове и свашта лапрдам,
Боли ме кад морам тобож из пакости
Апсолутну љубав пред тобом да врдям.

Лажне речи хрле из сотонског крила
Ко дете у ватри кад заразно бунца,
О, зар је и тебе нека друга сила

Винула у забит крвавог врхунца?
Остај проливена посред мога лица,
Ја ћу са белегом летети ко тица.

ДВИЈЕ ПОЕМЕ

*Са Слађаном Миленковић у Врбасу на Фесџивалу поезије
младих, 1995.*

ПОКРИВАЊЕ КУЋЕ

У веселој вреви, из руке у руку,
таласа у вис препечени цријеп,
на очевид неба и земље подиже се ново шљеме,
тек одсјечена љескова на врху куће грана
окићена пешкирима и кошуљама зарним,
на кровном рогу под облаком раскорачен
отац-викало вијори са даровима,
и ракија-мајка дигнута у свод:
о, поткозарски шљивици
у литрењачама са комушом!

Кад Драже викне – цио крај затиша.

„Ој, комшије, кумови и пријатељи,
чујте и почујте,
ево га Митар Шиљег из Гомјенице
покрива свој дом,
помог'о му Господ Бог,
родила пшеница бјелица
и ситна дјечица!“

Топи се грло у подневном сунцу,
сиротињска стижу уздарја драга:
ено печено прасе пентра се у небеса,
киштра пива – и она искошена плови на греде,
везени рупци – крила паганских чуда,
берићет слијеће на кућу.

облачићи над Козаром пролазе кроз
зарђалу гвоздену карику – траг потопа
на врху Мачковог камена уз који негда
бијаше везано бродовље на мору,
нечије дијете босо трчи преко стрњике,
бриде табани у зују пчела из Хамзиног тука,
голуби-гаћани мјеркају догађај.

„Чујте и почујете,
ево Маркан Бундало
донио шпорет из далеке Њемачке...”

Кад тамо – а оно решо са двије мале рингле.

Кресне *гуја девейка*,
за њом јачи *йараделум*,
онда – *неишо* слабије:
ово је пиштољ-плашљивац
– препознаје неко –
куц-пуц, куц-пуц: ено га прикива даску!
Охо-хооо, чује се одасвуд, ихи-хiiii,
купе дјеца вруће ча'уре.

...Пушка моја и у њојзи меци,
шо су моји у јодини свеци...

Штрецају срца, надимљу се прса,
женска мушкој, ова руци до себе,
без престанка цријеп за цријепом додаје,
мућка се плетенка томашичке шљивовице:
да ли брља, ја ли препеченица,
није важно, нек' је има, нек' се двоји,
нека расте и вазноси на кров,
на сунце, за срећу.

„Ево Милева Кеџман из Јутрогоште,
на радост свима,
донијела три туке печене...”

Кад оно– пиле из живице.

*...У мој драгој ливада на їласу,
све до їодне кокоши їойасу...*

И док си трепнуо, кућа покривена:
мирују *фијай* из Усораца и *мечка* из Берлина,
приљубили стаклене њушке
фићо из Стратињске и *їежо* из Париза,
моторчина *хорекс* и моторић *їомос*
обостранце наслоњени на орах,
ај, с бицикла спаде ланац:
неко са њ скочи па право у промају прозора
да објеси чутуру о летву над главом,
зулуфе, ено, пустило ничије копиле.

*...Мала моја, дркови їи црни,
де и' мало к'о баја заврни...*

Хиљаде чавки прелијеће гај
– нечији на јесен сватови!
Ори се сликама рујни комад постојбине,
рјечица Јасеновача гуди у планини,
налакћен на лóтре
не испушта ракију збуњени Нијемац,
намашћених трепавица лица флашу
и германска суђеница из Сводне.
викало за мало да падне – силази кракат,
с кољена чисти траг цигле,

газда му нешто на уво шушори,
бљесну зуби – једног нема!

*...Кућо моја баїремова ѿрућа,
ѿѿѿѿѿ ѿѿ даја до сванућа...*

У лијеву страну кваса старо козарско коло:
хватају се раширене у укрштај руке,
отац првачи, кум и кума полажу:
она, грлата, трепери, додаје кô мушко,
узрио у пићу, узвраћа домаћинов брат,
уза њ викалов пријашин из Омарске,
виђај ђеда! – проклецава момачка кољена,
гега у шеширу Шара Штрбац
што и на сахранама за пуним столом запјева,
шарени звуци стопљени у једно,
из мутног заметка кола –
све бистрији и бистрији ројеви ријечи,
ускачу Ољача и Дрљача,
за њима кô вјетар Јелача, Срнача и Сувача,
тискају се Пувача, Ребрача и Кувача,
не дају се задихани Ујача и Гарача,
тече лијек завичаја,
расте медна пјеванија,
лизне голи живот к'о поскок на јари.

*...Пала маїла ѿреко Косїајнице,
а ведрина изнад Добрљина...*

Коло брзâ и памет преузима,
гласови сложени кô датуми у календару,
старац-сâгрма из Марићке отмјено се ачи,
гледа га штуцовани брчић из Брекиње,
сви измијењени у лицу –

са судбинским ој око ушију,
подигнути на вјешала пјевачке нирване:
нема смрти без суђена дана.

*...Нема кола до мене сокола,
ни иїрања до моїа йїевања...*

А пјесник на Палежу ономад рече:
Неколико дјевојака сучелице коловођама,
запјевима са усамљеног плетива,
са бистрог перила,
са јастука несанице,
прожмарају коло мутним љубавним трепетом.

*...Тијо йїевам, иїијо се увијам,
иїијо драїої у срце удијам...*

Ни малтер у ципелама,
ни муње са Сане,
ни пашчад на јапији,
ништа не разгони ојкачу,
дуго се мијеси коло,
нема силе да пјесма умине:
сјемењача, корјењача,
калемача, матерњача...

*...Пјевај, мала, усїаа иїи оїїїала
кад си мени баради доїала...*

Дишу столови пуни пите и печења,
испаравају љеваче, ковртуше, савијаче,
мријесте се мекуше, гужваре и звркуше,
посестрима-гибанице пухћу,
од колског бруја чокањима расту крилца,

зинула да пјева из Црне Долине
и прасећа глава с јабуком у зубима,
над њом ратник из Стригове без ноге се крсти,
округласти колачићи и кифлице с мармеладом
у ињу шећера шурују,
паприка-рѳга чека незасита уста,
напињу се затворене плéте жестине:
девет језика говори стара шљивовица,
излизана од весеља пљѳска из Пискавице
– и она би да полети!

*...Усїа моја од ува до ува,
ко ће вама намјесийи крува...*

Куру́за са три коре – тиња,
горди се злаћани кајмак,
меки сиреви за ћапћање спремни,
мирише од зимус туршија-царица у бојама дўте,
о, женске руке, шта ли не спремисте све,
умршен купус-риба́нац кипи у чинији,
на сриједи стола утуљена погача – начета,
у малом земљотресу пуне гајбе под столом цвокоћу,
јагњетина убрана са миљаковачких пропланака
врела у тањирима лебди,
со и сирће вребају слатки залогај,
удесно пљѳште се торте са преливом сирупа,
сунчевином заливена салата у бокору,
бијели лук – црни, папричица љута,
све наново цвјета, рађа,
све окрилаћује – с колом да се у висине вине!

*...Сїани, коло, крваву їи нану,
зайе шешир о шљивову їрану...*

Пљусак из ведре неба убацује столове
и грају у празне зидине:
пази, сејо, да жлица не спа'не,
придржи, брале, квргушу,
не дај, сине, да ракија лине!
Сви под драги кров:
снајица снаши тобож кашљући с рамена склања
невидљиву длаку: ајој, сестро мила,
сад и сува грла наздрављају,
цакле зенице у простору без времена,
ту пијуцка Милка Расавчанка,
пријашин из Пејића зубима кô кљешта
отвара зелену флашу пива
и треска пјену између ногу:
„Ево ти, ја га осунати“ – па до дна искапи спас,
бленто ћапи парче из тепсије
па га зали туђом мученицом,
сит гладном не вјерује,
зазубице расту к'о шобот леда по крову.

*...Куџус, кромѝир и врућа сланина,
од њо ѝроје нема оїризина...*

Дјеца наново рођена
(и она из дубичког збјега – којих нема),
анђеоски ћарлијају, прсте облизују,
свако сваком на аскурђела личи,
бијесни преци кроте се у печеници,
јело је вођекā најбољи еглен,
снаше врцкају, мајке тихују,
додајдер виљушку, нема је,
ето је крај ноге, пала је!

*...Дај ракије, ѿојиће је дрко,
макар дрко од ракије цркô...*

Викало и двојица из Чиркин-поља
– још испод стреје,
ћулају ледену крупу величине ораја,
не да им се од пјеваније растати.

*...Мој колеѿа, до мене си ѿрви,
своје ћу ѿи најочиии крви...*

Жагри соба,
иконе на зиду без малтера бану па нестану,
грешне се душе комешају,
дувански дим жмара по огрисцима
и костима на столу и уоколо,
пјесма ће у том тужна-радосна,
из грла Дражиног промуклог:
и горкача и медвача,
и свјетлача и мракача,
и посњача и масњача,
и блатњача и небњача,
и звјездача и крстача.

*...Кад ја умрем и кад ме ѿонесу,
реци, мила, да си моја била...*

Пуче ведрина:
наново коло кади свјежи дом,
у бијелим панталама фрајлински се ритне
виждрача Перса из Дортмунда,
браћа Југовићи из Буснова
пјетловски застружу ногом
па низ брчину намигну гузатој Стаки из Кнежице,

она вихором из сукње занесе и лијево и десно,
сваки јој покрет бедевијски силан и лијеп,
нема стида ни чекања,
сви поносни и важни, једини и јединцати,
као љута бољка размота се коло
у змијолики рукопис тијела.

*...Ој, дарадо, ко њи кућу чува,
вјетар дува ња ми кућу чува...*

А пјесник са Палежа каже:
Покрети се клижу
као на зејтину у зглобовима,
подлактице се траже и налазе са дојкама,
дјевојке и младе удовице
заостају лијевом ногом
па се као тобож с тога искошавају
мушкарцима иза себе –
као да им се подмјештају.

*...Види њи се њо очима, мала,
да се не би њуно оћимала...*

Пјеванија растјерује демоне из села,
блâжи у срцу и цвјета долином у брда,
муње-свјетлице учворене зâре
у крошњама са пристиглим јабукама,
однекуд поведе Стојан из Ракелића:

*...Мала моја кад њроквоца њвоја,
ој, дјевојко, драјај душо моја...*

Посувраћених очију, одлутао богзна куд,
у гиздавом окрету узвраћа Љубан из Јеловца:

*...Насади је на два јаја моја,
ој, дјевојка, грађај душо моја...*

Биће нове дјеце,
вреле супе и живота,
биће шећера и соли, прољећа и зиме,
биће радосница и љутица суза,
и одлазака у свијет биће
и повратака у Приједор биће.

*...Сийно њјевам, далеко се чује,
има л' ико да ми се радује...*

Капају звијежђа с окићеног оца,
са рамена висе рупци и кошуље,
на ражњу – глава и реп крмчета,
један чаром извезни цвијет на пешкиру,
изгарављен, скрива врелу цијев за каишем.

*...Нешћо чича зјуњџурô у љуњу,
џишћољчину кô Божију муњу...*

Под младим мјесецом,
без игдје икога свога,
викало – сад већ са онога свијета,
кукурикне као ороз,
лане кô пас
и рикне као бак.
Заниједи дô, зора се спусти
и живот из камена крене.

*...Биће свећа само наске неће,
ко ће са мнома, нека одма' креће...*

Сном начета лица љубе се и разилазе,
отац и двојица (и један са стране што учи)
сучу преостало пламење ојкаче.
Троглаво грло у нирвани тепа.

*...Ево дође да заијевам вбђе,
код овога дома њошњенога,
ево сада ња јојетн некада,
ој, дјевојко, драгај душо моја*

КОЗАРО, СЕЈО И ПРАМАЈКО
(Речитатив о геноциду, забораву и слободи)

*Пјесму њјевам, усјима не зјевам,
ко ме слуша, зна да њјева душа.*

1.

Ако сам данас на теби, Козаро,
а јесам, на помену мученицима твојим,
не могу говорити и нећу слушати стихове
о шпагетама и глистама послје кише,
о далеким океанима са крузерима,
вискијем и доколичарима,
о парфемисаним шетачима
у надуваним престоницама Европе.

Ево ме на Мраковици, сејо Козаро,
са сликама из Другога свјетскога рата,
са пустим нарамком туге, слободе и крви.

Не могу да глумим и нећу да ћутим
пред гласовима што не знају гдје се налазе,
зачепићу уши пред њиховим празним ријечима,
свјесним или несвјесним намјерама
да гасе твоју библијску трагедију,
посестримо моја мила.

Не долазим реда ради
на легендарни твој вис и час,
не да бих само испунио дневни протокол,
нити због цркавице зване хонорар-цепарац.

Не, овдје сам, најприје, и опет, да кажем:
мој млади стриц Сретко Грујичић Средо,
чије име заборављено сија са другима
на металним плочама бетонског
споменика небу под облаке,
изрешетан је њемачким рафалима чији су
шљемови ономад пронађени у Кнешпољу равном.

Ни костију, ни трага од стричевог гроба,
ни капе, ни каиша, ни дугмета,
ни ципеле његове нема,
а ево шљемова из Берлина и Дрездена.

Ко је коме долазио у походе да гања и убија?

А твоје име, млади стриче,
тек понекад сине и мине
уз пламен воштане свијеће у молитвама
проријеђене родбине у Поткозарју и Војводини,
овдје око цркава-брвнара на илинданским зборовима,
у храшћу гдје се плете *Сѣјаро козарско коло*,
неутрнуло и грлато, а прикљештено прегласним
шатрама, дицејевима и голим пјеваљкама;
но не да се ојкачки хук,
живи свој корак и дух.

2.

Овдје се догодио геноцид,
потискиван и скриван,
преобликован и брисан,
политичке брње увијек су спремне
на труле компромисе и распродају свога Ја
за ситан ћар и крупну издају.

Гријех се уселио у незнабошце и трговце,
али Бог се и даље јавља и још дубље улази
у пукотине наших душа
и чека да га препознамо и позовемо.

Геноцид на Козари још памти
утробом својом наднесено
небо изнад таласастих шума и висова,
градоносни облаци и сунце,
сва љета, јесени, зиме и прољећа
што промичу предјелима из снова,
мимо туђинске пресуде и печата,
мимо искежениих очију земаљске правде,
а непријатељ се и даље могољи и прерушава,
огрнут у ђавоље одоре тапше нас по рамену.

3.

Хује вјетрови, Козаро, а опасни режим
долази опет по нашу дједовину и грунт,
по скупу слободу и жежени отпор,
по златно јунаштво и свету жртву,

као ономад у анексији Босне и Херцеговине,
и пред Први свјетски рат над истрошеном Европом,
када је Петар Кочић грмио из змијањске каце
бранећи српски крајишки праг.

И у страви Другога свјетскога рата,
Козаро мати моја, ти то најбоље знаш,
у фашистичкој офанзиви „Vestbosnien“
– десет на једнога, у знаку кукастога крста,
грунуше Фридрих Штал и Курт Валдхајм,
а помагачи им бјеху црне кошуље из НДХ
и комшије из усташких упоришта преко ријеке.

Са нишанима упереним у људе
затечене у двориштима, крај бунара и чатрња,
испод кровова у тихој хладовини,
на косидби и пласту, на испаши и ливади,
душманске трупе са својим сеизима
пале твоје саће и живот, Козаро,
гоне и тамане затечене мушке главе
са шеширима од зечје и даброве длаке,
тјерају жене у бијелим рупцима и бошчама,
и дјецу њихову жедну и гладну сагоне,
и ону нерођену у младих мајки
ударају кундаком по стомаку
са тек пристиглим трешњама у јуну,
у црном изгону, прогону и згону.

Не заборавимо дјецу стријељану
у сталцима и колијевкама
под крошњама и крај плотова,
набијену на бајонете и коље,
на летве и кочеве.

О, Боже, милостиви и једини,
сапери са људскога чела гријех и зло,
и просвијетли ум, чемер и јад на земљи
од које смо, пролазни, саздани сви,
у коју се враћамо тијелом и копамо.

4.

А са поднебесја метални злодуси и вједогоње
бацају летке за предају и ропство,
бомбардери звани „штукe“,
што убише опјевану дјевојчицу у снијегу
на Петровачкој цести Бранка Ћопића,
обрушавају се на зачас раскућени народ,
у страшном звуку што струже небо,
у мртвачком колу експлозива и људских тијела
урлају „месершмити“ са црним димовима
из репушина у ниском лету и наглом подизању,
штекти ђавољи митраљез
испод пазуха њемачкога пилота
под бијелим козарским облаком.

Горе кровови и штагљеви, штале и амбари,
бомбе разносе брначе и запрежна кола,
све се растаче у парампарчад и пепео,
и чивије и сврачине, и дрвене руде и срчанице,
и главчине и подложњаци, и лотре и шараге,
и кајасе и репови, и копита и гриве,
мучу краве-музаре, ричу телад и јунад,
млатарају роговима и бучу бакови жељни борбе,
блеје овце и јагањци расути по доловима,
у стабло ораха залеће се црни брав,

као луди ржу распети коњи у трку,
њиште лијепе кобиле и свијетлећа ждребад,
грокћу крмаче и прасад као да су дивљи,
реве једно магаре поред пута – и ни макац,
крупнооки јарац опрљене браде окреће се укрут,
коза и јарад напрескок брсте
остатке живице и бјеже,
завијају вукови крај пећина,
лају шарови без стада и газде,
испод паклених птичурина,
у завитланом зују пчелињака
преживјело благо јури низ сокаке и падине.

5.

Ако сам данас на теби, Козаро, а јесам,
нека чују туђи чиновници у бијесу
свог изобличеног лица пред камерама,
да су њихови најближи преци
одговорни за апокалипсу Козаре,
за смрт више од двадесет хиљада српске дјеце,
зачете и новорођене, дојенчади и одојчади,
дјеце од неколико годинаца,
предшколских дјечака и цурица,
са првим брчићима момчића и тек пупалих цура,
чобанчића и чобаница у првоне заљубљивљању,
младих ћурликаша са врбовим фрулама по доловима.

О, Боже, то већ муње и громови пјевају,
а с кољена на кољено наша тврда
срца доносе и преносе пјесму:
*Кад запјевам, далеко се чује,
има л' ико да ми се радује.*

6.

Послије Првог српског устанка
против дахија у Смедеревском санџаку,
једини наставак буне из Србије
догодио се у широком Поткозарју,
у Јанчићевој и двјема машићким бунама
против ага и бегова, против набијања на колац,
а након пораза Турака на Мишару код Шапца.

И не знају њемачке главоње са цвикерама
за двије Пецијине буне у Кнешпољу
против Османскога царства и зулума над Србима,
и као да сметнуше с ума да су Гаврило Принцип
и Вељко Чубриловић наши Крајишници,
и појма немају да на Козари јоште Младен живи,
и гледа нас са ранама из Јошавке.

И губе Швабе надмене из вида
да је нетјелесни Никола Тесла,
православни Србин планете Земље,
створио свјетлост мимо Сунца
презирући новац и трговину,
оружје и кидање Божјих закона.

Свима поменутима јуначке ауре
свијетле и трепере и ноћу и дању,
ено, сијева и грми над Козаром и Ликом.

А на изливеном кључу манастира Моштаница,
урезана су четири броја, четири јединице:
година настанка црквене светиње,
манастира заштитника Козаре и Поткозарја,
манастира паљеног и рушеног девет пута,

у Другом свјетском рату до темеља,
манастира на чијем извору и данас се пјева:
*Мошћанице, водо ѿлечениѿа,
ко ѿ ѿије ѿај болесѿан није!*

7.

О, високи представниче свих ратова
у двадесетом вијеку на Балкану,
замисли, поражени мој гаулајтеру,
да је побједничка српска војска
деветсто осамнаесте наставила јаким касом
преко Драве и Словеније до Аустрије и Њемачке,
и тамо у неком твом Крагујевцу,
рецимо, у Линцу или Ахену, стријељала
четири хиљаде ђака с очима боје кликера,
као што су твоји четрдесет прве
нашу дјецу у срцу Шумадије.

Ја видим раширене дјечје зјенице
и страх на невиним уснама,
чујем залиске срдаца што трепере као у ласице,
и видим њихово неискуство са људима-звјерима,
незнање о човјеку као идеолошкој мрцини,
о људском стрвинару кад обуче и опаше униформу,
ја видим оборену дјецу и кржаве
кошуљице од кудеље залијепљене
уз бијела тијела, и отворене младе очи,
слијепе, заустављене у последњем хвату сунца.

Замислимо, сестро Козаро,

да је српска војска на коњима у галопу
стигла и до планине Оденвалд,
у масиву Хасен у Баварској,
да тамо лови њемачку дјецу, жене и старчад,
да убија и стријеља, а оно што остане мимо метка
хвата као јагњад и овце, и бајонетима
гура на присилни рад и у казамате.

Али ми то Нијемцима нисмо чинили, сејо,
иако смо заврнули шију свјетској сили,
други смо ми дух и коријен
– светосавски је наш знамен:
богати смо онолико колико другима дарујемо,
друга је мајчина сиса дојила своје анђеле,
и други завјет, косовски, носимо у њедрима, ми.

8.

Стижу пљачкашки нагони
из Првог и Другог свјетскога рата
да покоре наше душе и мишице, образ и част,
да ударе жиг на наша чела и вратове,
да отпишу наше претке и затамниче нам дјецу,
под вражјим печатом све да исјеку,
исциједе и сасуше до великог бола,
а крвљу наших ранâ и модрица
упишу своје име у окупаторски катастар.

Долази потомак швапских стријелаца
на мјесто злочина и поново репетира шмајсер,
али – ништа није научио, блентаво поступа опет,
никакве историјске поуке записао,

само је брисао и фалсификовао,
опет хоће да нам командује и гура уза зид,
да клечимо рогатој сили и молимо.

9.

Не долазе нам то, сестро Козаро,
Гете и Хелдерлин, Рикерт и Хајне,
славни пјесници њемачкога романтизма,
друкчије они гледају на овај и онај свијет.

Удивљен десетерцем са српских гусала,
Волфганг Гете нашег је Вука Караџића
примао у своме дому као господина
са дрвеном штулом и брчинама-муњама
што се додирују са обрвама над питомим очима
које побратимски сијевају из Србије.

Не долазе то к нама умјетници са Рајне и Мајне,
знали бисмо их примити и загрлити у Приједору,
граду сликара Тодора Швракића и Пере Поповића,
вајара Сретена Стојановића, брата Младеновога,
умјетника Бранка Миљуша и Радована Крагуља
(оба били заточени у логорима за дјецу),
већ нам то стижу конквистадори и угњетачи,
завади на владај протуве и хуље,
банкари и тенкисти, судије и целати.

Долази нам страни режим да отме имовину,
долази и каже – дошао сам да не одем,
није тачно да одлазим, ја сам дошао да останем,
а ви ћете моћи откупити своје ливаде и пропланке,
и у договору са мношћу покренути бизнис.

Ево му и висова Козаре да их обиђе и упише:
Лисина, Главуша и Гола планина,
Мраковица на којој стојим и говорим,
Врновачка глава, Јарчевица, Јуришина коса,
Козарачки камен, Витловска коса,
Медњак, Зечји камен и – Палеж,
на којем Скендер у даху испјева:
Јооој,
три года у мом вијеку,
три Обилића у мом млијеку,
јој, Срђане–Ђурђевдане,
јој, Мрђане–Митровдане,
јој, Млађене–Илиндане...

10.

Ако сам на Козари данас, а јесам,
не видим у публици, у првом реду,
лажног цара Шћепана Малог из Берлина
не видим га да чује шта то
српски пјесник има да му каже:

Долази повампирени режим да удари
на нашу љубичицу и јагорчевину,
на јабуку петровачу и крушку јечменку,
на раж и зоб, кукуруз и пшеницу,
на крушну мрву и погачу, на цицвару и попару,
на кољиво и славски колач, печеницу и кртину,
на варенику и сурутку, сир и проју,
на коприву и блитву, на питу кромпирушу,
на шљиву и шљивовицу, и нашу здравицу,

на пост и мрс, бадњак и Божић,
на васкршња јаја, луковину и дјетелину,
на њековите траве: мајчину душицу,
нану и боквицу, зову и камилицу,
на јестиве гљиве, рудњачу, вргањ и пупавку,
на изворе и потоке, слапове и букове,
стиже туђински опасни режим
на наша језера, ријеке и притоке,
на воденице и млински ујам,
на воћњаке и ливаде, сијено и благо,
на нове рудокопе и старе мајдане,
на Љубију и Угљевик, на Озрен и Шипово,
на шуме грмечке и романијске, мајевичке и виторешке,
на никад доплакане гробове и јаме безданке,
на трагове из седам њемачких офанзива,
на преживјели наш народ, мајке и очеве,
на нову српску дјецу, браћу и сестре наше.

11.

Ако сам на твојој Мраковици данас, а јесам,
напаћена Козаро моја, прамајко наша,
не дај да заборавимо српску нејач
у збјеговима са твога брђа и забрђа,
са обронака и пропланака,
продола и долина, пољана и сокака,
из твојих шума и крчевина, са тратина и путељака,
голоруку и босу дјецу на сунцу и мјесечини,
са празним лонцима и шољама,
са решетом или ситом у невиним рукама,
са танком ћетеновом торбицом
без мрве крува и парчета сланине.

Не заборавимо молебан за српску нејач
сатјерану у пакао Јасеновца и Градине,
не дајмо да нам се отргне из памћења
епски свједок Драгоје Лукић
што истину о теби остави у времену,
Козаро матеро, не дај да у глави избришемо
његове и све наше пострадале мученике,
ни стрину му Јованку Лукић са пет кћери:
Госпава, Зорка, Драгиња, Стака и Јела,
не дај да заборавимо да је као вучица
прсима бранила свога јединца Ђорђа,
и притом убијена као пашче,
на тлу чизмама ударана пред дјецом,
о, не заборавимо младу браћу,
имену и безимену, заклану
пред мајкама козарским у крику и јауку,
ни сестре њихове не заборавимо
у дугим мрким хаљинама
што чудом осташе живе у колу пјевајући:
Црна ми је роба омилила
ошкад су ми браћа изинула.

12.

Не дај, мати Козаро,
да заборавимо твоје брдо Патрија,
на које су трећег јула четрдесет друге
по изненадној команди српски борци
с народом у збјегу кренули
у пробој непријатељског обруча
напуштајући дотад браћена села

Паланчиште, Божиће, Горње Гаревце,
Јаруге, ширу околину Козарца,
Ламовиту, Горњу Бистрицу, са Кика и Крњина,
остављајући небрањене Адиће, Самарџије,
Грбавце, Врбашку, Бистрицу и Гашницу,
са обронака планине Просаре изнад Орахове,
Међеђе и Демироваца, Гуњеваца и Пуцара,
Котурова и са брда Медњак,
силазећи у слабије им познат јеловачки крај;
команда је само рекла: Кад пређете цесту,
изашли сте из обруча!

У прилазу се није могла видјети цеста спаса,
тек брдо Патрија – са виших кота сеје Козаре,
и Грмеч брат у даљини како се модри и зове.

Са Божјега југа, истока и сјевероистока,
у ширини од четири земаљска километра,
обухватајући вјековиту Патрију
коју још стари Римљани назваше Отацбином,
у виду огромнога троугла на ратној карти
са додирним шиљком на јеловачкој цести,
под тишином љетне помрчине,
као вукови, прикрадају се ратници Козаре
потрбушке и побачке, миле и гамижу
с оружјем поред себе – да не шушне,
помажући се ижуљаним лактовима и кољенима,
миришући родну грудну прашину,
ситни цвијет и траву –
дижу се нагло и крећу у јуриш:
*Мој митраљез кроз јелово прање
фашистима свира устјајање!*

Рушећи на Патрији прву препреку,
као олујни потоп разбијају и потискују
затеченог и уплашеног Швабу с усташама,
надиру према Доловима, Цвијића гају,
Југовића брду, долином ријеке Мљечанице,
прса у прса, кроз кржаве урлике,
са задњим нитима набујале снаге,
јуриш за јуришом, урааа на урааа,
па онда све то са крицима из утроба
голоруких жена, дјеце и старца.

И ратна им се срећа у загрљај баци,
покидаше звјерски обруч и – пробише се:
дио смућеног народа с дјецом из пламена
и лакшим рањеницима у догорјелим крпама
пређе жућену цесту код Горњег Јеловца,
на путу Приједор-Дубица.

Али се није могло више, ни даље,
изгинуло много, назад се морало
црнокошуљашка скотија се сабрала,
стигло појачање са тешким оружјем.
Морало се назад по дашак одмора,
са опрезом на смрт, без присанка,
са новом изненадном командом:
Сутра после поноћи поновити напад!

13.

Понесени првим пробојем обруча,
видјевши да су неки најмилији прешли цесту,
уздају се у нови пробој на Патрији,

са остатком голоруког народа у збијегу,
са тешким рањеницима иза леђа,
са уморним костима без сна,
са дјечицом у опрљеним
дрвеним бешикама у наручју,
са оружјем што су отели у првом нападу.

И прође боговетни дан и стиже поноћ,
и поново ударише на крвнички осињак
на прометејским прсима непомичне Патрије,
у буктињи и зубљи, у пожару и огњуштини,
у невиђеној ватри и грмљавини цијеви,
у сукљању нечастиве але и немани,
исплаженог пламења и дима, јеке и одјека,
звука и надзвука из земље и с неба,
у клупку и дављењу живота и смрти,
у набодима и прободима хладнога сјечива,
са проливеним утробама и главама на гребенима.

У поноћном видјелу као у пò бијела дана,
у огњу су се видјела још жива лица људске кланице,
бјеше то караказан за смак свијета,
у муњама и ломачама, у срученој лавини,
у горњој тачки битке на Козари,
четвртог јула четрдест друге,
у непојамној изгибији и једних и других,
у заустављеном другом нападу на Патрији.

И све се узвиси до тихе мјесечине,
до умирених казаљки Божјега звјездарника,
и нагло клекну све, истопи се и паде,
токну задњи дамар крви,
источи последња кап,
и све дахну и – издахну.

14.

У ноћи козарске трагедије,
са чистог лѣтног свода,
као да се ништа није збило,
звијежђа и сазвијежђа
надвремено настављају да трепере
побратимством лица у свемиру.

Са првим сунчевим изгревком што освијетли
рушевину сукрвне битке на Патрији,
са хиљадама лешева једних преко других,
затрнутих и ледених у рововима и на жицама,
са војничким чиновима и поцијепаним раменима,
поубијаним бијелим лицима на крвавим главама,
на твоме косовском стратишту, мајко Козаро,
са јачањем сунчеве круне видик се ширио
по обронцима затрпаним људским тјелесима,
по падинама без живог човјека и даха,
у кричавом надлијетању непрегледних
јата тица-грабљивица.

Обасјани леже српски партизани
по баирима и падинама на пољу Патријском,
код јеловачке цркве Вазнесење Господње,
на Спасовдан, четрдесети дан после Васкрса,
искасапљени и потргани, неопојани и несахрањени,
са подневном сунчевином и гугутима кукувија,
вазнесени на козарском Газиместану:
*Роди, мајко, још једној ко мене,
ја ћеш имаћ' двије усйомене.*

15.

Ако сам данас на Козари, а јесам,
не заборавимо масакр рањеника у Мљечаници,
и пред крволоцима затечену немоћну чељад,
побијену босу сиротињу на лицу мјеста.

О, Боже једини, ти си видео све,
помози и спаси душе кланих
сјекирама, анџарима и србосјецима,
на заравнима и стијенама, у потоцима и јаругама,
у луговима и шумама, увалама и завалама,
под бринама и усјецима,
у палим крошњама сломљеног и спаљеног дрвећа,
поред опрљених пањева и жила,
даруј, Боже, рајске предјеле козарским душама.

И не заборавимо,
ми који кратко памтимо и стављамо под тепих,
безброј мученика у Јасеновцу и Градини,
стријељане и пресјечених вратова,
завезане у стрџе и џакове,
живе бацане у бунаре,
у жицу мотане и везане,
у ријеку Саву туране,
не заборавимо логор Сајмиште у Земуну,
логоре за дјецу у Сиску и Јастребарском,
логоре у Њемачкој и Норвешкој, и другдје,
свугдје гдје завршише с ове планине,
и Крајине, нестали, никад пронађени,

удаљени у душегупкама и коморама,
кувани у котловима за прављење сапуна.

*Издави ме од нейријатљеља мојих, Госйоде,
и од оних шйшо усйају на ме, заклони ме!*

Прочитавши псалам, млади владика рече:
Не заборавимо пустити сузу,
упалити свијећу и молитвом разданили мрак,
помолити се за мученике-претке,
замолити их да се они помоле за нас,
да им покажемо да их нису заборавили
они чије рођење на Земљи нису дочекали,
ми са забором тумарамо кроз свијет
не знајући ни коме ни куда идемо,
не заборавимо живи у времену
оне који су у вјечности.

16.

Не дајмо да нас окупаторском
причом о бољој будућности,
високи мајушни представник
поново дочека на нож
и баци у справе за мучење,
изведе пред стрељачки строј.

Молимо се свемогућем Богу
на парастосима свакодневне смјене дана и ноћи
за назор ишчупане душе наших патника,
не дозволимо да такозвана дипломатска средства
обришу непочинства над нама

а за узврат Данајци да понуде
економске повластице на кредит,
зној српскога робља у колонијалним фабрикама
на обалама Сане и Уне, Мораве и Тамиша.

На лукаво преименованом *западном Балкану*,
ниским удараца представник стране силе
тражи да заборавимо и тебе, Козаро,
да ставимо дланове на очи
када угледамо њежну дугу
разапету изнад тебе и Просаре,
када чујемо глас дугиних боја у Богу упокојене дјеце,
у пјесми анђела без дисања и застанка,
божанску мелодију што бруји о злодјелу странаца
и њихових помагача из нашега језика.

17.

Ако сам на теби, Козаро, а јесам –
одгурнути њушке што нас јудински љубе,
одбити туђинске уредбе и законе,
луциферовске савјете и приједлоге,
разбуцати лажи и подвале,
очистити ћошкове и таване од њиховог мишомора,
избјежавати их као преврнуте виле и грабље
под босим ногама на стрњикама послјије
пљуска на поткозарским обалама и ливадама,
склонити сјекиру и брадву далеко
од пања посјеченог у нашој шуми,
не дати окупаторима да отимају струју
и свјетло са наше опјеване ријеке:
Дрино водо, жубора њи њвоја,
нећеш биџи међа рода моја!

И зато народ грлато каже:
покупите своје прње и гивикте,
меморандуме, потписе и печате,
натраг у свој проклети завичај,
не дирајте нашу дјецу у воћњацима –
нека с комшијама пјевајући тресу шљиве ранке
и настављају да купе савке и плавке,
да пеку ракију и пекмез од трноваче,
ма пустите нашу младеж да на крајишким
ријекама и притокама, слаповима и језерима
лови деверике и кленове, костреше и мренове,
да на врбове рашљице навијењују
пастрмке и шкобаље, штукe и сомове,
нека у воду одмах врате омалене лињке и златице,
шаранчиће и копрцаве бјелице невинe;
нека и ваша дјеца то чине на водама
од Шварцвалда до Оберкохена,
нека се уче доброти и загрљају,
не учите их ђаволовом људолову.

18.

Никад нас нисте позвали на пјену
вашег чувеног пива „берлинервајс“,
на баварска пецива, переце и кифле,
на празничне ситне колаче „линзере“,
нисте звали ни на слатки хлеб „штолен“,
ни на супу „филештајнер“ од црвеног кромпира,
лука и целера, мркве на дебеле колутове,
празилука на танке прстенчиће,
никад на швапску шунку и палачинке,

на слани куглоф од тиквица и путера,
ни на љуту кобасицу из Баварске,
ни на поховане шницле од свињетине,
на пуњено прасе на њемачки начин,
на пуњеног голуба из Баден-Виртемберга,
а све то заливено коњаком и бијелим вином,
па онда и опљачканом балканском шљивовицом
у подрумима ваших дједова, Ханса и Фрица,
са пуцачким успоменама са мајке Козаре наше.

Али зато, под пуном ратном опремом,
сједали сте у Поткозарју за наше столове
са сиротињском мајчином супом од поврћа
са зачинима целера, першуна и ловора,
сркали крајишку чорбу са запршком
од љуте алеве паприке, бијелог и црног лука,
и грабили омач у танком тијесту
са млијеком, киселим врхњем и кајмаком,
смијали се док смо вам пјевали гласну ојкачу,
облизивали сте се и халапљиво ждерали
печено прасе на ражњу са јабуком у устима,
мљацкали крцкаву кожурицу и шњиту са мочом,
бечили се на сватовски колач и кољиво,
на мућени пекмез од дрењина.

И незвани и незнани,
упорно сте сједали за нашу софру,
без позива и призива
(ми таквога називамо – погузија),
дебелим стражњицама ширили мјесто за себе,
турали се међу нашу страдалну родбину
чудили се откуд нам толико трпезе и предака,
мерачили пите масленице и кљукуше,
гужваре и квргуше, разљевуше и звркуше:

*Мили Боже, слајка ли је њура,
кад се у њу кајмака најура.*

Локали сте нашу љуту
коју измуцавате као – „шливовиц“,
па крушковачу и дуњевачу,
кајсијевачу и бресковачу,
клековачу и јабуковачу,
не зна се која је боља, је ли?

Навукли сте се на препеченицу
из букове и храстове буради,
мрке и жуте попут обада и стршљенова
кад навру око чобана са благом на изворима,
доливали сте ораховачу и медовачу,
комовицу и брљу из наше пјесме,
из нашега вика, повика и крика:
*Сваку мајку однијела Сана
која нема сина партизана.*

19.

Тебе се хватам, Козаро,
и вихора твога, кола што се свија и одвија,
заноси и растреса у пјесми,
дише и разгони уроке и туђинске планове,
хватам се у ојкачку кошницу грлатих душа,
у клецајући корак утабане стазе моје лозе,
хватам се твога сокола и ћука, међеда и вука,
дивље мачке и лисице, јелена и срне,
фазана и јаребице, сокола и коса,
кликташа стогодишњака и орлова што ране лете,
хватам се твојих врела и врутака,

брзака и потока, потајница и понорница,
извирам, ево, с тобом и течем, грцам и пјевам,
не дам и браним, волим и љубим све твоје,
за тебе гинем, Козаро, сестро и прамајко,
рађам се у твојим распореним сјећањима,
у високој тишини мирисне смрче, бора и јелике,
изничем у неумрлом слову твога имена и бола,
у ријечи која је Господња од постанка,
са посијаним душама-пупољцима
козарских великомученика у баштама
за вјечни живот гдје нема земаљских гробова
и прљаве историје човјечанства.

20.

Ако сам на теби, Козаро, а јесам,
у колу, на твојој Мраковици, сејо,
голубијих крила и змијоликог газа,
у весељу и јецају, клику и јауку,
у земној прашини страшних успомена,
ево ме васкрсавам
у љековитом витлу ојкаче
гдје своје младе гласове
полажу стриц ми Сретко, отац Драшко,
дјед Спасоја и прадјед Никола –
редом их оживи планинска пјеванија.

Ори се коло и наставља у сузама
све до бијеле пчеле и бијелога орла:
*Грло моје ко ѿамбура јада,
никад није јадало ко сада!*

ТРИ ПУТОПИСА ИЗ ЕВРОПЕ

*Портрет Ненада Грујићића, рад илустрирајора
Жарка Крекића, 1975.*

СССР: МОСКВА, ТБИЛИСИ, ЛЕЊИНГРАД

По повратку из ЈНА, добијем понуду из Друштва књижевника Војводине да путујем у Москву. Прво одбијем, а онда прихватим у последњи час. Много бих се покајао да нисам отишао. Умало не закасних на авион у Сурчину, увукоше ме за руке у последњем трнутку. У Москву слетесмо на аеродром „Шереметљево“ 12. новембра 1982. године. Дочека нас висока Ирина, оката Рускиња, љупка и плава, понајпре zgodна у покрету, али гле, са београдским листом „Комунист“ под пазухом. Да нам да знања.

У делегацији младих писаца из Југославије: Будимир Дубак из Црне Горе, Тоне Першак из Словеније, Бранимир Донат из Хрватске, Јусуф Буџови са Косова и Метохије, Димитар Башевски из Македоније и ја из Србије, то јест Војводине. Није стигао Горан Симић из Сарајева. У Удружењу совјетских писаца упознамо песнике Вјачеслава Купријанова и Никиту Михаљникова. Први пише у слободном, други у везаном стиху. Купријанов је и био нека врста страног тела у савременој руској поезији. И док смо разговарали у просторијама писаца СССР-а, дође неки службеник и шапну нешто на уво нашем домаћину –умро Леонид Брежњев, газда СССР-а. Разговор убрзо утиша и све се промени.

(По повратку у Нови Сад, за *Летњојис Майице српске* и титоградски часопис *Овдје* препевам Купријановљеве песме. Много година после, он ће постати први лауреат међународне награде „Бранко Радичевић“ на Бранковом колу.)

Смештени смо у московском хотелу „Пекинг“. Уплакане девојке седају уз наш део шанка, на високим столицама висе им ноге у штиклама. Свака цура има осамнаест

лета – тако саме кажу, истичу то. Толико је година са дебелим црним обрвама владао Брежњев. (У свом маниру песник Вујица Решин Туцић знао је закошених уста рећи: „Живео народ на челу – са обрвама.“) Будимир Дубак се заљубљује у Карлину Кархину, једну од младих шпијунки. Излазе напоље и грле се на киши, љубе, она ће ући у његов роман. Околу млади голобради војници разних родова пролазе кроз град, никад краја возилима и тенковима.

Омах по смрти Брежњева, на његово место дође Јуриј Андропов. Није прошло ни три дана, умре и он. Сви забезекнути... Наследио га Черњенко који је, ето чуда, преминуо после тринаест месеци. На власт је потом дошао Горбачов, и крене тзв. перестројка, буде срушен Берлински зид, и настане нова епоха Европе и света.

Било је планирано да наш боравак у Русији траје дванаест дана. После изненадне смрти Андропова, збуњени домаћини, куд ће шта ће, пошаљу нас у Грузију. То нам је непозната земља, део СССР-а постала је 1921. године када је Црвена армија извршила инвазију на Грузију из које је иначе потекао тада свемогући Џугашвили Стаљин. Међутим, није Грузија од јуче, била је позната још у праисторији по производњи вина, рударењу злата и производњи текстила.

Није згорег рећи – налази се на раскрсници источне Европе и Азије, и данас се сматра делом Европе. Граничи са Русијом, Турском, Јерменијом и Азербејџаном. Још у античким временима била су позната њена краљевства Колхида и Иверија. Ваља казати и то да је Грузија хришћанство примила у раном четвртном веку, одмах после Јерменије. Кад упоредимо то са нама, онда видимо да нас векови раздвајају у понечем. А средњем веку доживела је златно доба под краљем Давидом и краљицом Тамаром. Потом се распадала под разним империјама (Монголија, Отоманско царство, Персија) да би на самом почетку 19. века припала Руској империји. А 1982. године смо се, ето, затекли у комунизму СССР-а.

Кажем, мало смо знали у Грузији, а изненада, непла-нирано одлетесмо баш у њу, ми млади писци из Југосла-вије, симпатичне незналице, који се ту чудом нађоше, а сваки од нас мисли да му је књижевни таленат оружје све. Ето нас у Тбилисију, главном граду, смештени у хо-телу *Иверија*, што је, рекох ли, стари назив ове тајанстве-не совјетске републике. Сутрадан, прима нас делегација младих писаца Грузије, у редакцији часописа *Свејлост*. Кад – то све људи у средовечним и старијим годинама. Не видех нигде младог. После је дошао један грузијски млађи полиглота, говорио двадесет пет језика! Знао је и српскохрватски; на велико чуђење свих, казао напамет песму Бранка Радичевића *Девојка на сјугу*. То беше неки судбински знак за мене, повезах пуно касније, да ћу наредне године доћи на чело Бранковог кола. Одведоше нас и на репрезентативну изложбу грузијског наивног сликарства. Све тамно у галерији, најсветлија – боја ора-ха, нигде веселе боје, све браон и црно. О чему то говори? Можда.

Из дана у дан, Ирина мења фризуру и одећу: једном је у царској бунди, нашминкана, други пут – у радничкој блузи, без пудера, трећи – у штиклама са најлон чара-пом на црту, ено је и у трегерима на хлачама на старим патикама. Вешта је и пуна информација. Дружимо се са грузијским уметницима и писцима. Мене и Дубака узме за руку Морис Пасхашвили, један од најпознатијих песника тадашње Грузије, и поведе своју кући пред поноћ. Пробу-ди супругу и кћерку која студира ликовну уметност. Оне одмах изнесоше све што имају од хране и пића на сто, такав је обичај у Грузији – да се ништа не штеди, ма кад дошли гости, све да се нађе у кући пред нашим очима и рукама. Угостише нас весело и неуморно, никад краја. И причало се, и певало. Као да се познајемо годинама.

Око пред зору кренусмо Будимир и ја у хотел, вози нас лично домаћин. Пресретне нас на мотоциклу поли-цајац и тражи исправе. Морис им се представи и они

одусташе од прегледа. Стигосмо у хотел са поклонима: књиге и уметничке слике Морисове, али и грамофонске плоче са грузијском популарном и традиционалном музиком, неке текстове за њихове савремене певаче написао лично Пасхашвили.

(Музичке плоче буквално је зграбила моја прва ташта Рада, у Книну, волела Русију, а тиме на неки начин и Грузију, све је то био СССР, тако се гледало из социјалистичке Југе. Рада ме је иначе подстакла и „пресекла“ моју недоумицу хоћу ли ићи или нећу у Москву. Чак ми је послала и јачи џепацац – да се нађе у туђем свету.)

Домаћини у Тбилисију су нас, затим, одвели у Гори, Стаљиново родно место. Ту видесмо његов велики црни мраморни споменик, до три пута већи од човека. Мало подаље, под дограђеним зидом, да буде „заштићена од зуба времена“, мала родна кућа, тек две невелике просторије; музеј у ком врви од предмета са Стаљиновим ликом: чаше, пепељаре, упаљачи, вазе, кутијице, тањире, флаше, разни сувенири и предмети. Чује се и његов глас са звучника у ћошковима. Млади Стаљин је учио богословију... писао и песме.

Увече, наступили смо у некој соцреалистичкој, невеликој сали крцатој људима у мантилима „шушкавцима“. Све је било набијено неком стишњеном ћутњом. Пар црних женских очију, крупних, у младоликом светлуцању ка мени, као да би бежале у Југославију. Гледам и ја њих. По завршетку нашег наступа, очи несташе у тами, о, небо, зашто ми не излазе из главе! Неки младић хоће да купи мој шал и нападно га скида с врата. Дан раније у хотелу продасмо без проблема шампањац „Милион“ и фармерице.

У мотелу, веома касно, слушамо живу грузијску музику, вечерамо, збијени у уском простору невелике сале. Музичари тресу инструментима и певају, једини плавооки узима два ножа са стола, укршта их и ставља оштрице међу зубе, игра раширених руку, у трансу, потеже велику плетенку вина, подиже изнад главе и разбија о под, о, не дај Боже, да се нешто замеримо, да се на пример удварамо грузијским женама.

Сутрадан домаћини воде нас до једног храма у близини Горија, поред којег стоји усправан, велики камени мушки уд величине човека, и виши. Били смо зачуђени и затечени, али домаћинова прича нас је смирила. То је храм у који долазе жене нероткиње, ту се, по веровањима, лече и потом рађају децу оне које се моле Богу пред феском на којој, по веровању, Христос трепне. Испред цркве статуа, а унутра молитва. Спој паганског и хришћанског на лицу места.

Одлетели смо, онда, у Лењинград, у музеј Ермитаж, где су нас дочекале бабе-кустоси што куњају на столицама. Царска *Аурора*, па Пушкиново село, песникове дубоке чизмице у ћошку куће. Тражили смо да одемо и на гроб Достојевског, то није било у плану домаћина; одломио сам гранчицу са жбуна поред гроба; моја прва жена Миа дуго је чувала ту амајлију у кући, и кад смо се развели, делили стан на два, носила ју је са собом док се није негде загубила.

И да не заборавим, упечатљиви су ми били летови од Москве до Тбилисија и одатле до Лењинграда. Између седишта на поду авиона седело много бучних сељанки у хаљинама, са корпама пуним поврћа и воћа, носе негде да продају. А у Москви видех сиромашне продавнице, у излогу тек понегде дрвена кутија са ситним јабукама, готово празни рафови. Социјализам је то совјетски, зна комунизам највеће земље на свету шта ради. Док не доака.

БЕРЛИНСКИ КАЛЕИДОСКОП

На обалама Шпреје и Хафела, метропола која бректи историјом и културом, Берлин, град са три и по милиона људи, дуг као раздаљина између Новог Сада и Београда. Основали га почетком другог миленијума Лужички Срби и Пруси, на месту где беху вашаришта за трговину стоком. А како се песничка душа осећа у Берлину, данас, где на сваком углу бди фигура великог медведа, маскота и симбол овога метрополиса?

Слетети на аеродром Шенефелд, један од три у Берлину, и остати осам брзих дана у овом гиганту догађаја са безброј књижара, издавачких кућа, библиотека, галерија, музеја, музичких конзерваторијума, позоришта, фестивала, факултета, академија... При том, стално смењивати у глави синтагме: Берлински конгрес, Берлинска битка, Берлински зид, Берлински филмски фестивал... Па Брехт у Берлину, а из родног Аугсбурга.

Одазвах се љубазном позиву домаћина и кренух корак по корак. Дан први беше прошаран сунцем. Наступам на Катедри за славистику, на Хумболтовом универзитету основаном 1810. године. На памет ми пада да се велики лингвиста, антрополог и научник Вилхелм Хумболт дружио са Гетеом и Шилером. Ту је, сто година после, навраћао и Алберт Ајнштајн. Љубазно ме дочекује професорка Весна Цидилко са студентима који су, поред осталог, име песника из Новог Сада видели на окер плакатима у ходницима. Студенти су већ имали по десетак фотокопираних мојих песама.

Весна Цидилко ме представља на немачком језику, а затим говорим песме на српском, махом напамет. Чују се и песме на немачком. Међу студентима су и три девојке

са наших страна, Сарајке и једна Новосађанка. С њима је и један седамдесетогодишњи Немац који је два пута накратко био у нашој земљи и, ето га, жели да студира српски језик. И он хоће моју књигу „И отац и мати“. Док је потписујем, изненада ме фотографише. Студенти постављају добра питања: А сонет као савршена форма, а (не) могућност превођења поезије на други језик, а надахнуће, а занат?

Предлажу ми да сутра наступим на *Балканској вечери* у интернационалном клубу студената. У међувремену се затичем код јединог преосталог дела Берлинског зида дугачког двадесетак метара. Иначе, и данас најпродаванији сувенири су парчићи овога зида у величинама од дугмета до шаке. Фатални зид делио је Немачку „на три половине“ од 13. августа 1961. године па до 9. новембра 1989. Севну ми опет однекуд Берлински конгрес из 1878. године којем је председавао немачки канцелар Бизмарк: Србија добила независност, Црна Гора и излаз на море, а Аустроугарска право да окупира и смири Босну и Херцеговину и да у новопазарском Санџаку држи свој гарнизон.

На Балканској вечери слушам на немачком језику Гетеов превод Хасанагинице па онда на српском. Исто бива и са прозом нашег јединог нобеловца. Просијава звуке и надарена флаута Станиславе Бараћ. Столови пуни наше хране и пића: припремиле Ивана, Тамара и Весна. Немцима се допала песма коју сам написао пре двадесет година: „Пада снег. / Ко то види? / Нико ништа не види, / а и ако види, / неће да види. / Ми који заиста видимо, / ћутимо и не видимо. / Зашто бисмо видели?“. Лако су је превели.

У Берлину наредних дана небо је сетно сивкасто. У Црквенонародном дому, дозиданом за културне потребе уз здање Српске православне цркве купљене од евангелиста, са дугим попречним клупама, о лирици пристиглог песника говори Стеван Тонтић који већ десетак година живи у Немачкој. Остаје још кратко у једној уметничкој

колонији код Бремена. Наступа и Костас Папанастасиу, уметник грчког порекла, који пева на десетак језика. Власник је посећеног ресторана-галерије „Терцо мондо“ у центру Берлина, где се окупљају људи са „оно мало душе“ из свих крајева света.

Необичне судбине плету се око мене. Сви би да разговарају. У Берлину живи око тридесет хиљада Срба. Један Сремац ради у администрацији Бундестага, брине о набавци униформи и обуће запослених. Али, он је и диригент хора Бундестага у којем певају Немци и један наш човек из Босне. Видех и чух стоматолога, пореклом из Лознице, како виртуозно свира виолину. У просторијама Рајхстага, вели, пре коју годину, за време овог нашег најновијег рата, свирао је „Марш на Дрину“, и нико му ништа не пребаци. За разлику од свога колеге електроинжењера који је, венчавши Немицу узео њено презиме, виолиниста је с другом Немицом задржао своје. Један Шапчанин, надимком Бонасера, бивши боксер, већ је деценијама у Берлину. Његова фирма, у којој раде махом Немци, сада обнавља Дрезденску оперу страдалу у недавним поплавама.

Присетих се Гетеовог сусрета са Вуком и Сарајлијом. Карацић огромних бркова, са дрвеном ногом и бројним ордењем на прсима, а Симо Милутиновић, јуродивих очију и манитих покрета. У ресторану „Морава“ налазим Рихарда Питраса, немачког песника средње генерације, којем Тонтић преводи књигу песама „Медена шиба“ на српски језик у Бранковом колу. Сетих се лепе фотографије: Рихард Питрас и Душко Трифуновић пре петнаест година у ресторану „Липа“ у Новом Саду. Сад му је сада брада и носи наочаре.

Питрас ме води кући у којој видех непојамне књигореде и товари наслова, не само на полицама, већ и у великим кутијама на подовима четирију претрпаних соба у којима нигде кревета. Као иглу из стога сена, извлачи ми збирку песама Оскара Давича на немачком из познате

едиције „Песнички албум“ где је својевремено објављено преко стотину светских песника.

Иначе, мој угледни суграђанин, Александар Тишма, и даље је у самом врху најпревођенијих писаца на немачки језик. О његовој прози, поред осталих, високу оцену, у више махова, изнео је Марсел Рајх-Раницки, папа немачке књижевне критике, а у гледаним телевизијским емисијама „Литерарни квартет“.

Најупечатљивији утисак, међу нашим песницима који живе у Берлину, оставио је четрдесетдвогодишњи Владан Ракић који је нагло објавио четири књиге код наших мањих издавача. Ни једну промоцију није имао у родној земљи. Схватих да су га наши писци опељешили. „Укле-ти“ Ракић једва извукао живу главу из демонске везе са рускињом Емилијом којој је посветио и цео наслов књиге. Поверавао ми се крај Бранденбуршке капије. Чека да му се ускоро истовремено појаве још четири нове књиге у отаџбини. Из града окићеног Божићном позлатом, која не светли целу ноћ због штедње у целој Немачкој, са истог аеродрома полетех и сат и по времена, до Сурчина, листах млађег Ракића, аутора збирки „Берлинска божурења“ и „Србија над Берлином“.

(Политика, Београд, 2002)

КАРПАТСКЕ СЛИКЕ И ЗВУЦИ

Путовати железницом која је дика румунског саобраћаја, па још и дању, и то великом брзином, значи директно у пулсу осетити крупне пределе равнице или, пак, красоте карпатског комађа с неба спуштене природе што одише особеном снагом и мистиком. Сама се прелиставају сећања на 14. век када су створене независне кнежевине: Влашка под кнезом Басарабом, Молдова кнеза Драгоша и Ердељ или Трансилванија. Између 16. и 17. века, влашки кнез Михал Храбри успева да окупи већину румунских земаља које ће се коначно ујединити тек након Првог светског рата.

На географском рељефу данашње Румуније, уз извесна одступања, с почетка другог века, негдања Дакија је пала под управу Римског царства и тако постала последња земља коју је тадашња империја освојила. О Румунима у Дакији, потом, веома дуго, све до краја дванаестог века, нема конкретних извора, мада се у десетом веку помињу на Балкану. Касније, нарочито, у 19. и 20. веку, убрзано се развија ритам друштвених и културних збивања.

У познатом културно-туристичком и монденском месту Куртеа де Арђеш, од 9 – 18. јула 2005. године, одржан је девети по реду међународни песнички фестивал који је окупио значајне поете из преко двадесет земаља. Домаћини фестивала, Каролина Илика и Јон М. Думитру, познати румунски песници, на челу су Фондације и интернационалне академије *Оријент-исток*. Свеже штампана антологија (на 474. стране), „Венера и Мадона“, са бројним песама свих учесника фестивала, говори о вредном подухвату домаћина. Антологија доноси песме на румунском, али и на енглеском језику.

У прошлости, Румуни су у писаној књижевности користили црквенословенски, односно, старословенски као државни и верски језик. Први целовит текст на румунском језику, писан ћирилицом, сачуван је из 1521. године. У седамнаестом веку Турци превладавају тим крајевима, али Румуни никад нису пали у потпуно ропство попут Бугара, Срба или, пак, Грка. Ћирилско писмо одржало се све до 1860. године када је уведена латиница.

Михај Еминеску је лирски епицентар румунске књижевности. На фестивалу затичемо изложбу сонета, односно, Еминескуових цртежа из 19. века поводом обиља његових песама исписаних у овој старој форми. У епископској палати, а уз цркву која се управо грађевински обнавља и дотерује, српском песнику Милану Ненадићу свечано је уручена повеља поводом његових препева (заједно са Илеаном Урсу) поезије Михаја Еминескуа. У Куртеа де Арђешу, старој влашкој престоници, показујући да смо научили румунски, насмејано смо се частили са *буна зиуа* (добар дан) или, пак, *норок* (живели!).

У манастиру Бисерика из 14 века, необично образована и духовита старија жена пантомимски наређује да се не сме фотографисати ни једна фреска због светлости апарата који, како тврди, оштећује површ уметничког дела на зиду. Бисерика је манастир сличних архитектонских решења попут наше Грачанице или, пак, Студенице, очигледно, рађен у дослуху са ширим просторима православља. Помињу се и конкретни контакти са Србима.

Дракулин замак на Карпатима посећују туристи са свих континената. У чувеном замку живео је Влад Цепеш (1431-1476), чије презиме значи *колац*. Он је том „сравом“ на разне начине кажњавао своје поданике. Млади водичи показују просторије на два-три спрата, неке су повезане и тајним пролазима. Ту је и у црном дрвету Дракулин намештај: кревети, столоваче, те златно и сребрно посуђе и пехари, слике и разни предмети. У дворишту

замка је велики бунар наткривен металним обручевима. Дубок, изазива најжењу машту. Одмах уз дворац навелико се продају најразличитији предмети и адиђари везани за карпатског крвопију. Ненадић и ја узесмо два црна шешира и фотографисасмо се као какви беђари.

Румунски песник Глигор Сава, један од домаћих писаца на фестивалу, на махове својим духовитим жестовима демистификује протокол целог догађаја. Из дана у дан пресвлачи се, час у лепа одела с краватом, часу у бели кимоно. Дамама љуби руке, умаче им прст у вино, а онда попут мачка облизује. Неко му у шали добацује да личи на Дракулу.

Италијански песник Клаудио Пацани говори песму бусајући се груди, испушта необичне звуке и прави несвакидашње сценске покрете. Лејла Ханахем, песникиња и сликарка из Туниса, буцкаста и детињаста (где год је прилика, хода боса) имитирала је у разним приликама Италијана и изазивала провалу одушевљења. Прискакао јој је у помоћ и јордански песник Муса Хавемдех са истуреним брком који је претио да спадне с усне. Са Езатом Ал Камхавијем из Египта, певали су песме свога поднебља.

С обзиром да директорка фестивала одлично пева румунске старе песме, даровити појци су забрујали на разним језицима. Чувши нашу песму „Магла паднала в долина“ у мојој интерпретацији, Немица Петра Нагенкегел, видно је плакала на ту мелодији и молила да јој преведемо стихове: „Кроз трепке брашно да сејеш,/ со слзи да го замесиш,/ на груди да го развијеш,/ со душа да го испечеш“. Исто је било и са крајишким ојкачама: „Тијо пјевам, тијо се увијам,/ тијо драгог у срце убијам.“ Сеад Беговић из Загреба успевао је, уз моју помоћ, да у пар наврата узбуђено отпева сплет далматинских песама: „Ју те сан се заљубија“, „Тирибирибела Маре моја“. Албанка Олимби Велај тргла се из очаравајућих лепота сусрета и отпевала две-три песме свога рода.

Владимир Пасантез из Еквадора, који тренутно живи у Букурешту, студира оперско певање. Швеђанин Томас Тидолм, који живи на селу, свира фрулу коју је дан раније купио у Букурешту. Сантоз Лопез из Венецуеле поклања домаћинима пар малих традиционалних бубњева. Руске песникиње, Ирина Ермакова и Елена Исајева, нежно, готово скривајући се, певуше руске баладе за најмлађе, али онда сам их, тако стидљиве, подстакао рекавши да су из највеће земље на свету и да не може проћи ова међународна певанија на Карпатима без њихове мелодије. Уз гитару, Петер Блајкнер из Беча ојачавао нас је сонговима из Брехтове песмарице, духовито, са јаким гримасама на лицу.

На фестивалу бриди култно поштовање поезије, висока мисија која не признаје импровизације. Чи Тунг из Вијетнама, поезију казује крупно шапућући, унесено прати лепрш сваке речи. Румунски песник и академик Аурел Рау вешто говори песму у којој се игра слоговима свога имена. Присећамо се Румуна Исидора Изуа, оснивача летризма у Француској. Дабоме, помињемо и Тристана Цару, такође славног Румуна, зачетника дадаизма у Паризу. Неко додаје: „А Ежен Јонеско!“.

Поред Музеја књижевности у Букурешту стоји у белом мрамору споменик подигнут Никити Станеску, песнику преминулом пре десетак година, аутору чувеног стиха: „Ја сам мрља крви која говори.“ Недалеко одатле, налази се, на наше изненађење, рад Ивана Мештровића, огроман, у црном мрамору, споменик у част Јона Братјану (1864-1927), једног од румунских трибуна. У раскошној вили „Флорика“, у планинском делу Куртеа де Арђеша, сусрећемо се тек са обилним траговима чувене породице Братјану која је, поред осталог, дала заредом шест министара финансија у разним владама Румуније. Вински подрум подсећа на чувене сремскокарловачке.

Пред вилом „Флорика“, у сумрак, наново се чула песничка вавилонска кула језика гостију фестивала, Хорхе Мигуела Кокома (Мексико), Наима Араидија (Палестинца из Израела), Мерцедес Роф (Аргентина), те најнижег растом, веселог Василие Таратеануа (Румуна из Украјине), Бакуа Имерија (Албанца из Македоније), Мехмета Атиле Мараша (Турска), Ане Сантоликвидо (Италија), Нађе Попов (Бугарска), Влада Збаркиога (Молдавија), Марте Канфелд (Уругвај), Хајмеа Б. Росе (Шпанија), који је заједно са Браниславом Прелевићем приредио антологију наше поезије на шпанском језику „Песници сведоци једног рата“.

Вече пред растанак било је посвећено традиционалним играма и песмама Румуна. Њихова изворна песма је дрхтурава, понорна у висинама, чулна, пуна ероса и туге, истовремено, моћна и недостижна у мелодијским скалама. Румуни свирају најчешће у гајде, тилику и кавал (врста флауте), букум, кобзу и друго. Присутствујемо игри „Периница“ са марамом. Девојка у средини кола држи мараму, игра и окреће се у круг, нагло прилази мушкарцу у колу, набацује му рубац око врата и повлачи к себи. Ставља мараму на тло где обоје чучну и љубе се. Затим, младић узима мараму, игра и чини исто, бира девојку. И тако у недоглед.

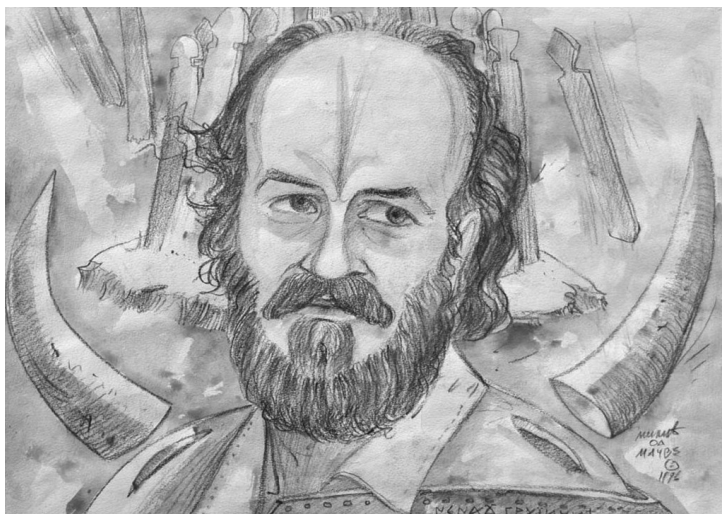
Једно од најстаријих народних остварења јесте *йесма јелика*, обичај да се рано умрли младић испрати младом посеченом јелом. Готово да не постоји ниједан значајнији румунски песник, а да није потражио изворе надахнућа у народном усменом стваралаштву (Василие Александри, Јон Креанга, Михај Еминеску, Георге Кошбук, Шт. О. Јосиф, Михај Садовеану, Каролина Илика). На памет нам пада наш Васко (Василие) Попа, Румун пореклом, који је, управо, у фолклорној магији српске културе, гле, пронашао зденце за поезију светског домета

Пред одлазак из Букурешта у Србију, у неколико сати проведених у великом парку, открива се паралелни свет у по бела дана: макрои, проститутке, трансвестити, хомосексуалци, наркомани, просјаци... Група пубертетлија, де-чака и девојчица, у брзом покрету, дувају лепак у кесама. То исто чини на клупи, посувраћених очију, са укоченим ногама у ваздуху, и младић налик боксеру Тајсону, којем испод каиша виरे пластичне боце некаквих хемикалија. У парк улази полиција у аутомобилу, кружи и одузима кесе, пиће и сумњиве предмете.

Избијамо на семафор, прелазимо улицу на којој више нема или су тек, једва видљиве, некад биле „зебре“. Нису ли и оне нужан услов за улазак у Европску унију? Транзиционо пресвлачење навика и живота са истим западним банкама, мењачницама и билбордима какве сусрећемо и код нас. Која ли је империја дуговечнија, она од пре две хиљаде година или ова данашња? У купеу за спавање точкови моћно откуцавају сад већ незаборавне успомене из Куртеа де Арђеша.

(Политика, Београд, 2005)

ТРИ ЗАПИСА

Портрет Ненада Грујићића, рад Милића од Мачве, 1996.

ЗАПИС О СРЕТЕНУ СТОЈАНОВИЋУ

Био сам позван на београдски РТС да за Дневник дам изјаву о ојкачи и њеном упису у први Национални регистар нематеријалног културног наслеђа Србије, чему сам највише допринео. У предворју ове велике медијске куће затекао сам изложбу посвећену вајару Сретену Стојановићу, једном од најпознатијих Приједорчана. Поред низа Сретенових скулптура, махом из приватних колекција, на средини видех велики храстов радни сто са клупама и столицама, које је вајар осмислио и својим рукама направио. На столу – оловке, кистови, ситнији алат, делови омањих радова, лични предмети, фотоси, ретке ситнице...

Узбуђен дивним чудом у сусрету са изложбом, подигнутих обрва предочих новинарки о чему је реч – да је Сртен Стојановић (1898-1960) родом из Приједора, одакле сам и ја, и да ме то посебно дира и надахњује. Рекох јој да ћу баш ту, на тај сто положити свих пет издања књиге Ојкача. Нека ту буду сликане за прилог о ојкачкој певанији коју је Сртен сигурно још као дете чуо и слушао у Поткозарју. И нека баш са тим издањима на Стојановићевом столу, у ТВ-монтажи, бар делимично буде покривена моја изјава за телевизију.

Ношена својим планом снимања, новинарка и не чу моје усхићене речи, већ збрзано добади нешто треће својим сарадницима. Видех да она и не примећује да је то изложба вајара Сретена Стојановића. Напросто, добила је задатак да негде уради телевизијски прилог са мном и – тачка, не види никог и ништа.

И, урадимо прилог о ојкачи: дао сам изјаву, сниматељ из неколико углова усликао моје књиге на вајаревом радном столу. Замолим новинарку да ме фотографише поред

једног његовога рада, поред бисте Младена Стојановића (Сретеновог рођеног брата), чији се споменик, иначе, налази у центру Приједора. Она прихвати моју молбу и фотографиса ме два-три пута, али и даље не примајући к знању о чему ја то уствари зборим.

О, колико ли сам пута као дечак у Приједору пролазио поред Младеновог споменика, а да све време нисам знао да га је извајао његов брат – Сретен. Многи то нису знали ни у Приједору, ни шире, а споменик је подигнут највероватније 1950. године (због чудно несигурних трагова о томе у времену неки рачунају и два, односно четири лета доцније). А прича се да вајар никад више није дошао у Приједор. У завичају, Сретену није придаван толики значај као што је Младену. Био је у сенци легендарног брата. Младен није отишао из Приједора, остао је на Козари, где је као велики јунак-ратник, пре тога и као љекар, био омиљен у народу. Али, Младен је мучки убијен 2. априла 1942. године у Јошавци на Козари.

У анкети коју је пре десетак година правео један бошњачки лист, међу десет најчувенијих Приједорчана, по врло пристрасном мерилу анкетара, налазила су се само двојица Срба, Младен Стојановић и моја маленкост. Преосталих осам били су муслиманске вероисповести: фудбалер Идриз Хошић (репрезентативац Југославије и играч у многим страним клубовима), певач Халид Муслимовић и други. Сретена нема, но ту је свакако било места и за њега. Одрастао је и васпитаван у угледној православној свештеничкој породици у Приједору, и по очевој и по мајчиној линији. Као млади ђак у Београду, Сретен је једном приликом јавио брату Младену, који се налазио у Тузли, да се нађе при руци Гаврилу Принципу који ће проћи туда. И Сретен и Младен, с почетка двадесетог века, као чланови „Младе Босне“ тамновали су због својих идеја – да се аустроугарски јарам збаци са леђа народа у Босни и Херцеговини.

И ова изложба Сретена Стојановића у Београду прва је после четрдесет година ћутања у Србији о великом вајару пореклом из Поткозарја. И он, гле, припада скоро па заборављеним српским великанима; такав смо ми народ, импрегнирани и хипнотисани сменама идеологија и политичких помодарија, и њихових тренутних деловања. Нема апсолутне земаљске правде и истине.

Сретен се школовао у Аустрији и Француској. Најпре вајар, и то какав, али уз то, дабоме, и цртач, акварелиста, ликовни критичар, писац, теоретичар и професор универзитета. Лазар Трифуновић га описује као „згодног и галантног младића, са обавезним шеширом на глави који се добро уклопио у боемске кругове Монпарнаса“. У Париз је дошао 1919. године код чувеног Емила Антоана Бурдела коме доноси своју личну карту оличену у бистама мајке Јованке и оца Симе. Већ у јануару 1920. излаже у Националном салону у Паризу.

У Београду се дефинитивно настањује 1922. године, где прави атеље и учествује у оснивању уметничке групе „Облик“. Путује 1927. године по СССР-у, а друштво му праве Владислав Рибникар и Драгиша Васић. За време Другог светског рата долази му трагична вест о погибији брата Младена на Козари. То му после рата, као уметнику, појачава политички и друштвени активизам. Постаје председник Народног фронта Београда, секретар Савеза ликовних уметника Југославије, председник Ликовних уметника Србије, уредник часописа „Уметност“ и покретач Просветине едиције „Сликари и вајари“.

Био је декан Ликовне академије у Београду, и члан САНУ. Најважније, и поред осталог, за траг у времену, урадио чувене споменике Карађорђу, Његошу, Филипу Вишњићу и Бранислав Нушићу, антологијским личностима српске историје, културе и књижевности, али и велики споменик „Слобода“ на Фрушкој гори. Уз Тому Росандића, Риста Стијовића и Петра Палавичинија сматра се главним актером савремене српске скулптуре.

Монументална скулптура Његоша прво је постављена 1952. године у Титограду, а потом њена реплика у Београду на платоу испред Филозофског факултета. Скулптура Карађорђа, коју је Сретен Стојановић завршио 1955. године, тек две деценије после смрти вајара (1960) постављена 1979. године на платоу Врачара. Вајарева породица је одмах донирала ту скулптуру Београду, која је нажалост дуго лежала закопана у угљу, у дворишту ливнице. Црногорци су опет ускочили и споменик Карађорђу у Титограду подигли 1968. године, што је тек тада подстакло успаване газде Београда да једанаест година касније подигну Сретенов споменик Карађорђу испред Народног библиотеке и Храма Светог Саве.

Једна моја књига огледа, есеја и критика, *Плес у негвама*, која се 1997. године појавила у београдској Просвети, има на корицама фотос скулптуре *Бацач камена* Сретена Стојановића. Уметник ју је урадио у својој двадесет шестој години, а скулптура се, као део сталне поставке, данас налази у галерији „Павле Бељански“ у Новом Саду. Одлазио сам тамо да је видим, и не само њу, ту има још изузетних Сретенових дела: „Гуслар“, „Уметникова жена“, „Огрлица“, „Милан Миланковић“ и „Портрет Павла Бељанског“. Тиме сам се, још и тада, (не)видљивим духовним нитима, везивао за свога земљака, а поготово богатим каталогом који обухвата поменуто и друга дела.

Павле Бељански (1892–1965) био је дипломата и страствени колекционар, народу завештао Спомен-збирку са својим именом у Новом Саду. Колекција врхунских наших сликара и вајара садржи 185 дела од 37 аутора. Апсолвирао је права у Београду 1914. године, а већ наредне године у Ђачком батаљону са војском одступа преко Албаније. Ослобођен од војне обавезе, права наставља да студира на Сорбони и у Паризу, где и магистрира и пријављује докторат. Међутим већ 1919. ступа на дипломатску дужност у Краљевском посланству у Стокхолму.

Дипломатску каријеру наставља у Берлину, Варшави, Бечу (где одлучује да прикупља уметничка дела српских мајстора) и Риму.

Аналогно наслову моје књиге, „Плес у негвама“, по својој симболици, скулптура „Бацач камена“ Сретена Стојановића предочава савладавање животних препрека и сталну потребу за постизањем нових резултата. Можда је млади Сретен Стојановић урадио ову скулптуру као одблесак или пандан оној чувеној Мироновој, Бацач диска, из старе Грчке. Међутим, наш вајар је одрастао у крајишком амбијенту, где је бацање камена с рамена стара народна игра која указује на витешку способност појединца. Стојановићев *Бацач камена* ногама је чврсто везан за тло, за разлику од Мироновог, који лебди.

Стојановићева скулптура, *Бацач камена*, била је идеална за мене, боља се није могла наћи на корицама уз наслов књиге *Плес у негвама*, чиме сам нагласио поруку да сваки уметник, ма у ком жанру, попут балетана мора виртуозно савладавати препреке са ранама на стопалима, у супериорној изведби свога дела без обзира на искушења и бол. Дакле, играти телом и духом надахнуто, у оковима стварности, у букагијама (негвама) око ногу, као сужањ бачен у тамницу са вером у своје идеје. То је једна од формула уметничког чина који доноси плод.

Елем, прилог о ојкачи у Дневнику РТС-а емитован је већ сутрадан. У њему су се заиста видела сва издања моје књиге Ојкача на радном столу Сретена Стојановића. А у њима – чувена козарска ојкача: „Иде Младен, води партизане,/ развео их на све чет’ри стране.“ У Приједору је обновљена родна кућа ове двојице великана. Тиме је завичај коначно поставио у исту раван два рођена брата и њихову угледну породицу која је репрезентативни пример српскога духа, културе и живота у Босанској крајини.

(2013)

О РИЈЕЦИ ГОМЈЕНИЦИ

Од Приједора према Гомјеници, испред моста на каналу, стоји натпис „Ријека Гомјеница”, Како? – питам се. Откуд мутни и беживотни канал да буде ријека Гомјеница. Чак је и жубор његове прљаве воде неприродан док се улијева у Сану, онемоћалу љепојку, која, попут многих ријека, лагано гасне и каља се технолошким загађењима.

Ријека Гомјеница? Како је тугаљив и, у исти мах, апсурдан натпис на обали канала. Сјећам се колико ли је само била лијепа та већ заборављена рјечица, нарочито љети када се окити купачима одасвуд. Гдје год да јој приђеш, с које год стране да је погледаш и такнеш – она раскошна и здрава. На обалама граја, радост, пуноћа живота. Вода чиста, шљунак се пресијева. Природне скакаонице са обале, са квргавих врба, са малих млинова.

У јутра и сумраке – риболовци. А рибе! Које све није било: шаран, сом, штука, клен, пастрмка, смуђ, лињак, подуст, шиљар, мрен, деверика, караш, костреш, плотица, зека, златица... Ко год би забацио удицу, уловио би нешто. Међу најбољим рибарима: Ацо Милутиновић, Проле Драгић, Милан Кечан... Ноћу запну канате и ујутро, к’о у продавницу, по неколико килограма шарана и сомовине. Ми дјечурлија ловили смо на муву, глисту, хљеб, ашламу... Ако пловак лагано шета по површини воде – лињак је, ако силовито потоне – штука, ако лагано замакне у дубину и спирално кружи – деверика.

Ријека Гомјеница текла је од свог извора, код манастира Гомионице, до Сасине. Канал ју је пресјекао код Рељића, у Марићкој. Одатле је оплакивала Ракелиће, Саничане, Ђелу и Гомјеницу, те Петров Гај, Трнопоље и Гаревце. У Ријеци Гомјеници научио сам да пливам. Као

штркљаст осмогодишњак препливао сам је најприје тамо гдје је најужа и најплића, код Вуковића, потом, како сам се све више увјеравао у снагу својих мршуљавих руку, код Хамзиног тука, гдје је била шира изазовнија и, на крају, преко Зеленца, њеног најдубљег дијела у доњем току. Зеленац? Рај за скакаче и рониоце. Нико му није пронашао дно. Причало се да на дну Зеленца живи огроман сом који ноћу излази на обалу и пасе жито.

Млинови?! Они су посебна прича. Један одмах уз Зеленац, Бецнеров млин, одраније власништво Буљубашића, па Чврка, други понад Бакаја, Францов млин, почетком вијека купљен од Јакуповића, те Средића и Сарајлића заједнички млин. Ганића млин, па Љубушића млин који је почетком Првог свјетског рата послужио аустроугарској војсци да меље џакове кафе, затим, Куртовића млин, Хусеиновића млин, Новаков млин, Мешића млин, Гајинов млин чији су први власници били Палићи, те још три, Карарића, Буцаков и Сивчев млин. Осим ових, подно Мршића, у једном од огранака Гомјенице која се гдјегдје рачвала, било је и пар малих, тзв. кућних млинчића за породичну употребу.

У Бецнеровом млину радио је доброћудни Урош Топић, бркати шаљивџија, вриједан млинар ког је волио читав крај. Једног магленог јутра пукла вијест да је Урош страдао, пао под млински точак и нестao. Погођени догађајем, мој другар Дујo Вукајловић и ја написали смо чланчиће и послали у сарајевске „Мале новине“.

У Францовом млину послове је водио виталан, енергичан, необично образован и духовит старији човјек. Доста је читао. Дobar познавалац историје, па дијелом и књижевности. Мудро је просуђивао o свему. Франц Маторе, Нијемац поријеклом. Папирни новац држао под капом на глави, увијек бијелој од брашна. Недавно је умро, у дубоким годинама, до посљедњег дана, возећи се на моторчићу *Томосу*, увијек разговорљив и срдчан. Направи-

вши електрични млин поред главног пута, први од свих млинара из доњег тока Гомјенице, само је Франц наставио с тим занатом. У новом млину данас ради његов син Иво, у много чему сличан оцу. Испричао ми је да је њихов стари млин, између два рата, неколико дана сликао извјесни Артур и да им је ту слику продао за једну гуску.

Несрећу ријеке Гомјенице најавили су жути булдожери и дамperi који су без милости ровали и прекопавали, не жалећи рјечни ток. Народ се узврпољио и на различите начине коментарисао појаву тешких машина. У одсјеченим рукавицама ријеке, мутећи воду, лако је било, рукама и мрежама, ухватити огромне количине рибе. Та тренутна благодет оставила је горке посљедице: рибе су брзо цркавале у барама убуђале воде, без ваздуха и свјежег тока.

Основна идеја конструктора канала била је да пространим коритом, од Рибњака до Сане, претури што веће количине воде у којој би било и свакојаког отпада што га рјечице Томашица и Црнаја носе од рудника. Конструктор канала није се обазирао на живописну и ничим незамјењиву љепоту ријеке Гомјенице. Кроз њен кривудасти и лепршави ток он је, попут какве големе игле, зарио се у вјештачки канал. Није се досјетио да би канал, у тој својој једнообразној и, баналном протоку прљаве воде подређеној функцији, могао бити постављен и мимо главног тока ријеке. Добило би се много. Овако, једним ударцем учињено је двоје: убијена је ријека и направљен беживотни канал који становништву готово ничем не служи. Ако се дјеца у њему окупају, оспу се лишајевима, ако се поји стока, разболиће се, ако рибу ловиш, сатима дреждиш на обали – нема, ако која домаћица не хајући опере веш, он пожути.

Шта је остало од ријеке Гомјенице? Пусту рукавци, затрављене баре пуне жаба и комараца, исушена корита по којима расте шибље и коприва. Искомадана ријека данас служи за бацање отпада и ђубра. Свуда комади зарђа-

лог гвожђа, лимова, олупине шпорета, дијелови бицикла и дјечјих колица, полупани намјештај, најлон кесе и џакови, ижуљане штикле и цокуле, окрњени црепови и суђе, попарана одјећа и крпетине, труле новине, спљоштене картонске кутије и конзерве, шљака, ђубре, смрад.

Сребрне рибе више не искачу из воде. Не довикују се рибари. Не плове мали чамци начичкани дјецом што по површини бацају камене шкрље. Сад уз обале цијучу пацови и шмугају у рупе, ријетка птица, без цвркута, залепета крилима у дивљем врбаку, а некакве глисте и пијавице мигоље по масном глибу. Бајата тишина. Тужни мук. Мртва је ријека Гомјеница.

(Козарски вјесник, 1986)

ПОД ЛИПОМ ТОМАШИЧКОМ

Једно од четири томашичка гробља зове се Станковића гробље познато по огромној, преко двјеста година старој липи на врху бријега. Широко дебло липе чија бујна крошња крајем прољећа замири цијелим крајем, тек три пара људских руку могу обухватити. При квргавом дну стабла, као какво необично око, вири комад сивозеленкастог камена што, из године у годину, како липа расте, утапа се, миц по миц, у њену душу.

Легенда каже да је брат убио брата, сахранио, гроб обиљежио крупним каменом и ноћу, да нико не види, уз сâм камен засадио липу. Деценијама дебло се развијало, све више обухватало и под своју кору, у срж, гробни камен увлачило. Није га одгуривало, већ прихватало као што брат брата грли, у големој љубави, болно се кајући због почињеног злочина.

Око липе гробови, имени и безимени. Под њеном крошњом, метар-два од стабла, налази се омања, нахерена, с врха окрњена крстача. С једне њене стране су три, различитих величина, правилно исцртана круга, а унутар њих шестокрили цвјетови; с друге, пак, једва видљиво, пише: „Овде почива божијак Гавро Лопар, рођ. 1871, а погин’о 31. јануара 1886. године.“

Сто година је прошло од смрти петнаестогодишњег Гавре. Занимљиво је да је у ћириличком тексту слово р окренуто наопако, па је неко, ко зна колико година послије, додајући слову горњу црту, у ријечима почива и погин’о, направио квадратиће. Једино у презимену Лопар слово р је остало оборено на леђа. Као да се тај анонимни дописивач плашио да такне у срушено слово, у презиме рано преминулог момчића који се никада неће подићи на ноге.

Обишао сам и гробове дједа ми Спасоје и бабе Зорке Грујичић. Почупао сам траву, бујад и ижџикљало ситно багрење. Остало је нешто цвијећа. Испод дједовог имена, на малом споменику, урезано је и име његовог сина Сретка, младог партизана, борца Прве крајишке бригаде, који је, пресјечен рафалима, погинуо у бици с Нијемцима. Стрицу Сретку не зна се гроб.

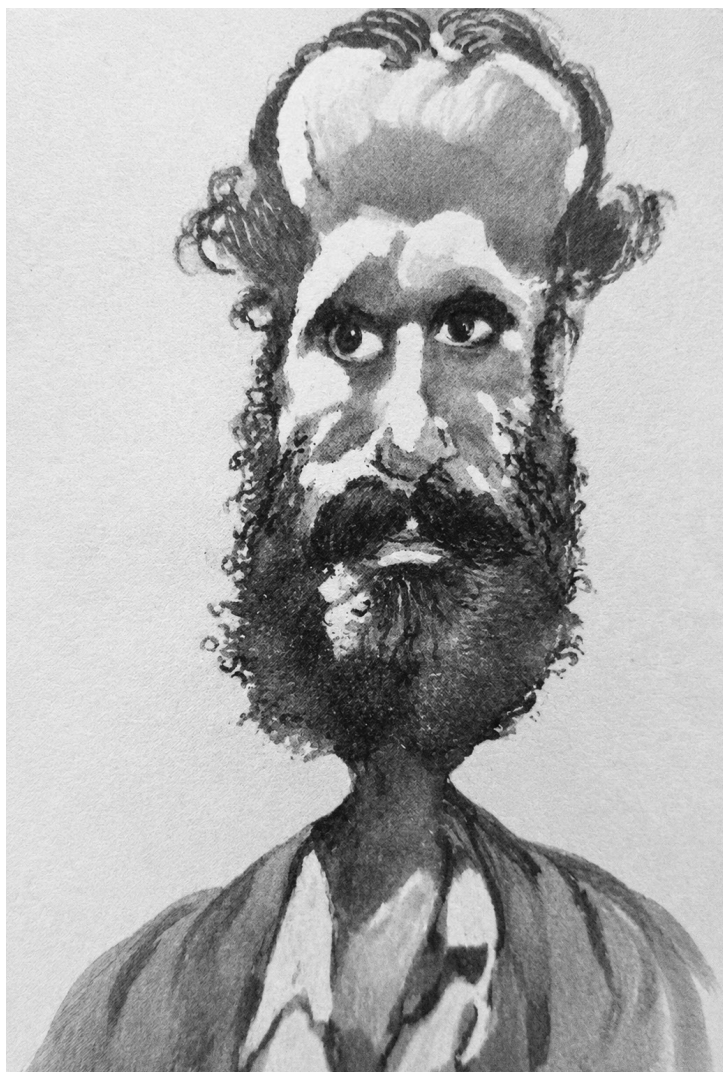
Недалеко од липе, преко неколико живица, мирује пусто имање мојих Грујичића. Лијепој крајишкој кућици, у којој сам јео медени сир, ни трага. Нечије кравице пасу и замахују репом гонећи муве с мршавих бедара. Воће подивљало.

За славу Масла, љети, с дједом и бабом на збору код Дабића, из сепета покривеног бујади, продавао сам слатке крушке јечменке и црнице. А сада, на ударац дланом о длан, из крошње чије сам слатке плодове љети јео, у небо кречећи суне јато брљака. Од свега што је значило живот на овом имању остала је само дубока планинска чатрња коју је, дошавши из Лике, ископао прадјед Никола. Од здраве хладне воде отварао би се апетит напречац. На чатрњи грање и туга. Око ње мота се неко уцвиљено керче.

Околна брда – оглодана. Булдожери и демпери појели шуме и пашњаке. Зарад жељезне руде нестале су стазе и богазе којима се ашиковало и ћућорило о пировима и испраћајима у војску, пјевало се на сав глас и играло. Више се не довикују с брда на брдо Стојанчићи и Савићи. Доље, уз асфалт, пуше се руднички димњаци. Већ двадесет година куља густо дим и црвена прашина пада на биље и дрвеће. Мрку купину не можеш више чисту убрати. Ни рушт није више онај што је био. Жутоцрвена трава прашину умеће у ципеле. Мутни поток, нема оних мириса природе. Томашица, попут већег дијела свијета, плаћа данак новој цивилизацији. У сумрак, силазећи са бријега, падоше ми на ум стихови Бранка Радичевића: „Ветрић пири, липа мири... Ко и пре.“

(Козарски вјесник, 1986)

ТРИ ПРИЧЕ

Портрет Ненада Грујићића, рад Градимира Смуђе, 1984.

ДАН ЗА ДАНОМ

Анђа је рекла за Теодору да јој глава личи на пуњену птицу. То нисам смео да јој пренесем. Теодора је била и остала пуна хирова који су попут мехурова надували бесконачну сујету. Сматрала је да ће бити велика оперска певачица. То је испробавала у хору. Соло варијанта међу двадесетак чланова певачке дружине одговарала је њеној таштини. И, Теодора је лебдела. Оперска дива, да, певаће у Бечу, Берлину, Њујорку, у Јапан ће, кад вам кажем, маштала је подебелих образа.

Теодорина љубавна искуства била су смешна. Са својих двадесет пет година имала је само једно – са лекарем алтернативне медицине, преварантом светског кова. Тај мргуд, који је на љубавном лагеру имао на десетине мученица, нуткао јој је тобож светску славу, шушкао предлозима и китио белим ружама, уверавао да му је једина. Иако ограничених говорних могућности, он је успео да је убеди да је најлепша и да је чека планетарна слава. А Теодора уопште није била лепа, бар у оном грађданском смислу или, пак, у виду извесних манекенских правила. Сви су то знали и видели, нарочито кад поред ње стане или се насмеје каква вижљаста цура, другарица лепог струка или врата. А тако је желела да јој сви кажу да је лепа!

Имала је нешто друго што ју је чинило лепом или, боље рећи, интригантном. Био је то неки уклет и вишак личности који је вирио из ње, вишак који се распрскавао у сапуници демонске заводљивости, теткасто зазивног обарања с ногу супротног пола, несвесног зачикавања мушког принципа: покретима, увијањима, ходом низ стенице, наглим окретањем главе, склањањем фениране

кике са чела, устајањем са позоришне фотеље, гласом преко полуосмехнутих усана од којих једна носи мали жиг из детињства, жиг који би могао имати еротску амплитуду допадања. Наравно, тај сплет визуелно изазивачких енергија није био подупрт никаквом зрелом намером, већ напросто је постојао као што постоје немирнији таласи између обала, или, боље рећи, као што се река повремено излије па сакрије обале. Повратак у речно корито остављао би на обалама прљаве трагове и неред.

Теодора је волела да се телефонски игра љубавних загрљаја. Назвала би мушкарца и рекла: Спремна сам! А он, ако је свему томе, што би рекао романтични песник, наредан, прихватио би игру и одмах саговорницу окренуо на стомак. Она је већ почињала да мења глас који је постајао туђи, глас заробљене нимфе, глас жене жедне еротских наслада. Убрзавао се и растао, повремено артикулисан у речи које траже да јој велике груди обухвате снажне мушке шаке, а затим да њене руке буду везане изнад темена. Мушкарац би именовао лепоту њене косе што пада по јастуку с нагнуте главе. Затим се лагано подижу глатка леђа и претварају у широке полулопте женске белине натрђене за љубавников поход у њу. Љубити са стране, испод ушију, голи врат испред усијаних праменова преко лица преваљене косе, значило је погодити Теодору у центар бића и активирати кретњу бутина између којих се мазно квасио жбунућ пожуе.

Свашта јој је годило, али све што би се испољило у њеним захтевима и жељама, било је, у ствари, стрип-искуство непрокуване жене, оне што машта о љубавницима, а да им се број и лица не знају. Све је то говорило да је Теодора жена коју може свако да насамари, довољно је само да уђе у било чије мушке руке што ће јој обећати оперски успех или не знам шта.

Јединица, она је цео свој век расла под стакленим звоном. Заштићена лепим мајчиним супама и слаткишима,

пажњом родитеља-избеглица, а при том окренута новом амбијенту као да му је одувек припадала.

Теодора није много знала о неумитностима свакодневног живота. Нагласак из завичаја невероватно је брзо накалемила на велеградски говор па нико не би ни помислио да потиче из градића с ону страну Дрине. Чак није имала ни унутарњи жиг патријархалности коју носи миље из којег је изникла, чак ни генетски присјај динарског менталитета, а није била ни без граница у припадању новој средини. Некако, измиривала је крајности. Међутим, у њој се крчкао заматак гордости и потребе за великом славом. То је оно стање живота у којем мислите да од вас почиње свет. Теодора је била и остала нека врста нарцисоидног прирепка самој себи.

Она је професорица клавира у музичкој школи за најмлађи нараштај. Тај посао јој ствара илузију важности. Теодора тиме дотерује свој ход, улазак и излазак из школе, шетњу низ широку улицу. Наравно, није ни потребно да буде другачије, она је нужна жртва сопствене животне случајности у којој се обрела. Теодору деца воле, јер и она је дете у крупној грађи жене у климаксу. Девојка која се никад неће удати или, ако се то догоди, њен мушкарац ће имати женске особине у големости своје фигуре која ће одавати примитивног претка-убицу са кубуром у бусији. Живот ће јој се искомпликовати ако икад поверује да је неки мушкарац воли до краја. Она сматра да љубав постоји и за себичне људе.

Теодора је смешна лажљивица. Лаже искрено и на велике комаде понижавајући, при том, саговорнике. Сматра да остали не виде шта чини па олако пребаци лаж над лажима преко обележене усне. На пример – није она искључила мобилни телефон, већ је он сам себе, и зато је била сатима недоступна. А за то време се копрцала на кревету са новокомпонованим врачом, оним алтернативним шарлатаном што вара људе повампиририм лековима

за душу. Наслушала се његових истренираних реченица, прихватила да овај благи сваког ко би јој се приближио, веровала биолошкој магми себичњака којем је било важно само да меси њене, као вангле ускипелог теста, крупне груди и слуша цвиљење заробљене женице испод себе. Одговарало јој је што га, у ствари не познаје, али је тиме страх био слађи и неизвесност се претварала у врсту зависности. Навика је постајала смртоносно битном, без ње се није могло дисати. Све ће учинити само да повремено уђе у ту лабораторију испирања савести, у шарене еротске понуде засноване на мутавим перверзијама. А лажни лекар је пунио своје батерије њеним напоном из свеже рупе бића, из лавиринта неизграђене емотивности која је веровала да живот има лепу поруку у његовим поступцима.

Повремено је заборављала на певање иако је саму себе, свој глас, снимала на маленом диктафону који би готово тајанствено постављала на сто или столицу, или било где у сали. Касније је преслушавала наступ и замишљала да је Марија Калас. Ишла је на пробе хора само ако има користи, ако се спрема какво путовање у иностранство. Није прихватала добронамерне сугестије својих учитеља певања. Постављала се нагло изнад, у знаку својих преамбициозних планова и помешаних невидљивих менталнопсихолошких пинцета бића. Или, пак, кипела преамбициозношћу у ритму сопствене интуитивности која је била више чарно сновиђење него ли реална слутња нечег финалног. Веровала је да има дар за предвиђање, а био је то мањак моћи да се реално сагледа сопствена позиција у новом амбијенту. Изједначавање са антологијским оперским певачима постајало је врстом опсесије или, пак, обликом сасвим конкретне психолошке извитоперености.

Кад није певала или размишљала о томе, водила је, дакле, гиздаве телефонске љубавне игре, нудила се заносно и помало стидно, увек изван уобичајених представа о вођењу љубави. Годио јој је сабијање у хошак или испод

стола, чак држање за лустер који би потом пао. Са кревета се радо рушила на под и настављала да вуче по тепиху збуњеног мужјака на себи, обично на леђима, уколико је овај, стојећи, већ није упртио на своје кукове и притиснуо немилосно уза зид до улице. Посебно место у њеним жељама имала је клупица у сали за телесно вежбање где је одлазила једном недељно да стањи меснато тело. На тој клупици била је лептирица за мажење па онда – горе-доле, горе-доле.

Високом лепршању додира додавала је врискове у којима би се, негде у дубини, могао препознати трачак оперског дара. Али то су биле само секунде у којима је сексуална сила надвладала уметничку тајну па у даљем развоју догађаја ништа не би остајало за приказ певачког талента у убрзаном дисању. Било би то кидисање на остатке најудаљенијих тачака страсти када се тело ломи по невероватним законитостима. Ту је била луда, трзала је слабинама у круг па укосо, попут олује бацакала се лево-десно, увис и како све не, дрмусала партнера приљубљеног попут пијавице уз њено наелектрисано тело. Све је личило на чудовишни плес непознате играчице из још непознатијег племена. А речи – оне су биле и остале искидани ланчићи маштарија којима је место, уствари, у посве слободној, што се пуританаца тиче, маркиздесадовској литератури.

Анђа зна да ће Теодора сутра започети дан са ђацима, са Моцартовим композицијама уз клавир, потом ће се поподне распетљати у лагарије преваранта са виском на ознојеним грудима. Ту негде зачеће се и фиктивна оперска гостовања, а дан скончавати око поноћи са телефонском слушалицом, из леве у десну руку, на заруделој ушној шкољци. Елем, у једном дану обновиће се бескрајни круг који прте на кичми сви, биће то још један космос на приватни начин, увек за нијансу другачији, а тако животу, слабостима и жељама, сличан и неумитан.

ЖИВЕ БОЛЕСТИ

У породици Курјак живи мутавац, стид и понос укућана. Глават, ћосав, зрикав, обешене доње усне коју, чим се осуши, влажи модрим језиком, усахлих ручица на чијим завршецима шири се танак, пљоснат длан, неизрабљен, ишаран зеленкасто-плавичастим жилицама што се, по две-три, шире на танушне, прозирне прсте савијене у канцицу без ноката што их мутавац зубима до крви одсеца. Надувен стомак, као три четвртине какве повеће лопте, виси о уском, масном каишу што притеже излизане, црне хлачице на танким, млитавим ногама које се при ходу преплићу и вежу у чвор, изазивајући пад и стењање док се с муком не придигну.

Примакнеш ли му се, циља у очи, дуго ћути, проучава, лагано миче главу лево-десно, па имаш утисак да му она по раменима шета и зуји. Кад се најмање надах проговори снажно, крештаво, брзо артикулишући полуразговорне речи. Али чим ухватиш коју и повежеш с претходном, добијаш чудне целине налик на добре стихове: *Ја се шойим са звездама... корачам као вейтар ђо ка-мењу... моји шаласи йлачу...*

За Курјаке мутавац је значао тешку породичну несрећу. Обузети пословима на имању заборављали су своју тегобу, али одмах по повратку кући обузимао их је велики бол. Уздисали су и наново размишљали какав су то грех починили да им се сад живот показује оваквим, без радости и среће, у заједници с мутавим Крешом који носи име прадеде, некада на далеко чувеног травара. Мртве је,

кажу, стари Крешо подизао на ноге. Лечио је од сушице, крстобоље, свих запаљења, полних болести, опекотина, сврабова, знао је шта чинити када крв удари у главу, кад у колено навале велики болови, кад у жене материца спадне, кад дојиљама млеко запече, прса запале и прокину, кад кога уједе бесан пас, кад мокраћа пржи, знао је како се сузбијају честе болести попут поганца, шкорбута, гриже, перуца, полипа, дапка, тракавице, гукe, жгаравице, хрипавца, хуњавице и других. Курјаци су се дичили успоменом и део тог поноса преносили на мутавог Крешу. Говорили су: Да је прадеда жив сигурно би излечио свог потомка.

Трагајући за решењем укућани су, испод мрке греде на тавану, пронашли свежањ жутог папира на којем је славни прадеда записивао своје рецепте. Гранула је нада. Најстарији укућанин, уњкави Војкан, стрпљиво је проучавао драгоцене списе. Сматрао је, као већина, да њихов Крешо, између осталог болује и од падавице, па је дао женама да га девет седмица целог умотавају у чаршав умочен у врућ одвар ситно исецканих вршика оморике и зелених шишарица. Преко тог чаршава стављали су још један суви, вунени покривач. Након пола сата све су скидали и тело брзо испирали сирћетном водом. Тако су чинили данима, али, није успевало. Онда су мењали одвар. Кували храстово лишће, жуту броћу, кадуљу, па корен од комољике, божура, маслачка и абиса, плод од дивље руже, зрње од горушице... Нашли су, затим, неки лек против узетости и обамрлости, трљали винским сирћетом, дневно три пута на вршку ножа давали прашак од корена кравајца, седмично опет умотавали у чаршав утопљен у одвар од трина... Узалуд. Давали су му лагана јела, месо пилеће и јагњеће, приносили свеже воће, изводили на свеж ваздух уз шуму на брду... Крешо је остајао мутави Крешо.

Пролазиле су године, Крешо се прочуо по својим необичним стиховима. Посећивали су га многи знатижељници: писци, новинари, научници, уметници, лекари... Један

одушевљен лепотом стихова, убрзо је Креши штампао књигу песама. Сензација: књига је изванредно одјекнула. Много се писало и говорило о самородној поетици, о богатим митским слојевима, о великом Крешином дару. Посете, сад већ славном Креши, нагло су се повећале. Доходили су песници усахле снаге, који изгубише вољу за писањем и посветише се баратању туђим судбинама, неталентоване протуве и лопови, многе удворице и лажови жељни лаког ћара и успеха. Давали су, не жалећи, новац и поклоне, подмићивали, вешто извлачили речи из Крешиних уста. Он се доброћудно осмехивао и изговарао сумануте речи вратоломних спојева и значења. Понекад, натмурен, избацивао би стихове верне тренутном његовом расположењу и изгледу. Све су то били чисти бисери поезије. Шкљоцали су магнетофони, разне справе и нови апарати, мрчио се папир на коленима, свака реч је забележена.

Часописи су били преплављени поезијом налик на Крешину. Огласила су се заборављена имена, повампирили утрнули књижевни вешци, утркивали помодни пишчићи, поводио се и млађи нараштај, сви су крали и писали као мутави Крешо, божанство које је надахњивало хорду превараната. Некима су додељене високе књижевне награде, писани су хвалоспеви многим њиховим књигама.

Крешини укућани видели су прилику за добар пазар. Материјално су ојачали и проширили имање. Чували су свог Крешу као мало воде на длану. Нису знали шта ће од стеченог новца. Престали су да обрађују плодне оранице, продали стоку и погосподили се. Саградили су хотел за пријем гостију. У великој, намештеној соби седео је Крешо. Снабдевали су га најбољом храном, приносили ситнице, све што жели, угађали. Мутни гости хрлили су са свих страна. Организација посла одлична, све је текло као подмазано. Крешо послушан, радо је причао и брбљао, бунцао и муцао. Протицали су месеци и године.

Али, какав би и шта живот био кад све не би имало свој крај. Крешо је наједанпут престао да говори. Наступио је очај. Све се чинило да проговори. У паници неко се досетио прадедових записа. Суновратили су се Курјаци и силни писци у потрагу за леком. Кували су пшеничне мекиње, рибали хрен, узваривали чисту свињску маст, пржили ситно истуцане кошпице тикве... Узалуд. Мута-ви Крешо поваздан је цвилео, тужно пригледао, ширио и скупљао знојави длан, сузио и венуо, баш као и званична књижевност коју је напајао својом душом.

ПУПАК

Свима је нама пупак одрезан. Шта ли умишљамо, да смо ванземаљска створења, да не дишемо на нос и уста? Погледај политичаре, те њихове тикове и измене на лицу док слушају идеолошког опонента. То стишњавање уса-на што личе на кревелну синусоиду, то згрушавање врха браде, те флеке по лицу што мењају места као модре рибе у акваријуму, тај крајичак уста што одлети иза увета као крак наочара па се врати на горњу усну која преклопи нос. Демонски русвај на лицу политичара, да, ђаволски калейдоскоп нервне супстанце која се указује на главама фрустрираних лидерчића. Голи приказ ништавила које би да уведе ред у свет. Не ваља тај свет, ни ти политичари. Ђаволијада, кад ти кажем.

Свртко је политичар увек уздигнуте главе. И кад говори и кад слуша. Рођен за председника. Ако си се којим случајем затекао у његовом друштву на вечери, на пример, на тераси хотела „Плима“ у приморју, неће те ни приметити. А да се поздрави с тобом – ни говора. Чуди се ко те је уопште довео за његов сто иако те је, после успешне песничке вечери на Тргу лирике, на вечеру позвао лично његов министар за културу.

Међу десетак председникових министара, бићеш страно тело. Свртко неће чак учавати ни министра који те је довео на вечеру. Можда зато што си имао ретко посећено књижевно вече и што се Трг проламао од аплауза. А то, те овације, аплаузи, ти пучки таласи, то је потребно сваком вођи, поготово Свртку. Он не воли да му ико откида ма и један проценат јавног одушевљења. Можда ће се тај звуковни ефекат преселити и накалемити на Сврт-

кову новомитску личност, ту за столом. И то уме он да изведе, да ти украде оно што је само твоје, а да ти мислиш да те и не примећује.

Ти си стигао за сто још овијен ауром одушевљења публике која, можда, да је знала где ћеш после сести, не би толико занесено аплаудирала. Али о томе се сад не размишља. Ово је председников сто на тераси с погледом на пучину. Сви се увијају око њега измењених гласова и покрета. Чак се и палме, чини се, иако ветар дува супротно, нагињу ка царској вечери. Погледај само тог министра полиције, пуже око глежњева, додаје председнику чешаљ, склања длачицу с рамена, не сме да попије гутљај док овај не уради исто.

Сви ћуте, а облак се, црн да црњи не може бити, спустио у душе. Нико ни да зуцне о проблему. Гледам и не верујем. Још ме нису ни послужили пићем. Можда ме и трују. Одједном, Свртко се насмејао. Ситни јаки зуби блеснуше из змијоликог отвора на глави децјег изгледа, једно око се сузи, друго опсова нешто и неком, а сви около председника ударише у продужено смејање до команде да престану. Ветар звани шилок припомогну с мора па све доби некакав звук налик мужи крава и цвиљењу телади. Министру за економију кану с усне црнкаст избљувак на златан прстен колеге до себе. Он не примети, а и овај му не рече.

Министар који те је довео на седељку, исколачен брише сузе, марамицом уцакљује нос. Нога испод стола, у напетости вена, ускочила би у туђу ципелу. Окован у сребро кикота који не силази са заруменелог лица, и кад су сви већ своје маске праметнули у брижне фаце, министар, више не знам који, збиља изу једну ципелу, извади каменчић и стави га у џеп. Нико не примети да је под плаштом осмеха вратио ногу с курјим очима у ципелу. Шта ће с тим каменчићем? Амајлија? Страх? Ништа, једноставно, ништа.

Неко помену, а онда и други прихватише, да се спрема атентат на председника. О, људи, свашта причате? Није први пут, рече опет неко. Председник подиже чашу вискија и наздрави. Докопаше се сви чаробног напитка па како који, мили моји. Једни попише на искап, други до пола, трећи лизнуше, неки из више махова до дна. Конобар не досипа, јер зна се мера главама које воде државу. Али, и то мало алкохола озарило је неке главуше међу минист-рима.

– Свима је нама пупак одрезан – рече плавушан који води здравство.

– Сви смо једнаки, али нисмо равни, један је највећи – додаде министар без портфеља и почеша пупак, као да проверава да ли му је на месту.

Председник лизну још једну-две капи. На лицу изненадна мрежа брига. Неке нити се откачиле па завезале уста другима. Нико ни да бекне. Сви у муци, а као – није их брига.

Ко би то желео да убије председника? Није да нема разлога за то, али ко би се дрзнуо на такав чин. Ево сад да прегледате све министре за столом, нико нема пиштољ, ни нож, па неће га ваљда мобилним телефоном. Можда и може ако је председнику у скривеној рупици инсталиран експлозив па да га неко са ове чудне справице активира. Али то је засад машта, мада може и тако да се убије човек.

– Свима је нама пупак одрезан – изненада рече Свртко. Сви га погледаше и климнуше главом неколико пута. Неки се савише до тањира. Једном се сенка главе отко-трља на другу страну стола па врати. Другоме паде у кри-ло. Срећом, нешта струје па се не видеше путање осталих сенки. Гласови заменише светлост. Измењених гласних жица, причао је ко је шта желео. Није се знало чија је која реченица, ко брани, ко кога хвали, ко прети, ко откри-ва државне тајне, ко коме псује све по списку. Срећом, брзо плануше сијалице. Некима и главе засветлеше као

жаруље. Неста мравињака чудно преображених гласова. Свртко настави својим тихим гласом:

– Али то не значи да некима неће бити и по други пут одрезан. Мој отац је сасушене пупкове деце бацао у реку да им живот дуго тече. Мени се, према томе, још живи ако ви овде присутни немате шта против?

– Немамо – отегнуто се чу у један глас.

– Е, па онда!

– Свима је нама пупак одрезан – усуди се министар за културу поред мене.

– Колико ја знам, председниче, ви одлично владате овим народом. Нема бољег од вас у региону. Ено шта су Амери рекли, да сте најбољи. Па ко би таквога у црну земљу, ако Бога знате? Од Рима на овамо бољег није било.

Свртко зацврча још једном по рубу чаше полуиспијеног вискија. Онда подиже поглед ка брдима. За њим учинише исто. Неком испаде кашика. Један застења и душну. Сви су знали да је шилок ветар који доноси нервозу, изазива немир, узрујаност и панику, води до хистерије. Ако налети с морских таласа на балконе и терасе, свима се узманта у главама, сви попреко гледају једни на друге, брат брата не препознаје.

Шилок је опасан непријатељ радосним сусретима, баловима и игранкама, прославама и пировима. Жене ожари испод сукања па сврбеж захвати тело по стидним местима. Мушкарцима се кроз ногавице провуче да процара кожицу на осетљивим превојима. Сви се чешу, а као – не чешу се, све док сви не примете да нема шале, да су сви у сврабежу до крви. Свако себе ноктима рије и рује, ником не пада на памет да припомогне другоме. И да хоће, не може, толика је то опсада крвотока и врвежних чула да се ни самим собом ниси кадар бавити.

На овој тераси, шилок се увукао међу политичку елиту једне земље и плази по свима, бркља по живцима. Одакле је дошао да је само знати? Овде нема жена па се призор указује с мушке стране. Прво су сви устали не верујући, као да отресају пиљевину са себе, а онда рукама кроз џепове па одозго стружу ноктима или, сад више нема стида, кроз откопчани шлиц турају руке у белину веша, у длаке, директно се гањајући и борећи са невидљивом немани. Сврботиња не престаје, подиже се преко малог стомака до пупка. Ту застане, извије се у спиралу и као мали торнадо засврдла трбух. Не знаш да ли голица или боли, више ово друго. Али код пупка друкчије се понаша – као мали циклон.

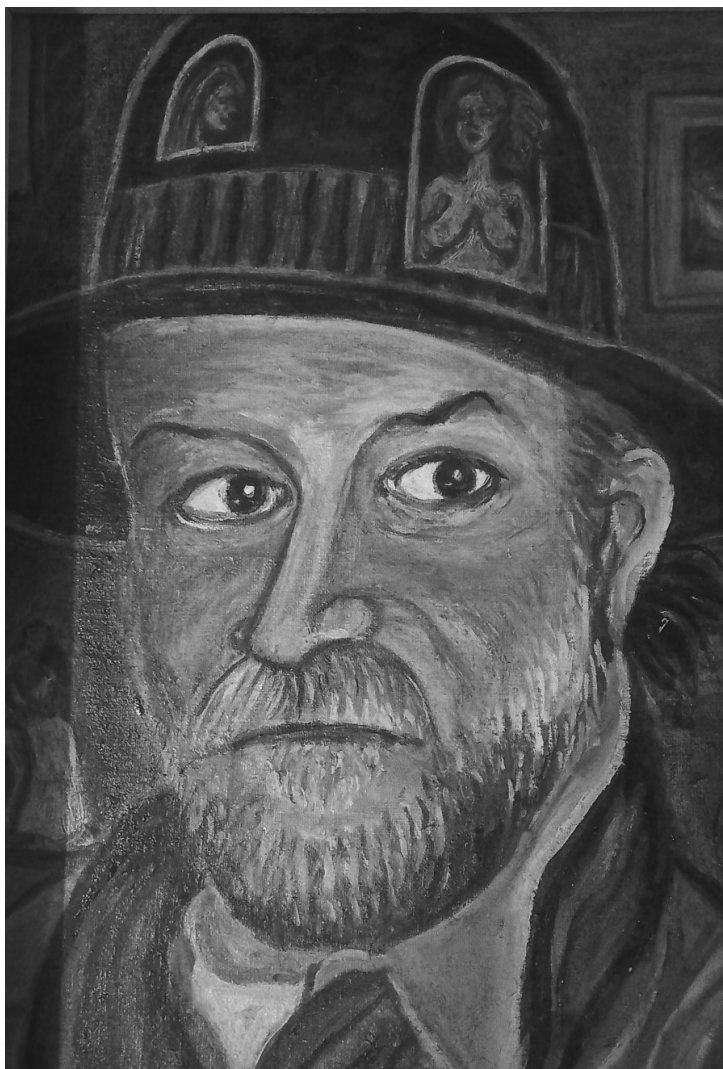
То би одвело ко зна куд да није зазвонио телефон министра полиције. Чешући се једном руком између ногу, другом, наизменично, с левог на десно уво, премешта телефон. Запосли и другу руку, сад не знаш која шта ради; прва притекну у помоћ другој, ова првој на већ раскрвављеним местима од пупка до тестиса. А телефон кружи око главе као какав сателит. Узвраћајући речцом „да, да, да“ на оно што чује из мобилне справице, ошури се врелом променом на лицу, па одмах и заледи, преста да се чеше, стаде и бео као креч рече да сви чују:

– Убијен председник братске државе!

Сви занемеше и, као да си руком однео, преста несносни сврабеж. Зар брат брата у суседној земљи? Нешта шилок негде преко мора. Одромбољених панталона, откопчаних каишева, раздрљених кошуља и засуканих поткошуља, рашчупаних фризура и бркова, омашћених ћелавица, посувраћених крагни, ишчупаних кравата и стргнуте дугмади, погледаше се, па онда сви – у председника, који подижући чашу за покој душе убијеног рече:

– Свима је нама пупак одрезан!

**ДВА ИНТЕРВЈУА ПОВОДОМ
НАГРАДЕ „СКЕНДЕР КУЛЕНОВИЋ“**

Портрет Ненада Грујићића, рад Милана Тркуље, 2008.

ДВИЈЕ ЉЕПОТЕ ЈЕДНОГ ЈЕЗИКА

Санда Десница

– Награде су јавне скеле, које писца придржавају за живота. Оне су крајпуташи једне конкретне судбине са именом и презименом. Многолике врсте награда, и њихов велики број, говоре, поред низа мањкавости, и о континуираном богатству књижевног живота.

Ово је у разговору за наш лист рекао књижевник Ненад Грујичић, овогодишњи добитник награде „Скендер Куленовић“, која му је додијељена за књигу изабраних и нових пјесама „Свјетлост и звуци“ (СКЗ, Београд, 2024).

– Наша поезија је велика. Збиља је тако, ми смо чудесно талентован народ, који у најтежим приликама њедри врхунску поезију. Мислим да је наша поезија јача и значајнија од прозне продукције, која се механички раскокодакала. Поезија тражи дар за дар, моћ артикулације примарног талента у мањку ријечи. Поезија не подноси баласт језика – каже Ненад Грујичић.

Поред низа награда које сте досад добили, „Скендер Куленовић“ заузима, како сте већ изјавили, посебно мјесто. Шта награде доносе, а шта односе писцу?

Била ми је част на Козари, у родитељском и мом зави-чају, да примим ово угледно признање. Скендер Куленовић је апсолутни Крајишник, који је у свом разноврсном дјелу дотакао универзално. Импонује његов однос према лексици, музици ријечи и занату писања. Указао сам и на његов есеј „Из хумуса (генеза једне пјесме)“, у којем свес-трани пјесник слика старо козарско коло на Палежу, еле-

ментарну љепоту и силу дионизијског распећа човјековог у ојкачкој пјеванији.

Феномен честог и разноврсног награђивања пружа какву-такву могућност подршке пјесницима и писцима у опустошеној збиљи, без иоле уређених односа, услова и правила на егзистенцијалној равни (статус умјетника, ауторска права и слично). На анимално удешеној медијској јавној сцени, која је попримила облике најдегутантнијих видова естрадне дневнополитичке промоције, чин објаве значајних књижевних награда, као иницијални знак једног истинског талената, представља неку врсту катарзичног сигнала који промовише високи ред духовних и моралних вриједности. Пјесничке награде представљају неку врсту јавне корекције и замјене теза спрам наопаких вриједносних облика и видова афирмације.

Вашу поезију насељавају и Крајина, Поткозарје, таласи Сане, али и Панонија, Стражилово и Дунав. Шта је превагнуло у пјесничкој души?

Поезија је највиши облик писмености, она тражи апсолутни таленат за језик. Не постоји без надахнућа, без ауторске способности да препозна злаћану меланхолију душе, која искри чисту лирику. Сеобе моје породице условиле су да имам скоро па два завичаја. Иако сам рођен у Панчеву, и живио првих шест година у Шајкашу код Новог Сада, као малиша умазан жутиим и црним дудовима равничарског шора, ја сам најважније године ране младости, од шесте до деветнаесте, провео у Гомјеници и Приједору, у високом храшћу и шљивицима благородним, у багремовим сокацима, у ритуалима печења ракије и пекмеза. Крајина је за мене високи амблем лиризма са амбивалентним сликама свијета. Бранко Ћопић је рекао да писац може да пише о завичају само кад оде из њега. Ништа није превагнуло код мене. И Козара и Фрушка гора јесу двије љепоте једног даха и језика.

Кад се нађете у завичају, шта вас прво дотакне и подсјети на ране године вашег живота?

То је калейдоскоп дивних чуда из којих црпим, у једном дијелу свога стваралаштва, незамјењиву супстанцу језичке красоте. Двориште, мјесто гдје је био весели бунар, очева радионица, посебна боја грактаја и цвркута врана и сјеница. Присјетим се и почетака пјесничког срицања. Радујем се сусретима са родбином и пријатељима. Видим колико је тешко приједорским и крајишким писцима да се афирмишу. Наилазе на разне отпоре у својој средини, и шире. Многима сам помогао да објаве прве књиге. Али, умјетност тражи јаку индивидуу, коју други неће водити за руку кроз књижевни и живот уопште.

Пишете и критику, есеје, студије, драмске текстове, а добитник сте и једне награде за прозу. Колико критика помаже, а колико одмаже пјеснику?

Сви значајни пјесници писали су о својим претходницима, као и о савременицима. То се подразумијева код сваког озбиљног аутора. Нужно је изражавати свијест о прохујалом и савременом. Не може пјесник чекати да тзв. слава бане ниоткуд. Он мора живо да учествује у књижевном и културном животу. Не смије да има страх од изношења јавних погледа, поготово на девијантне и негативне појаве. Критика је важан сегмент књижевног живота, али не и пресудан. Она зависи од појаве пјесничких дјела, дакле, припада секундарној врсти дјелатности. Она не може и не смије да препоручује пјеснику како ће да пише. Управо је супротно, критичар мора са високим поштовањем да прати креативне импULSE најдаровитијих писаца. Поезија је супериорна духовна дисциплина која не воли туторство и ароганцију.

(Глас Српске, Бањалука, 2005)

ВИШИ СПРАТОВИ ПОЕЗИЈЕ

Зоран Радисављевић

Српска књижевна задруга, у угледној библиотеци „Атлас“, недавно је објавила књигу изабраних и нових песама Ненада Грујичића „Светлост и звуци“, којој је припала престижна награда „Скендер Куленовић“ на 33. Књижевним сусретима на Козари. Збирка има два велика циклуса: „Бели верси“ (песме у слободном стиху) и „Звона риме“ (везани стих). Ненад Грујичић (1954), песник, есејиста, критичар, расни полемичар, директор Бранковог кола у Сремским Карловцима и Новом Саду, аутор је двадесетак књига и добитник значајних награда. Избор за књигу сачинио је сам песник, а надахнут поговор написала Душица Поттић.

Пишете песме и слободним и везаним стихом. Који Вам је поступак дражи?

Књигу сам поделио у два круга да бих експлицитно указао на две обале језика између којих протиче поезија. И један и други поступак подједнако су ми драги. Сматрам великом привилегијом овладавање обема плимама песничког језика. У ствари, и слободан и везан стих морају бити, поред осталог, засновани на музици слике и језика. Без музикалности, песма је мртва, тад је то језик који не пева, који заудару устајалашћу, лешина лешине. У распону од византијске и наше средњовековне духовне поезије преко мркаљевске, бранковске, кодеровске и костићевске струне певања па све до, дучићевских, дишовских и настасијевићевских лирских зазива, те миљковићевских, попинских и десанкинских светова, увек је

музика била и остала одлика без које нема правог стваралачког печата без обзира да ли је слободан или везан стих у питању.

Окушали сте се у разним песничким формама, али сте увек пратили једну – своју линију?

Сад сте ми дали велики комплимент. Захваљујем. Песник без своје мустре певања, наравно, и није аутор. Битно је препознати и никад не издати у себи урођени зденац оригиналности без обзира на разна искушења и насртаје крештавих компилатора књижевности и недаровитих пантомимичара језика који се стиде лирике и свога порекла. Волим српским језиком да насељавам светске песничке форме (сонет, сестина лирика. терцина, мајајски пантум...). Ту су велика стваралачка узнесења и лепоте, ту се плоде виши спратови поезије и језика. Дакле, без обзира на форме и облике, настојим да останем то што јесам, да мој песнички језик буде непоновљив и свеж.

Мотивски, Ваше песме су разноврсне, но каткад се ослањају и на народну традицију?

Песник без матерњег језика је нико и ништа. Ту је сав радосни свемир стварања. Управо зато, песник је више од ма којег другог уметника „осуђен“ на специфични укус и боју мајчиног млека језика, на његову коренску муњу која га умива и одређује, пре свега, национално, а тиме и универзално, јер и српски језик бокори у врту разних миомириса речи, у ружичњаку иних језика. Сваки језик је свој на своме. Тако и песник. Уколико писац није тога свестан, његова поезија ће избледети, нестати попут таласа на води после ударца штапом. У најбољем случају, таква мутавштина може да се нађе тек у ирелевантним фуснотама каквога експериментаријума, а никако и никад у висовима националног духа што је коначни циљ свакога песника.

Поред урбаних и социјалних тема, у Вашој поезији и завичај заузима важно место?

Шта може песник без фантазмагоричних слика са кућног прага? Ништа. Може само да се снобовски нагрђује и шепури, да изиграва квазипојца у некаквом другом и туђем искуству, у страном миљеу и духу. Завичај је епицентрална тачка космоса за сваког истинског песника. Јер, ма где да се песник роди, увек је то место најважнија координата на земаљској кугли. Дакле, поштујем туђе завичаје и веселим се поезији изниклој на зрну локалног. Поезија је ласерски моћан медијум који залази и у невидљиве поре живота. Што ситнија и аутентичнија завичајна слика, то већи и богатији резултат песничког језика. У мојој књизи налази се нова поема, „Покривање куће”, која је управо рођени завичајни универзум, несвакидашњи ритуал земаљскога кућења обливеденог светлошћу и звуцима неба. Ту се и језик упослио до учараног пијанства.

Да, и раније сте више својих песама посветили родитељима: оцу и мајци. Они су симболи обнављања живота, али и стварања?

Родитељи су судбински реализован чвор мушког и женског принципа из којег је, не до краја њиховим знањем и вољом, настао нов живот. Трансмисиона улога родитеља у биолошком процесу настављања истокрвне лозе и рода има свој земаљски интервал у којем се одигравају за песника најважније чулне сензације. То боголико сабирање породице у пчелињаку љубави јесте, у исти мах, и болна и радосна сила. После раних година проведених у чудесној панонској равници, битне пубертетске и адолесцентске године сам проживео у крајишком миљеу. Ту сам се надисао модрих шљивика и јутарњих омаглица на речицама и рибањацима, разрогачен наслушао ојкачких дитирамба и кола, окадио цвркутима и грактајима рајских птица са подкозарских храстова, борова и јела, отуда су

ми неке песме и књиге исписане ијекавицом, друге, пак, екавицом. Још једно богатство језичке двострукости.

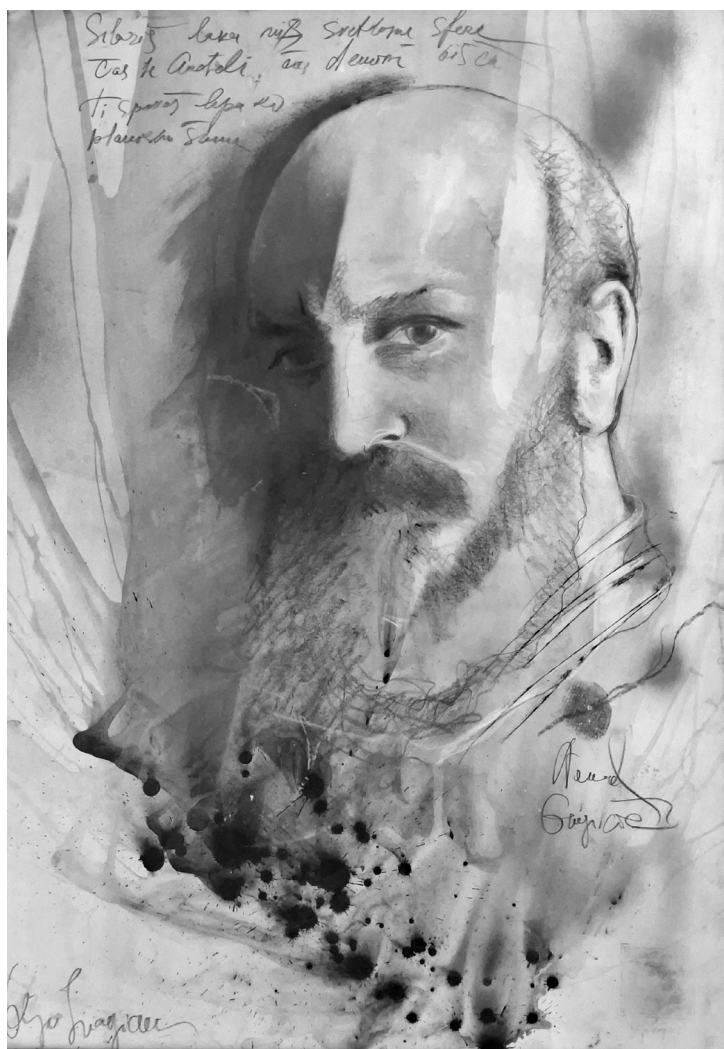
У неким песмама користите хумор, сатиру па и гротеску. Ово данашње време се, изгледа, једино на тај начин може опевати?

Није поезија сипљиво кашљуцање у слинаву мараму искуства и дара. Поезија је и више од литературе, она ле-чи на кашичицу од чамотиње духа. Песма свет посматра из искошеног угла, брзо уочава болесне и конкавне избо-чине живота, накркани дроб људске глупости и леденог нехаја, надувану завист тренутка и разроку сујету земне пролазности, огреховљене приштове себичлука и беса. Живимо у времену кад лаж плази језичину правде, кад правда без слободе гуши божански принцип људске и на-ционалне опстојности и стварања. Ту је песнички језик мила мајка књижевности и живота, најмоћније средство демистификовања страдалне човекове осиноности и гор-дости.

(Политика, Београд, 2005)

**33. КЊИЖЕВНИ
СУСРЕТИ НА КОЗАРИ
2005. ГОДИНЕ**

Портрет Ненада Грујића, рад Оље Ивањицки, 1997.

О КЊИЖЕВНИМ СУСРЕТИМА НА КОЗАРИ 2005. ГОДИНЕ

Када је 1973. године обиљежен 10-годишњи јубилеј „Скупа младих писаца на Козари“, одлучено је да та књижевна и културна манифестација постане општејугословенска. Већ наредне године назив тих скупова, које је на излетишту Мраковици током љетних мјесеци организовао Клуб младих писаца „Петар Кочић“ из Приједора, бива преименован у „Књижевне сусрете на Козари“, а организацију преузима Одбор састављен од представника поткозарских и подгрмечких општина: Приједора, Санског Моста, Б. Новог, Б. Дубице, Костајнице, Б. Градишке, Српца, Бање Луке, Лакташа, Босанског Петровца и Цазина.

Од 1978. године на Сусретима се додјељује књижевна награда „Скендер Куленовић“, чији је први лауреат био Бранко Ћопић. Послије њега добитници ове награде, коју су финансирали Рудници жељезне руде „Љубија“, били су Родољуб Чолаковић, Јуре Каштелан, Мишко Крањец, Младен Ољача, Васко Попа, Михаило Лалић, Блаже Конески, Данило Киш, Ранко Маринковић, Дервиш Сушић, Душан Костић и Јара Рибникар.

Идеје комунизма, које су обиљежавале ову манифестацију (као, уосталом, и сав друштвени и културни живот у СФР Југославији), и које су дефинисале и наведену награду – да се додјељује за дјела „инспирирана НОБ-ом, револуцијом и социјалистичком изградњом наше земље“ – ускоро су прешле у други план; тако је већ 1983. године награда Васку Попи била уручена „за новину у југословенској поезији“.

ПРЕД 33. КЊИЖЕВНЕ СУСРЕТЕ НА КОЗАРИ

У СЛАВУ КОЗАРЕ И ЊЕНЕ ЕПОПЕЈЕ

□ На Козари 12 пјесника – Имена лауреата почетком септембра – Почасни гост Вера Црвенчанин Куленовић – У књижевну Козару 35 хиљада марака

Иако је до почетка 33. Књижевних сусрета на Козари, који ће се одржати од 23. до 25. септембра, остало мјесец дана, о садржају те реномиране књижевне манифестације, посвећене слави Козаре и њене епопеје, све се, углавном, зна.

Једина непознаница су овогодишњи добитници „Књижевног вијенца Козаре“ и награда „Скендер Куленовић“ – каже члан организационог одбора Књижевних сусрета на Козари **Мићо Гламочанин** и напомиње да ће та дилема бити разријешена већ почетком септембра, када би се требао огласити трочлани жири у којем су: **Слободан Ракић**, председник, **Бранко Брђанин Бајовић**, књижевник и драматург и професор **Мирјана Влаисављевић**.

Почасни гост 33. Књижевних сусрета на Козари, који се одржавају од 1963. године, је **Вера Црвенчанин, Куленовић**, супруга **Скендера Куленовића**, аутора поетрне поеме „Стојанка мајка Кнежополска“.

„Госпођа Црвенчанин, Куленовић је од прошле године стални почасни гост књижевне Козаре која ће ускоро обиљежити 63. годишњицу првог објављивања ове поеме у листу „Крајишки парти-

На великом Поетском часу на Мраковици, подно монументалног споменика, своје стихове, већ сада се зна, говориће: **Матија Бећковић** из Београда, **Петро Зубац** из Новог Сада, **Мошо Одаловић** из Смедерева, **Добриш Ерић** из Београда, **Зоран Костић** и **Стевка Козић Прерадовић** из Бањалуке, **Мирјана Булатовић** и **Милован Марчетић** из Београда, **Јованка Стојчиновић** из Добоја, **Ал-**

Градишке и **Александар Грандић** из Бањалуке.

Сасвим обил Књижевним сусретима на Козари, по ustaljenoј традицији, даће и бројне приједорске културне установе. Народна библиотека „Тигрило и Методије“ приредиће двије књижевне вечери посвећене драгом госту из Италије **Алберту Сигелеу** и овогодишњем добитнику награде „Скендер Куленовић“. У Музеју Козаре, тим поводом, при-

берто Сигеле из италијанског Трента и Приједорчанин **Миле Мутућ** и **Мухидин Шариф**.

„Љубитељи поезије моћи ће да виде и чују и познате

премају изложбу **Драге Драгића**, а у Галерији Приједор, где ће се упрличити завршно вече Књижевних сусрета на Козари, изложбу **Младена Карана**, реномираних сликара и аутора пониклих на овим просторима. Вриједи навести и наступ хора СПГД „Вила“ из нашег града и низ других садржаја примерених имену и значају ове пјесничке манифестације која, заједно са Фестивалом хорова и „Кочићевом српском сценом“, чини основу духовне легитимације Приједора и општине у целини.

Још раније је познато да ће овогодишњи Књижевни сусрети на Козари коштати 35 хиљада марака. Уз општину Приједор као домаћина, извршног и оперативниог организатора ова средства ће обезбједити пет поткозарских општина са организатора и Министарство просвјете и културе Републике Српске као генерални покровитељ.

Р. Речивић

Из Књижевних сусрета на Козари, својим именом и књижевним ауторитетом, стоје бројни истакнути ствароци са простора бивше Југославије. Од 1978. године до данас књижевне награде на Козари добили су: **Бранко Ћопић**, **Родољуб Чолаковић**, **Јуре Каштелан**, **Мишко Крачић**, **Младен Ољача**, **Васко Попа**, **Михајло Лалић**, **Блажо Коњски**, **Данило Киш**, **Ранко Маринковић**, **Љубомир Симовић**, **Стеван Раичковић**, **Рајко Петров Ного**, **Ђорђе Сладоје** и **Ранко Рисијевић**.

Међу најчешћим гостима књижевне Козаре, последњих година, је бањалучка глумица **Раденка Шева**. Њена интерпретација **Скендерове** „Стојанке мајке Кнежополске“, ни ове године, никог, готово је извјесно, неће оставити равнодушним.

зан“ у слободном Грмечу – каже **Мићо Гламочанин** и објашњава да ће се у Приједору, Бањалуци, Градишкој, Козарској Дубици, Новом Граду и Костањци, тим поводом, смијенивати разноврсни драмски, ликовни, библиотечки, поетски и други садржаји.

драмске и музичке ујетности: **Ивану** и **Јелену Жигом**, **Раденку Шева** и **Дивну Љубојевић**, а нисмо заборавили ни пјеснике тзв. Завичајног круга које ће овај пут – каже **Гламочанин** – представљати **Рајко Лукић** из Козарске Дубице, **Гојко Вујановић** из

на- туције i društva? ...
na bra moći iznositi sugestije i primjedbe na pa- ... stavi

... Republike Srbije.

ЛАУРЕАТИ КОЉЕВИЋ И ГРУЈИЧИЋ

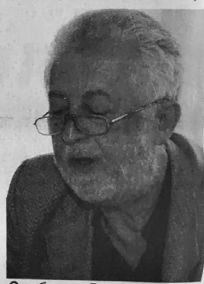
Академик **Светозар Кољевић**, теоретичар, есејиста преводилац, који се током 50 година плодног рада остварио у различитим књижевним областима, је овогодишњи добитник „Књижевног вијенца Козаре“ за животно дело и укупан допринос српској књижевности.

Ovu vijest, na konferenciji za novinare u Skupštini opštine Prijedor, u prošli ponedjeljak je potvrdio književnik iz Beograda **Слободан Ракић**, предједник жирија овогодшњих Књижевних сусрета на Козари у којем су били и доц. др **Мирјана Влаисављевић** и књижевник и драматург **Бранко Брђанин Бајовић**. Одлука је била једногласна те се, како је образложио, на капиталном делу и допри-

Награда „Скендер Куленовић“ за књигу године објављену у периоду између две књижевне манифестације биће додијељена књижевнику **Ненаду Груичику**, а за књигу „Свјетлост и звуци“ у издању Српске књижевне задруге из Београда, 2005. године. У образложењу жирија, који је овај избор попуштају једногласном одлуком, се каже да је то животни и pjesнички резиме досадашњег Груичићевог стваралаштва и својерастав лирски преглет најбољих ауторових стихова у којим, како се наглашава, одзвонају и звуци фолклорног наслијеђа зачичајног Поткозарја.

–Било је лако донијети одлуку, јер су пред жиријем била сјајна имена и сјајна дјела бројних аутора, али и тешко, јер је

За Књижевни вијенац „Козаре“, како је саопштено новинарима, било је predloženo devet mogućih dobitnika, a u najužem izboru bili su: **Дара Секулић, Драган Колунија, Милован Данојлић и Рајко Петров Ного**. За награду која носи име познатог пјесника.

Слободан Ракитић

сника **Скендера Куленовића**, аутора потресне поеме „Стојанка мајка Кнежополска“, између осталих, конкурисали су и **Мирјана Булатовић** („Салон за његу душе“), **Владимир Јаглачић** („Прегнего одем“), **Боро Капетановић** („Брашно и блато“) и **Благоје Баковић** („Молитве и слова теби“).

Највиша признања 33. Књижевних сусрета на Козари, који ће се одржати од 23. до 25. септембра, биће уручена на великом поетском митингу на Мраковици.

Р. Речевит

И тешко и лако: жири књижевне Козаре

носу **Светозара Кољевића**, не само у тумачењу српске елике, најзначајнијих приповедачких токова, него и у различитим аспектима свјетске литературе.

најтеже, а опет једногласно, бирати из одабраног друштва. Зато су и одлучивале нијансе — рекао је тим поводом председник жирија Књижевних сусрета

ГРАЂАНИ У УЛИЦИ СЛАВКА РОДИТА...

Послије Одбрамбено-отаџбинског рата, по обнављању Књижевних сусрета 2001. године, установљена је књижевна награда „Козара“, која је те године додијељена Љубомиру Симовићу. Од следеће године, међутим, враћен је назив књижевне награде „Скендер Куленовић“ (додјељивала се за књигу године), а уведена је и награда „Књижевни вијенац Козаре“ (за животно дјело). Првом од наведених награда овјенчани су Рајко Петров Ного (2002. године), Ђорђо Сладоје (2003) и Ранко Рисојевић (2002), а за животно дјело награду је добио Стеван Раичковић (2002).

Године 2005. жири је радио у саставу Слободан Ракитић, пјесник и есејиста, Бранко Брђанин Бајовић, књижевник и драматург, и проф. др Мирјана Влаисављевић, филолог. Предсједник жирија Слободан Ракитић, 12. септембра на конференцији за новинаре у Градској управи Приједора, саопштио је једногласну одлуку жирија, да се ове године додјељују оба „козарска“ одличја (што се прије тога десило 2002. године, када су лауреати били Рајко Петров Ного и Стеван Раичковић).

За награду „Скендер Куленовић“, тј. за књигу године објављену у периоду између двије књижевне манифестације, у ужем избору били су Мирјана Булатовић (са књигом „Салон за његу душа“), Владимир Јагличић („Пре него одем“), Боро Капетановић („Брашно и блато“), Благоје Баковић („Молитве и слова теби“) и Ненад Грујичић („Светлост и звуци“). „Пред жиријем су била сјајна имена и сјајна дела“, казивао је Ракитић, „одлучивале су нијансе“, и на крају је награда додјељена Ненаду Грујичићу.

У образложењу жирија, који је и овај избор донио једногласном одлуком, каже се да је овјенчана књига „животни и песнички резиме досадашњег Грујичићевог стваралаштва и својеврсни лирски преплет најбољих ауторових стихова у којим одзвањају и звуци фолклорног наслеђа завичајног Поткозарја“.

СА НЕНАДОМ ГРУПИЧЕЊЕМ ДОБИТНИКОМ НАГРАДЕ СКЕНДЕР КУПЕНОВИЋ

СУДБИНСКИ УЛОГ ЗА ВЈЕЧНОСТ

ИНТЕРВЈУ • ИНТЕРВЈУ

Велики крчаг поезије: Не над Груичић

За „Књижевни вијенац Козаре“ (награда за животно дјело и укупан допринос српској књижевности) било је предложено девет могућих добитника, а у ужем избору, између осталих, били су Дара Секулић, Драган Колунџија, Милован Данојлић и Рајко Петров Ного. Одличје је добио проф. др Светозар Кољевић, теоретичар књижевности, есејиста и преводилац. „Током 50 година плодног рада“, како је образложено, „он је остварио капитално књижевно дело и дао огроман допринос не само у тумачењу српске епике и најзначајнијих приповедачких токова него и у различитим аспектима светске литературе.“

Књижевни сусрети на Козари 2005. године одржани су од 23. до 25. септембра. Учествовао је велики број ре-номираних писаца: Матија Бећковић, Моша Одаловић, Мирјана Булатовић, Милован Марчетић, Зоран Костић, Добрица Ерић, Јованка Стојчиновић Николић, Мухидин Шарић, Стевка Козић Прерадовић, Миле Мутић и Алберто Сигеле.

Почасни гост Књижевних сусрета на Козари била је Вера Црвенчанин Куленовић, удова покојног Скендера Куленовића.

У петак, 23. септембра у препуној сали приједорског позоришта интонирањем химне „Боже правде“ званично су отворени овогодишњи Сусрети; послје вјечно потресних стихова Скендерове поеме Стојанка мајка Кнежопољка, у интерпретацији глумице Даре Стоиљковић, услиједило је свечано отварање Сусрета, а поред бројних званица свој удио у овој манифестацији имали су Дивна Љубојевић са Хором за духовну музику „Мелоди“ из Београда, потом драмска умјетница Јелена Жигонте Хор српског пјевачког друштва „Вила“ из Приједора.

Са дийломом наіраде Скендер Куленовић на Мраковици, 2005.

На Књижевним сусрећима на Козари, Мраковица, 2022.

Једанаест пјесника говорило је своје стихове и те вечери, али и сутрадан, на централној поетској манифестацији на Мраковици, пред великим бројем посетилаца

(само из Приједора отишло је на Козару 20 аутобуса). Самом том догађају, као што је то било и прошлих година, претходило је полагање вијенаца на споменик Скендеру Куленовићу. На Поетском часу послје саопштавања имена добитника и образложења жирија услиједило је свечано уручење награда „Књижевни вијенац Козаре“ и „Скендер Куленовић“, а онда су се пригодним ријечима и бесједама присутнима обратили и славодобитници – Светозар Кољевић и Ненад Грујичић.

Ненад Грујичић је рекао да му импонује што је био у прилици да на Козари прими награду са именом Скендера Куленовића: „У својој поезији покушао сам да дотакнем зденце крајишке лексике и да од свега тога направим једну универзалну ауру. Скендер Куленовић је један велики пјесник који је успио од локалног миљеа да дотакне неизрециво и универзално... Многи савремени пјесници могу од Скендера Куленовића да науче шта је оданост према завичају и култни однос према ријечима и матерњем језику.“

У склопу пратећих манифестација овогодишњих Књижевних сусрета било је више догађаја. Тако је три дана прије свечаног отварања Сусрета у Гимназији „Свети Сава“ одржано књижевно вече приједорских писаца, а учествовали су: Драгана Крагуљ, Гордана Кукић, Сузана Ступар, Миле Мутић, Здравко Микић, Радомир Совиљ, Срђо Боговић, Слободан Кекић, Дарко Цвијетић, Дивна Грубан, Анела Сејарић, Ирена Бера, Дијана Тубић, Душко Прлина и Данка Дењак.

Народна библиотека „Ћирило и Методије“ Приједор приредила је књижевно вече посвећено славодобитнику пјеснику Ненаду Грујичићу, док је Позориште Приједор било домаћин књижевном представљању академика Светозара Кољевића.

У Музеју Козаре приређена је изложба Драге Драгића, сликара из Горње Драготиње, који живи и ствара у Француској.

Трећег дана Сусрета у приједорској Галерији „96“ одржана је Пјесничка ријеч писаца завичајног круга из Приједора, Козарске Дубице, Градишке и Бање Луке, а истог дана приређено је Вече италијанске поезије у част госта Козаре Алберта Сигелеа. Ријеч је о пјеснику из италијанског града Трента (који је са Приједором повезан дугогодишњим партнерством и културном размјеном), а промовисана је његова књига „Esendo tondo“ („Бити округао“).

Још један културни догађај обиљежио је овогодишње Књижевне сусрете на Козари: након 15 година застоја, почели су радови на обнови Спомен-куће Стојановића. На иницијативу др Младенка Садака, коју су подржали академици Матија Бећковић (САНУ) и Бранко Милановић (АНУРС), а прихватили чланови разгранате породице Стојановића (1898-1960), у овој породичној кући треба да се конституише и почне са радом Задужбина Срете-на Стојановића (1898-1960), вајара, сликара, професора и академика, једног од највећих Приједорчана у историји овог града.

**БЕСЕДА НЕНАДА ГРУЈИЧИЋА НА
УРУЧЕЊУ НАГРАДЕ „СКЕНДЕР
КУЛЕНОВИЋ“**

ЗВОНКИ ДРАГУЉИ ЈЕЗИКА

„Бадава све, без боли би тек живот био тужан“, вели млади Скендер Куленовић у својим „Јесенским водама“, лирској прози написаној годину дана после „Оцвалих примула“, букета од пет сонета разбокорених у адолесцентским годинама у травничкој гимназији. Ту се већ на невероватно зрео начин зачео велики песник рембоовске младости и силине. „У другом гимназије јавила се у мени жлијезда писања“, исповеда се Скендер и додаје, „да не престане никад послје“.

Скендер Куленовић је *poeta vates* и *poeta doctus*, у исти мах, песник надахнућа и учености, прекогнитиван и рационалан, а уза све, ево, и по даровима које сипа по нама живим песницима, *poeta laureatus*. У битном и обимном есеју под насловом „Апсолутни Крајишник Скендер Куленовић“ (1980), Радомир Константиновић је експлицитно и прецизно поставио ствари на своје место. Да – поезија увек и незауостављиво црпи сокове из фантазмагоричних слика детињства. Свако наглашено бежање од завичаја редовно води у помодни осип језика. Скендер је то и те како знао. Отуда његова удивљеност раним годинама живота, првим сензацијама и чудесима.

И отац и мати јесу су важно Скендерово жариште лирике. Натуралистички снажно, Скендер кити своје песме рухом слика које демистификују у шећер саливену представу кућног прага. У поеми „*На њрави сам њи њуи, мајко, изиши*“, без зазора, истинито пева: „Пред свитања,/ пригушив дах и лампу,/ уз мртви сокак/ батргав му је корак ослушкивала./ Пјаном,/ кундуре му убљване одвезивала./ Странца,/ питомошћу срне залуд га је продобривала./ Воском подова и мирисом мивене пути,/ свјетлином одаја

и грла,/ кајмаком на кахви,/ циметом јела и тијела,/ залуд га је, залуд дочекивала:/ Сљепоочице никад јој не дирну/ длановима драгости, / већ је истрга клијештима пожуде". Историјске турбуленције после Првог светског рата направиле су од Скендерове богате породице сиротињску рају: „Пијавица глади/ тјемена нам је несвјестицом сисала“.

Скендер је знао је да завичајност носи архетипски амблем универзалног, да нема локалне речи, да свака дотиче искон, да таква реч долива звучну боју тек подигнутој скели песме. Зато његово дело зрцали у понорним струјама матерњег језика, у милинама коренске лексике, увек отворено за нову координату погледа и увида, а за непатворен и силан доживљај. У једном интервјуу, Скендер вели: „Све је моје из Босне... ово што сада пишем такође је везано за Босну, за мој Петровац, за моју Крајину“.

Чувена поема „Стојанка мајка Кнежопољка“, хиперсензибилна творевина написана за једну ноћ на Козари, уз излапелу батеријску лампу, а прочитана народу клонолом од стравичне несреће, сутрадан, 21. августа 1942. године на Палежу, већ у првом стиху доноси реч каква се пре Скендера није појавила у српској поезији: „Сватри сте ми на сиси ћапћала... Јооој,/ три года српска у мом вијеку,/ три Обилића у мом млијеку“. Глагол „ћапћати“ идеалан је пример поклапања фоничне и значењске ауре речи, звучна слика која има иницијацијску моћ да прене и покрене, да дух подоји и осветли. Поема је исписана чистом српском поткозарском лексиком: *вамилија* уместо фамилија, *рсак*, а не *хрсак*, *ука* од *хука*, *ришум*, а не *хршум*, *амбар* од *хамбар*, *алайљиво* спрам *халапљиво*, и тако даље. „Као суза сузу, стих стиже стих, један пишем, други већ шапћем“, присећа се Скендер божанског надахнућа те чудесне ноћи, „пишем и Бога молим да се настави“.

Мајстор сонета разноврсног метра и стопе, раскошно озвучених римаријума, Скендер је израна, престар за своје године, током целог века показивао умеће за принчевско газдовање овом непотрошивом формом. Широки распони тема и мотива чине сваки сонет малим романом, лирском причом са главом и репом. У есеју „Пјесничко искуство“, Скендер манифестно каже: „Ја не умијем да пишем прозу без поезије. Неке своје пјесме могао сам написати и као приповјетке, а неке приповјетке и као пјесме“. Можда се зато један његов сонет и зове „Понорница“, баш као и сјајни, досад чудом прећуткиван, роман, својевремено проглашен, а потом преко ноћи, лишен „Нинове награде“.

И кад је мисаон, Скендеров сонет је прошаран јарком емоцијом. А кад је наглашено чулан, стих му је стегнут снагом ума. У филозофском квинтуму сонета „Барух Бенедиктус де Спиноза брусач“ засјају звучне слике попут дистиха: „Звонки драгуљ жудње под брусом славуја/ И пчела жедница нектара и бруја“. Метапоетска места, на пример, у сонету „Пјесма од два руба“, недре моћну представу о поезији и бескрају: „Где мојих стихова – стубови бетона,/ гле, дуг или кратак – крај му васиона“. Скендер је песник који поседује редак таленат за таленат, способност за артикулацију урођеног дара, ултрасвест о песми у чину настајања и, потом, занат који подразумева подвижничко бдење и самодисциплину. Он се непрестано преиспитивао и рвао са преосталим значењима једне једине речи, тражио јој контекст где ће да легне као дете у пелене, у слатки сан. Скендеров контакт са речима тактилен је природе, нека врста видовитог ероса. Знао је шта је „стрњика ријечи“ спрема њене „звјездане млијечи“.

Есеј „Из хумуса (генеза једне пјесме)“, о ојачкој певанији у старом козарском колу на Палежу на којем се песник нашао након двадесет пет година, представља најблиставије тренутке Скендеровог, у свим правцима

размаханог, дара. Невифене слике земаљског раја у вековној „високо завитланој пјесми коју при предаху једних одмах продужују други“! Ту се језик упустио и поистоветио са чудом које приказује па се не зна ко је коме пасторак: „Куд тијело, туд нек и језик – бобу боб, попу поп, коловође у сировом дистиху, почну да гризу крушке испод женских кошуља и да исмијавају присуство женских гаћа, а удовице, па с њима и дјевојке, не остају им дужне, одговоре им за мјеру сировије, кобилом и кобиљим репом, те настане распусно натпјевавање“. Тако Скендер, као сваки велики песник – чисто и јасно, без пуританског саблажњавања.

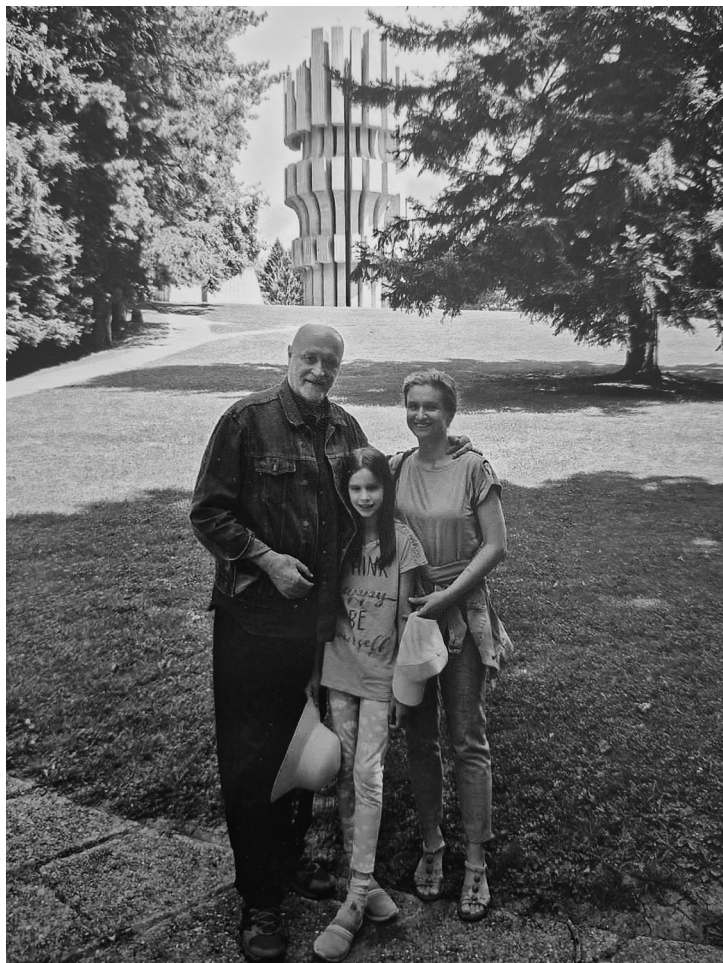
У поеми „Покривање куће“, нека ми буде допуштено, на два места сам уградио по реченицу из тога Скендеровог есеја који је, дало се одмах видети, чиста поезија. То су сад у мојој поеми ови стихови: „А пјесник на Палежу ономад рече:/ Неколико дјевојака сучелице коловођама, запјевима са усамљеног плетива,/ са јастука несанице,/ са бистрог перила,/ прожмарају коло мутним љубавним трепетом“. Затим: „А пјесник са Палежа каже:/ Покрети се клижу/ као на зејтину у зглобовима,/ надлактице се траже и налазе са дојкама,/ дјевојке и младе удовице/ заостају лијевом ногом/ па се као тобож стога искошавају/ мушкарцима иза себе – / као да им се подмјештају.“

У поеми „Писмо преко мора“, једној од седам, из циклуса „Писма Јове Станивука“, Скендер се лаћа и десетерачког народног двостиха: „Што ме ниси, орловачо горо, / узгојила да ти будем ор`о... Ој, зекуљо, слободна ти паша, / да је твоје варенике чаша“. А онда: „О, сунчева из таласâ звијездо,/ да сам вјетар па да јездим јездом“. Маг језика, Скендер је рашљар-откривалац лековитих зденаца у рудачи народне лексике, у којима бриди сачувана реч, она која ће живнути цео поетски хабитус и дати му замајац за нове досеге. Скендер вешто уобручује реч у „распрс грла“, цеди и пирка до усијања – да заблиста попут дијаманта. То се нарочито очитује у сјајној поеми „Шева“. Ту

је реч „врућа рана“, „распрх перја“, ту језик клија, кипи, рађа и мирише.

Несвакидашњи посвећенички однос према речи, језику и песми, створили су код Скендера својеврсну лирску религиозност која је отворила пунину једне неповљиве судбине однинане на таласима земаљске релативности. Пипаво, нервно и надахнуто, Скендер је кушао и спајао концентричне кругове стваралачког процеса у саће поезије где зује формуле архетипских матрица живота и света.

(Прочитано на Мраковици на свечаном уручењу награде „Скендер Куленовић“ на 33. Књижевним сусретима на Козари 24. септембра 2005. године. Бесједу у цјелости објавиле у својим Културним додацима београдске „Вечерње новости“ и „Политика“.)

На Козари са кћерком Даницом и сујрујом Миленом, 2021.

САДРЖАЈ

ЖИВОТ И ДЕЛО НЕНАДА ГРУЈИЧИЋА

Предсказање	59
-------------------	----

ЕСЕЈИ О ПОЕЗИЈИ

О песничкој речи.....	63
О слободном и везаном стиху, и о још понечем	66

СЛАВА ЗАВИЧАЈУ

Недјеља.....	75
Каца.....	76
Крајина.....	78
Песма иза брда	80
Крушна мрва.....	81
Божји банкет.....	82
Даворија.....	83
Ћилим-небо	84
С прага	85
Из свеске старе.....	86
Успомене	87
Никољдани.....	88
На Светог Илију.....	89
Очеви мотори	90
Јутреник.....	92
Неора	93
Светлост и звуци	94
Мајка.....	95

СРЕМОМ И ШАЈКАШКОМ

Сремски Карловци	99
------------------------	----

Дворска башта.....	100
Карловачка берба	101
На Стражилову	104
Пред криптом Горње цркве у Сремским Карловцима, данас манастира Ваведења Пресвете Богородице.....	107
У равници.....	109
Коринђаши.....	110
Машћење јаја	111
Забијачка	112
Шеширска.....	113

МАТЕРЊИМ ЈЕЗИКОМ

Оловка.....	117
Поезија	118
Унутрашња.....	119
Велика пометња	120
Моћ која није	121
Бело	122
Компас.....	123
Пехар	124
Чергар.....	125
Новосадски дан.....	126
Лабуд.....	127
Тишина.....	128

О ЉУБАВИ ЗЕМНОЈ

Знаци	131
На коленима.....	132
Јесен у пролећу.....	133
Додир.....	134
Безимена	135
Љубавна скаска	136
Стариш ли?.....	138
Омама.....	139

На Дунаву	140
Сукња	141
Кокета.....	142
Мађија	143
Сећање.....	144
Душа	145
Кошуља	146

ИСКУШЕНИЧКЕ

Пасји живот	149
Сита глад	150
Бумеранг	151
Пируета.....	152
Причуј	153
Сен	154

ПОСЛЕ СВЕГА

Клима	157
Кржави гест	159
О саговорнику.....	160
Јадац.....	161
Рачун.....	162
Исповест	163
Бој са нечастивим.....	164
После свега.....	165
Снег.....	166

МОЛИТВЕНЕ

Кад.....	169
Богородица савинска.....	170
Млеч	171
Дуб.....	172
Вај	173

Пострижник	174
Радосник	175
Голуб и змија.....	176
Тајни дах	177
Коб	178
Светлица.....	179
Виље.....	180
Платан у порти доње цркве сремскокарловачке, светих апостола Петра и Павла	181

ПОСВЕТЕ

Десанка Максимовић.....	185
Иван В. Лалић	187
Весна Парун	189
Стеван Раичковић	191
Мирослав Антић	193
Борислав Пекић	195
Оља Ивањицки.....	197

ПЕСМЕ ЗА ДЕЦУ

Млади пензионер	201
Заводник.....	202
Лепотица.....	203
Керче.....	204
Нема зиме.....	205
Врући кромпирићи	206
Бројаница	207

СОНЕТНИ ВЕНАЦ

Жижак (1 –15)	211
---------------------	-----

ДВИЈЕ ПОЕМЕ

Покривање куће.....	225
Козаро, сејо и прамајко.....	237

ТРИ ПУТОПИСА ИЗ ЕВРОПЕ

СССР: Москва, Тбилиси, Лењинград.....	265
Берлински каледоскоп.....	270
Карпатске слике и звуци.....	274

ТРИ ЗАПИСА

Запис о Сретену Стојановићу.....	283
О ријеци Гомјеници.....	288
Под липом томашичком.....	292

ТРИ ПРИЧЕ

Дан за даном.....	297
Живе болести.....	302
Пупак.....	306

ДВА ИНТЕРВЈУА ПОВОДОМ НАГРАДЕ „СКЕНДЕР КУЛЕНОВИЋ“

Двије љепоте једног језика (Санда Десница).....	313
Виши спратови поезије (Зоран Радисављевић).....	316

КЊИЖЕВНИ СУСРЕТИ НА КОЗАРИ 2005. ГОДИНЕ

Портрет Ненада Грујичића, рад Оље Ивањицки.....	323
О Књижевним сусретима на Козари 2005. године.....	325
Ненад Грујичић, ЗВОНКИ ДРАГУЉИ ЈЕЗИКА (Беседа Ненада Грујичића на уручењу награде „Скендер Куленовић“).....	339

КЊИЖЕВНИ СУСРЕТИ НА КОЗАРИ

НЕНАД ГРУЈИЧИЋ
ПОКРИВАЊЕ КУЋЕ
ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ, ПОЕМЕ, ЕСЕЈИ,
ПУТОПИСИ, ЗАПИСИ, ПРИЧЕ И ИНТЕРВЈУИ

Приредила
СЛАЂАНА МИЛЕНКОВИЋ

Издавачи
ГРАД ПРИЈЕДОР и
ЈУ НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
„БИРИЛО И МЕТОДИЈЕ“ ПРИЈЕДОР

За издаваче
СЛОБОДАН ЈАВОР и
СЛАЂАНА КНЕЖЕВИЋ

Уредник
МЛАДЕНКО САЏАК

Лектор
ВЕДРАНА РАДИНОВИЋ

Ликовно уређење корица
ИГОР МОТЛ

Припрема и техничко уређење
АДНАН БАДЊЕВИЋ

Штампа
PRINT DESIGN doo, Приједор

Тираж: 300

ПРИЈЕДОР, 2026.
ISBN 978-99976-086-9-7

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

821.163.41-1

821.163.41-32

821.163.41.09 Грујичић Н.

ГРУЈИЧИЋ, Ненад, 1954-

Покривање куће : изабране песме, поеме, есеји, путописи,
записи, приче и интервјуи / Ненад Грујичић ; књигу приредила
и у сарадњи са аутором избор сачинила Слађана Миленковић.
- Приједор : Град Приједор : Народна библиотека «Ђирило и
Методије», 2026 (Приједор : Print design). - 346 стр. : илустр. ; 21 cm.
- (Библиотека Књижевни сусрети на Козари. Едиција Овјенчани)

Слика аутора. - Тираж 300. - О књижевним сусретима на Козари
2005. године: стр. 321-336. - Ненад Грујичић добитник награде
«Скендер Куленовић» 2005. године. за књигу «Светлост и звуци».

ISBN 978-99976-086-9-7 (Народна библиотека «Ђирило и Методије»)

COBISS.RS-ID 144675841